Nr. 14—15. HAMICPE שנה שלישית

המצפה

עתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים

יוצא לאור בכל ערב שבת

מחיר החתימה על „המצפה" עם ההוספה הספרותית החדשית:

באוסטריא-אונגריא:

לשנה	7 כתרים
לחצי שנה	3.50 „
לרבע	1.75 „

באשכנז:

לשנה . . . . —.8 כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

על „המצפה" בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.

אין הנחה מהמחיר.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטח.

כרכת מז"ט חצי הכתר. בראש הגליון שני כתרים.

גליון בודד 12 הלר.

מכתבים בלתי חפשים לא יתקבלו. כ"י, שלא נדפס, לא יושב לבעליו. המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו החדש, כ"א גם שם מקומו הקודם.

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„Hamicpe"
ul. Św. Sebastyana 32, Kraków.

קראקא, י"א ניסן הרס"ו. — גליון יד—טו — Kraków, 6 Kwietnia 1906.

פקד יפקד אלקים אתכם.

בחמר ירמסו בני הנסיכים העברים, בונים הם ערי מסכנות לעם לועז, לעצמם אין איש דואג והנוגש נוגש והשוטר רודה והעול קשה ומיגע, לא משנאת עבודה ולא מעצלות, כי-אם מתוך הכרה, כי אין העבודה הזאת לתועלתם, היא עבודת כפיה ואונס, עבודת עבדים. והעבדות מה שנואה היא לבני אנשים, אשר דכריעו עמים ומלכים תחתיהם ברוח אלקים, אשר היה בקרבם, אשר לאור חכמתם הלכו גוים ולפקודתם יחלו. מה ממשכה היא תוחלת עם, אשר מסורה לו מאבותיו אנשי האלקים: „פקד יפקד אלקים אתכם". והעבודה הולכת וכבדה והגלות הולכת וקשה והשנאה והבוז לעבדים ההוזים הולכת ורבה. ו„הבה נתחכמה לו פן ירבה" עומד בראש הפוליטיקה של הממלכה. חדלו שרי מצרים לכבוש ממלכות, חדלו הכמיה לבקש עצות לתקון המדינה ולהגביר כח העם; את כל כח עבודתם, את כחם ומחם צמצמו בהמצאת תחבלות להכחיד את העם העברי ההולך וגדול במספרו ובערכו הרוחני ועוד מעט וימלא את כל ארץ מצרים וידחה את התושבים מפניו. וגזרות מתחדשות בכל יום וכתבי סתר ישלחו בארץ, להכביד העבודה על העם ולהמית בסתר את כל הבן היולד. לעשות פוגרומים בגלוי לא היה לפי כבוד מלכות מצרים, כי על כן „מלכות של חסד" ושל תרבות היתה. והגזרות מחוכמות כל כך עד שלכאורה אינן מכוונת כלל נגד העברים. כל יושבי מצרים יעבדו בשביל מלכם ולא יוכלו הזרים להיות יוצאים מן הכלל.

ואם תאמר הלא רק אותם יכו הנוגשים ולא את המצרים — נרפים הם העברים ושועים בדברי שקר. פטריוטותם היא רק מן השפה ולחוץ, עיניהם ולבם לחלומות שוא ודתיהם שונות, רגש מוסרם שונה והשקפתם על החיים שונה, על כן הם עושים את מלאכתם רמיה.

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו. עד מתי, אלקי אברהם? מתי קץ הפלאות? למה עלינו לסבול יותר מכל העמים? מה חטאתנו ומה פשענו? והבטחת „פקד יפקד אלקים אתכם" הולכת ומתרקמת בסתר לבבות ומקבלת צורה ממשית, צורת גאולה כפשוטה מתחת סבלות מצרים, צורת חרות על אדמת האבות, שבירת השלשלאות, הסרת הסד מעל הרגלים ופדות מתחת יד נוגש ומתחת השפעת זרים, צורת בטול האלילות וכל עבודה זרה, שאינה יפי רוח בני ישראל, תחת אשר עד כה „מקצר-רוח ומעבודה קשה" לא יכלו כלל האמין, כי עתידים בני ישראל להגאל גאולה פשוטה כמשמעה. את הבטחת „פקד יפקד אלקים אתכם" אולי בארו בארה תאולוגי: פקידת הנפשות לאחר המות, את הבטחת „ואהרי כן יצאו" אולי פרשו על לעתיד לבא, שאין לו מועד בחשבון הזמנים. אבל את המצב הנכחי אין לשנות, אין לבא בטרוניא עם אדון הכל, כך צריך להיות.

אך קשוי השעבוד הקדים את הגאולה. התרבות הגזרות והכבדת העול עד אין כח לסבול הביאו את ישראל לידי הכרה, כי אמנם גאולה צריכה לבוא ובקרוב תבא. אז רחם הקב"ה על ישראל וישלח להם מושיע, שכון את השעה, שידע תעלמות לב.

ובני ישראל יוצאים ביד רמה, לא דנו עם המושיע „אנה אנחנו עולים?" איכה נעבר במדבר שממה, אשר אין שם לחם ומים? רק אחת ידעו: פה אין להשאר. טובה נדידה במדבר ציה, אבל חפשי, מישיבה בין אויבים גאים מבקשי נפשם; טוב קב חרובים בדרור ישימון מסיר הבשר בבית עבדים; טוב להלחם כל הימים בנחשים ועקרבים, בעמלק והכנעני מתוך הרות וידיעת עצמם, מאשר להיות מטרה לחצי לעג שאננים וסף לרומסים ברגל גאוה.

והסכנה גדולה. הנה הם חונים על הים ומצרים רודפים אחריהם, אנה ינוסו? וכמעט נואשו. אך לא עבד משה להואש. אם אין דרך אחרת ללכת רק על פני הים, לכו על פני הים והמסר לא תמסרו ביד מעניכם! ומפני עם אשר עוז אלקים בלבו, המאמין, כי דבר אלקיו יקום לעולם, גם הים ינוס, גם גלי דכיו יקומו כמו נד. עוז אלקי ישראל, שהיה אסור בגולה שנות מאות, שלא היו למפעליו ידים, להוציאו לפעל — כאשר יצא ממאסרו, לא היה עוד כל גבול לנפלאותיו. והאנרגיה הדחויה והעצורה והכבושה של העם העברי יצאה לחפשי בפעם אחת ולא היה עוד כל חוק טבעי לכח עבודתה ותעש נפלאות, אותות ומופתים, אשר הפליאו כל הארץ ודריה ותהי לתמהון כל דור ודור. זה היה כח רוח המדבר, אשר השתמש בכל הכח העצור שנות מאות בנפשות עבדי מצרים.

עברו ימי האנרגיה הראשונה בכחה העצום

פיליטון.

הַשִּׁירָה.

וַתִּפְרַח הָאָרֶץ מִסָּבִיב,
וַיֹּאמְרוּ בַּעֲלֵי כָנָף
שִׁירָה לִכְבוֹד הָאָבִיב,
בְּנַתְּרָם מֵעָנָף לְעָנָף.

וַיֶּהֱמוּ חֹרֶשׁ הַגַּלִּים,
וַיִּגַּלּוּ לָעֲרָבִים סוֹדָם,
וַיִּלְחֲשׁוּ גַּם הֶעָלִים.
מִימֵי הָאָבִיב וְהוֹדָם...

וָזֶפִּיר אַט הִתְעוֹרֵר
וַיִּרְעֲדוּ הַפְּרָחִים וְהַדְּשָׁאִים,
כְּתַחַת יַד מְשׁוֹרֵר
מִתָּרִים רַכִּים נְעִים.

וְשִׁירָה חֲשָׁאִית עוֹבֶרֶת
בְּרַחֲבֵי כָּל הַבְּרִיאָה,
שִׁירַת־הוֹד וְתִפְאֶרֶת,
שִׁירַת-אוֹר וּתְחִיָּה...

וּפִתְאוֹם — מַנְגִּינָה אַדִּירָה
בְּעוֹז וְהָדָר מְנַצַּחַת...
וַתִּשְׁתַּפֵּךְ בְּיָם הַשִּׁירָה
לְהַרְמוֹנְיָה אַחַת.

וַיָּשִׁירוּ הַר וָגֶבַע
זִמְרַת-יָהּ נִפְלָאָה,
וַתָּשַׁר כָּל הַטֶּבַע:
„אָשִׁירָה לַה׳ כִּי גָאֹה"...

א. קאדיער.

הַבַּיְתָה לְפֶסַח.

ציור מאת

ראובן פאהן.

העגלה מתנועעת במהירות לקול רעש האופנים, המשתקשקים על גבי מוטות הברזל, ולקול המית קיטור המכונה, הנושמת בכבדות. קם ר' חיים מעל ספסל מושבו ומתחיל לסדר את אמתחתיו וצרוריו. כי בעוד רבע שעה יעצר המסע במרוצתו קרוב לעירתו הקטנה לרגע אהד, כי אין כדאי להתמהמה פה הרבה. על פניו נכרים רשמי עיפות מנסיעה ארוכה, כי שב הוא לחג הפסח מאשכנז, ומעורבה הליאות עם צללי שמחה לנוכח ההתראות הקרובה עם בני ביתו ומשפחתו אחרי הפסק של שנה תמימה. אחרי סדרו והבינו את חפציו, בכדי שיורידם תיכף ברגע האחד, הוא מתחיל לתקן את בגדיו ולמשמש בשערותיו. כאן לא אשכנז עם הנמוס המגוהץ, כאן צריך להיות יהודי פשוט. ומוציא הוא ממעל לאזניו את השערות, שסרקן שם לאחורן ועושה מהן תבנית „פאה", ופורע את זקנו, שהיה שם מסורק, ומקלקל סדרו הנאה. ומעל מעיל הקצר — שם הכל לובשים קצרים — שנעשה מארג מובחר, הוא לובש את ה„קפטן" הארוך הישן, שנסע בו שמה.

וישראל שב להכנע בימי השופטים לאדונים קשים, והכח האלקי התעורר בפעם בפעם ויושע את ישראל ויפרק מעליו עול זרים, עד שכנן לו מעמד קים ימים רבים בימי המלכים הראשונים ועוד הפעם ירידה, הלוך והסר, הלוך ופוג וישראל היה למשסה וילך בגולה. התאושש מעט בבבל וישב לכונן לו מעמד בארץ אבותיו, שאפשר היה לסבלו, אך תחת יד זרים וידיו הוא היו אסורות בכבלי העבדות הפרסית והיונית. ימים רבים היה הכח עצור וצפון עד שהתפרץ, כאשר כשל כח הסבל בעריצות יון, וישב לעשות נפלאות כבימי קדם. גם האנרגיה הזאת כלתה ויבא הלילה הארוך והמר בכל מוראיו ויסוריו, ישראל מתהפך מצד אל צד כחולה ואין מנות. נודד הוא באישון לילה ורק שני כוכבי זהר מאירים לו מעט את אפלתו: איר חג הפסח ונגה חג החנכה. מהם יינק בכל הימים הרעים מעט עוז, להזק כח הסבל, לבל יואש. אור שני הזמנים האלה ילוה אותנו בכל דרך נדודינו. נכשל ונקום, נמעד ונתאושש.

ומדי יגיע זמן חרותנו ירגיש ישראל מעין גלוי שכינה, אמוץ ברכיו הכושלות, הזוק ידיו הרפות ואמונתו בהבטחת פקד יפקד אלקים אתכם תתחדש ומבלי משים הוא קורא: לשנה הבאה בירושלם! אבל הכח האלקי עודנו עצור, דחוי, טמון, טמיר ונעלם: השכינה בגולה. והגלות כך ארוכה, והמצוקות כה רבו והיסורים כה עצומים ועבדות זרה כה מדכאה! אמנם אין אנו לשים חמר, אין אנו עושים לבנים, אבל העבדות הרוחנית, הוי העבדות הרוחנית — האיננה קשה מן העבדות הגופנית במצרים? האיננו שקועים במ"ט פעמים מ"ט שערי טמאה? השפעת הזרים כבר דכאה את עצמותנו, בטלה את ישותנו עד שחכמים מתוכנו קמים והוקרים בכל כבד ראש: מה היא מהות היהדות? אולי איננה עוד ואין כדאי לסבול כל כך. והלב מרגיש דבר מה ואינו יכול להוציאו, הנפש מתפלצת ואינה יודעה למה. איזה ניצוץ עדיין עומם תחת ערמת הדשן ואינו נותן להכחישו. ואנחנו רוגמים את השואל ההוא באכנים: לך בדרכך ואותנו הניחה. הלב מנבא, כי עוד אחרית ותקוה טובה לנו.

והניצוץ מתנפה והנהו גחלת בוערה והתקוה הולכת ומתחזקת והנשמה היהודית מרפרפת על פני ים הכליון והאבדון המוכן לה מאת אויביה העצומים. אלי אלי למה עזבתני? למה קודר אלך בלחץ אויב? עד מתי אלקים יחרף צר, ינאץ אויב שמך? הלנצח? ויושב לו היהודי „על הסדר" בזמן חרותו ומנגן: מן המצר קראתי יה — ענני במרחב יה! והוא מתאר לו, שהגאולה המקווה באה, יצאה השכינה מגלותה למרחב, הכח האלקי העצור והטמיר זה שני אלפי שנה התעורר כישן, נצח ישראל החליף כח והאנרגיה של העם הישראלי כה עצומה, כה תקיפה, כה מפילה חתיתה על כל! הכל בטל. אין עבדות, אין מצר — הכל במרחב. אמרנו תמיד: הן ההר גדול ורם כל כך, מי יכבשנו, ועתה הוא בעינינו כרגב קטן ודל. איה היו ידינו? איה היו עינינו? זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו! מאות שנה מועטות היתה האנרגיה הישראלית עצורה במצרים וכמה גדול היה כחה בצאתה לחרות! שני אלפי שנה היתה כבר עצורה בגלות המרה הזאת, עאכו"כ שיגדל כחה, בהפתח ההרצבות, בהדול הלחץ, בצאתה כשמש בגבורתה לשפוט הארץ. „הס כל בשר מפני ה', כי נעור ממעון קדשו!" פתחו הדלתות וקראו „שפוך חמתך", אל תיראו, כי ליל שמורים הוא לה'. יקום אלקים ויפוצו אויביו וינוסו משנאיו מפניו. והנה העם קם והנה רוחו מתחילה להתחרש, גח האביב מופת לנו. עורי עורי לבשי עוז! רב מהיות עצור, כי פקד יפקד אלקים אותנו!

ל-

ענינים מדינים

תקון סדר הבחירות באוסטריא. צירי מועצת הממלכה נפטרו לבתיהם, לחוג את חג האביב ושם יספר כל אחד על אדות כל הגדולות והנצורות, אשר עשה כרבר „התקונים הסוציאלים" הגדולים ועל אדות המנאם הארוך, אשר נשא לכבוד השנוי הכביר. עד יום כ"ד לח"ז יהיה הבית סגור. -- בדבר תקון סדר הבחירה פרץ ריב בין הקיסר ובין יורש הכסא, בן אחיו פראנץ פרדיננד. הוא מתחבר לאצילי ביהם ולכהנים ודעותיהם דעותיו. הקיסר הגיד זה פעמים אחדות, כי יורש הכסא מתנהג למרת רוחו וביחוד אינו יכול לסבול את התחברותו לגראף שטרנברג, שונא הקיסר ומחרפו ואת שנאתו לראש המניסטריום בארון גאוטש, ידיד נפש הקיסר.

מדנים בין אחים. מפלגת הנוצרים-סוציאלים, זאת המפלגה, אשר מטרתה להפנות את הקצף הסוציאל, אשר בין האזרחים, נגד היהודים לבדם, למען שפות שלום להעושקים הנוצרים, המפלגה הזאת הולכת ומתרחבה, כי העם רואה בה מין מושיעים סוציאליים על טהרת הקדש, כלומר מבלי לזלזל בדת מורשה ובשטת הכהנים ותקיפי האצילים; אבל מיסדיה, האנשים העקרים בה, בעלי המלה הגדולה, מקור השנאה ליהודים, שהאצילו תמיד מרוחם על המפלגה, אלה משתמטים והולכים מתוך המפלגה, בראותם, כי היא בהסתגלותה אל החיים תחדל לדקדק כל כך בעקרי שטת המפלגה ותצק מים הרבה ביינם. כבר עזב ג ר י ג ו ר י ג, אחד מגדולי אוכלי ישראל, את המפלגה, ועתה יצא מתוכה גם ערנסט שניידר, ראש צוררי ישראל באוסטריא, מחרש עלילת הדם וטופל עלינו כל דבה רעה. המפלגה הזאת מסכימה לתקון סדר הבחירות, בקוותה, כי בבחירה כללית ושוה, אשר כל בני דלת העם ישוו בבחירת המחוקקים לאדירי העם ירבה מספר צירי המפלגה במועצת הממלכה והשפעתה תגדל. אך הצר הזה ירא, פן תגבר בזה גם מפלגת הסוציאלים, שהם „יהודים" בעיניו והוא אוחז בשטת „גם לי גם לך לא יהיה". ויצא מתוך המפלגה.

המבוכה באונגריא. ביום ט' לח"ז יתם הזמן הקצוב לפקידת בחירות חדשות אחרי בטול מועצת הממלכה. קשה היה להכריע בזה, כי אחריית גדולה לוקחת הממשלה על עצמה, כהמנעה מקים את החוק בשבוע הזה נקראו ראש הממשלה האונגרית והמניסטר הפנימי והמניסטרים הבלליים לאוסטריא ואונגריא אל הקיסר, להועץ על אדות הבחירות. המניסטר הפנימי ק ר י ם ט ו פ י והמניסטר למשפטים לאני דרשו קיום החוק, כי אין לעבר על חקי הקונסטיטוציא כשום אופן. אם לא תהיינה בחירות חדשות בזמן הקבוע אז תבטל הקונסטיטוציא והממשלה תהיה אבסולוטית וכן לא יעשה. הקיסר הכריע להשמיט את הבחירות, כי אין לקוות עתה, שתקבל מפלגת הרוב את הממשלה על עצמה ע"פ הפרוגרמה של המושל. המניסטר לאני התפטר מכנו כי, לא אבה להשתתף בממשלה העוברת על חוק והמניסטר קריסטופי נשאר על מקומו. עתה החל עת קשה באונגריא. הקנאים לא יהלו את התקלה בעצמם, בסרוכם ובדרשותיהם הקיצוניות, כי-אם במושל. הקיסר יוציא כתב התנצלות, אשר בו יגיד לעם סבת השמטת הבחירות. ובכל זאת נשמע קול כי השלום קרוב לבא.

המהמות ברוסיא. הצאר אבד אמונתו בחיל הצבא שומרי ראשי ויפקד בחצר גדוד קוזקים לשמרו. הקוזקים עשו עשר גדול ועצום במשך ימי המרידה. כל קוזק שלח לביתו עשר רב מבזת היהודים והמשכילים. — בפטרבורג נגלה קשר על המניסטר הפנימי דורנאָווא ועל רבים מגדולי השרים. גם נגלה קשר על הדומה. חבר מורדים היו מוכנים להשליך בומבות אל היכל הדומה ביום האסף הנבחרים. — שודדי הבאנק במוסקוא נתפשו כלם, מלבד מנהלם, שנמלט לחוץ לארץ והוא פ ק י ד ר ם ש ל ה מ מ ש ל ה. — ראש הממשלה וויטה התפטר מכנו, כי נלאה לשאת עליו את העול הכבד המדכא חייו, כי לא רק העם נוטר

„קבצנקה!" מפסיקו הקונדוקטר בקריאתו, והוא עומד מוכן ומזומן וקופץ מן העגלה עם צרורותיו תיכף בעמד המסע. למראה התחנה הקטנה המלאה שעמום ושוממות, לבו כמו רוקד משמחה, אמנם בנגד מנהגה של אשכנז היא רק חקוי, אבל — זו כחה של עיר מלדת. ושש הוא לראות בעוד מעט את העיר בעצמה, את רחובותיה הדלים, שקסם אחרות ואצילות-יהודית מרחף עליהם, את בתי הכנסיות והמדרשות עם הקלויזים ויתר סמני היהדות, שחסרו לו שם. ומצייר הוא לו בדמיון את קרון פני אשתו ביילה הצנועה למראהו, ואת רקודי ילדיו וחבוכם בראשית בואו . . .

טרוד במחשבותיו אלה הוא נושא את ארגזו ושאר אמתחותיו הכבדים בלי טרח ובלי ליאות. ובה יעמד מבלי דעת לפני ביתו. גרי הרחוב נראים על כל סף ודלת, כי בוא איש חדש הוא פה מקרה יוצא מגדר הרגיל, וחיים מנענע בראשו מרחוק לכל בריה ובריה, והם משיבים בנענעים גדולים, והכל כמו שמח לשובו. אף גגות הבתים המורכנים וכפופים נראים כששים לקראתו... ומשתומם ומתרעם ר' חיים, כי הכל כמו מחכים לו ומקרמים את פניו, רק אשתו וילדיו אינם מוכנים בחוץ לקבלו. בה יבא לפרוזדור ביתו. פה פוגש הוא את ביילה עם ילדיה. חיים מתחרט תיכף על מחשבתו מקורם. זהו רק מנהגה של אשכנז לקבל את פני הבעל בחוץ לעין כל, ופה הכל צנוע... הכל ביהדות גמורה...

„ברוך הבא חיים" מקדמת אותו ביילה בפנים מאושרים ושולחת את התינוק שעל זרועה למולו: „זה אביך, שקה לו!" התינוק מקיים מצות אמו והיא אומרת לאביו: „התראה, האפרוח, שהשארת בן ג' ירחים היה לתינוק יפה וחביב בלי עין הרע". שאר הילדים מתגוששים אף הם ומתחרים בנשיקת ידי אביהם, ובה באה המשפחה הביתה. חיים פותח צרור אחד ומוציא חפצים אחדים מקופלים בניר רך.

„בעדך — הוא פונה לאשתו ומוציא כל חפץ מן הניר — הבאתי מטפחת-משי יקרה. להרבנות שלנו בודאי אין כזאת. עדית שבעידית. ובשביל הילדים קניתי „תלבושת" ו„כובעות חדשים" ביילה מעטפת את ראשה בהמטפחת ונגשת אל הראי, להוכח אם מתאים הגון למראה פניה. חיים מסתכל, נהנה ואומר: „חי נפשי — מתאימה המטפחת, כאלו היית בעצמך בשעת הקנין". ולוקחת ביילה את שאר החפצים, ומנסה אותם לפי גדל ושנות הילדים, עד כי יעלה לה לברר מה של מי יהיה. ופורשת היא סדין לבן על השלחן, משימה עליו לחם ומלח, ואומרת לבעלה: „לך ורחץ". ויושבת כל המשפחה מסביב לשלחן ולועסת אטי בהנאה רבה את המאכלים הנודפים ריח טוב לכבוד האורח.

„זה שנה תמימה שלא ישבתי ביחד עם בני ביתי" אומר חיים בקול רך ועיניו כמו תועות מפני ילד זה לפני ילד שני עד כי נשארות מצומדרות אל הנקודה האחת — ביילה.

יצא חיים אל הרחוב, אל השוק. מה נשתנה הכל. לפני נסיעתו היו לו עוינים ושונאים, בסדרה של עידה קטנה, אשר האחד שונא לחברו חנם. ועתה בשובו הכל מיועדיו, הכל אוהביו. מכל עבר נראות לו פנים שוחקות, ועפות ברכות שלום. כמה חביבה עיר מולדת! והכל שואלים ממנו לספר חדשות ממדינות הרחוקות והכל מתאוים למוצא שפתיו.

„הרבה כסף הבאת משם?" שואל זרח.

„התעשה לך איזה עסק פה ולא תשוב לנסוע?" שואל פרץ.

ועפות השאלות וטסות מכל הפיות, וחיים עומד בגבור היום ומגחך ועונה תשובה נדרשת לכאן ולכאן.

„מוכרים שם חלק נשמה ועושים עסק טוב — זאת היא אשכנז" משמיע האחד את קנאתו ברמז.

לו שנאה על תהפוכיתיו, כי-אם גם המניסטרים אשר החתיו לא ישמעו בקולו וימרו את פיו ולא יתנוהו לנהל את הממלכה על פי דרכו. אך הצאר לא נתנו ללכת, כי בכל מפלגת המחזיקים בנושנות אין לו איש מכשר, אשר יוכל להיות בא-כח הממשלה לפני הדומא. — והשודדים עושים חיל בכל הארץ. חכרות שודדים בצהרים מפילים אימה על כל יושבי הארץ. מזוינים בנשק המה נכנסים לאיש אשר יבחרו ודורשים את הונו. אין איש בטוח בחייו וכרכושו. זה הוא זמן הקונסטיטוציא במלאכת הצפון. — עתה ענין חדש לפני יושבי רוסיא. כראות הכורוקרטים, כי גברה ידם על השונאים הפנימים ויכריעום הכרעה שלמה, גבה לבם והם חושבים על דבר מלחמה חדשה עם יפן. הדבר לא יאמן בחוץ לארץ, בי כה טחו עיני הגבורים החדשים, לבלתי ראות, כי לא כפועלים ויהודים המה היפנים. גבורי רוסיא מקוים עתה לגבור על היפנים ועתוני הקנאים מרברים בכל ככר ראש על אדות מלחמה חדשה. כי אין כסף ואין חיל מומחה ואין ספינות, לזאת לא ישימו השאננים לב, כי שכורים הם מנצחונם נגד המורדים בפנים הארץ. — ובעצם העת הזאת יעשה הצאר שחוק לכל העולם, כי בשבוע הזה שלח הזמנות אל כל הממשלות להשתתף באספת השלום, אשר יכונן בהאג. יפה יהיה מראה שלום העולם אם העמד רוסיא כתור שומרת עליו; ההיש שומר הגן! — למשוך עוד יותר את לבות אנשי הצבא, להיות נאמנים לצאר, המעיטה הממשלה את מספר שנות העבודה של אנשי הצבא. עד כה עבד כל איש צבא ארבע שנים ומעתה לא יעבדו רק שלש שנים.

הקונפרנץ על אדות מארוקו. עשרה שבועות ישבו כאי-כח כל הממשלות הגדולות באלגזירס כספרד, לדון על גורל מארוקו, שבקשה צרפת בהסכמת אנגליא לעשותה לאחוזתה, כאחת מושבותיה. בא-כח השולטן קרא מחאה לפני הנאספים על התערבות זרים בעניניה הפנימים. גזל וחמס, אמר הדיפלומט האפריקי, אין במארוקו יותר מאשר בספרד וכארצות הבלקן. מקרי רצח ושוד והתקוממות רבה כאלה שברוסיא לא קרו במארוקו מעולם. אבל מי ידין עם התקיף. צירי הממלכות התפשרו לעשות סדרים. בראש הפוליציא בשמונה ערי החוף יעמדו פקידים צרפתים וספרדים, השולטן עומד כרשות עצמו ואין רשות לשום עם להשיג גבולו ובאנק יוסד, שתשתתפנה בו כל הממלכות. המסחר חפשי לכל העמים. בזה נעשה שלום בין שני אדירי התבל, בין אשכנז ובין צרפת, אשר יחוסן זל"ז היתה כמו לפני מלחמה בשנה שעברה ופחד מלחמה ביניהן הפיל צלו בכל העולם, כי מלחמה בין שני העמים האלה היתה מלחמת כל העמים, כי לכל אחת בעלי כרית חזקים. האספה ננעלה.

על המצפה

עבדים היינו.

ואני אמרתי בשלוי: מתים אתם, במדבר נפלו פגריכם, נפלו, לבלי קום עוד. הנצחונות הקלים, שנצחתיכם, השכירוני ואהרונן: המכבי החדש, שהופיע על שמינו הכה בשבט אפו על מצודת אנטוניה החדשה שהתבצרתם בתכוה, המשה׳קים למיניכם, ויהרסה, הרם ולא חמל.

ואולם שגיתי; עיני הטעתני. עודכם חיים, חיים; דור העבדים טרם מת. הכח החיוני שיש לעמי, תולעת יעקב זו, שאתם, תליני האומה, מתעסקים ב"כ בזריזות בקבורתה, נפל לכם לחכל, לירושה הבאה בהיסח הדעת... ראה ראיתם, כי מת הענק, נפל השבט הנוגש בכם ובי פרצה מריבה במחנה והעברים למפלגותיהם נצים ע"ד „ארץ" או „הארץ" ותראו אותות חיים ותרימו ראש. ד"ר ביק מלשין בגליציא וסר שמואל מונטגו משקר באנגליא. הכל כמנהג המדינה. לכל ארץ וארץ משה׳קה גדול משכיע רצון את „הפריצים" לכל אשר יצוהו ולכל משה׳קה גדול המון משה׳קים קטנים הזוחלים על גחון ועושים באימה וביראה רצון קונם... „טעלערלעקערם און טעלערלעקערלעך". ומן המכצר שנמלטתם בו על נפשותיכם, מוגי הלב, מחוריכם הנכם יוצאים עתה להתנפל עלינו ולהכות את מחנותינו אחד אחד לרסיסים.

ואולם חי אני — ערמתכם זאת לא תצלח! כי עבר זמנכם — עכר לבלי שוב עוד. הזמנים השתנו ועמם העם. הדורות, שהטו שכמם לסכול בשעה שהשתררתם עליהם כאות נפשכם, העבדים, וכאות נפש הפריצים פריציכם, שמשלו בכם ממשלה בלי מצרים, הדורות האלה מתו. השמעתם, מתו במדבר, הדורות האלה מ ת ו! ועל מקומם בא דור צעיר, מלא כח ומלא מרה, מלא אהבה ומלא שנאה, קנאי, אכזר, קשה עורף ובעל לב נמר, אשר לא יחת מפני כל — מפני כל... ודבר אחד שנא לדור הזה יותר מכל — העבדות, ההשתחויה לפני כל תקיף ואלם, זו סבל הירושה שלכם, פוליקיני עמי שירשתם, עוד מסנבלט והמתיונים ושהנכם מתימרים בה כ"כ. השמעתם, העבדים — העבדות. אם לא תאמינו לי, צאו החוצה וראו...

ומהרו להודיע לפריציכם בקלוביהם השונים: היהודים השתנו, עשו שכיתה וחרלו לשיר „מה יפית" כמקדם...

„וספור הכוכבים — כ ה יהיה זרעך... ומה זה התחבאו, שפנים? יראים אתם מפני פצצה מתבקעת?..

וידוע תדעו זאת:

ורכו ונצו היהודים איש כאחיו ונראו כשונאים איש לרעהו ונשמעו קולות מקולות שונים: ארץ, הארץ, אוטונומיה לאומית, שווי זכיות ועוד, אבל אם תהינו להשתמש במבוכה הזאת ולצאת ממחבואיכם בערמות שונות, להתנפל עלינו ועזבו העברים את פלפוליהם והגיחו עליכם כאיש אחר מכל עברים באף ובחמה ובקצף גדול, שלא נשמע כמהו והחרימוכם עד לבלי השאיר בכם כל נשמה. כי מתו הדורות ההם, דורות העבדים, הפרנסים, השתדלנים והפריצים... מתו — השמעתם?!

שוכו איפוא למנוחתכם, מותו במדבר! מה למתים בין החיים? כי „לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה". „עבדי הם ולא עבדים לעבדים"... ראו העידותי בכם, העבדים. אם תאבו — וערבה עליכם שנתכם, ואם תמאנו — חרב תאכלו. כי פי ה׳ דבר!...

ד"ר י. מ. זלקינד הלוי.

המבטא העברי.

א.

כל עוד דמו המשכילים כלם, כי השפה עצם שלם וקים, מסוים לכל גבוליו ומצוין ככל ערכיו מראשית היותה עד דור אחרון, וכל שנוי הוא שניאה: אולת וחטא גדול היה ללשן — היודע את תולדות השפות ויורע שכלן נולדות באין הרף ומשתנות מיום אל יום וממקום למקום — להביא את סחורתו לשוק. בעת ההיא אין טוב למומחים מלשבת בקרן זוית ולעסוק בחקריהם בחוגם הנכדל ולתת את הפטפטנים הצועקים להכריע בשאלת השפה על פי טענותיהם המשונות והמוזרות. אולי גם עתה טרם הגיעה השעה לדכר על המבטא העברי בככד ראש על פי הסקירה האמתית; ואם גם נשמע ונראה פה ושם מלים המרמזות אליה, אולי אינן כי אם פרי החקוי המושל בכל; כי מאז קלטו ררוין והקל את סברותיהם מן הרוח וילבישון לבוש מדע ונסיון, היה שיג התולדה (כשפת המשבשים: התפתחות) למטבע עוברת מעם לעם וממדע אל מדע ולצרי רופא כל חלי ולפתרון כל חידות העולם בלי כל הבנה והכרה פנימית ומבלי לנתח את הדברים לחלקיהם. תוצאות שוגים כוללים באלה, המוכאים מהחוץ אל אחר המדעים, הן סתירות ופלפולים של הבל ומחלקת, אשר ינסה בה כל צד להוכיח את הטוב לו על פי צרכיו בחיי המעשה. על כן תפוג האמת וניבים חסרי טעם יקחו את מקומה. אמנם חוקרי האמת המעמיקים איש איש במקצוע המיחד לו יודעים, כי במדעים רבים אין כל מקום לשיג התולדות, באשר נושאיהם דכרים, אשר נבראו בקומתם בששת ימי בראשית או נעשו בזמן מן הזמנים

„החצי מפאותיך כבר עזבת להאשכנזי..." עוקץ בו השני.

„ולהתגאל בפת־כגם גם כן צריך שם..." מוסיף השלישי.

חיים, ששתק בהנאת-עצמו, מתרגש לשמע הדברים האחרונים, ומכטיח בהן צדקו, כי יהודי-כשר יכול לחיות גם שם כיהודי. הכל תלוי ברצונו של אדם. הוא למשל לא טעם טעם בשר בכל ימי היותו שם...

„זהו סגוף נורא... ממילא כל השבוע ניחא... אבל שבת בלי בשר!..." מגיד לו חד מחבריא, בעוד רגעי מספר הולך הקבוץ ונמוג. —

ובבוא חיים לבית המדרש הישן, ששם יש לו „מקום" בספסל האמצעי, ושחק לקראתו ארון הקדש, ומטיבים פנים הצפרים המצוירים ממעל לו, ומקשקשים בזנבם ומזועים לעמתם האריות שעל הפרוכה, ומזהירים „עשרת הדברות" התפורים חוטים-זהובים, כמו מרמזים ומתימרים: כאן יש לנו ברק אחר ותקיפות אחרת...

והבימה מתנשאה באמצע, כביכול הר-סיני בתמונת זעיר אנפין, והשלחן הרעוע עומד כמלפנים, והמטפחת שעליו לא בלתה ולא הזקינה. הכל מתקים במקום הזה מדור דור...

ובכתל המזרח יושבים „בעלי בתים" חשובים, ו„יהודים נאים", איש איש על מקומו. ומרמז הזקן והחשוב שבהם להאורח חיים, היושב ממולם, רמוז, כמו אומר: עתה בשעה הראשונה, בהיותך עוד אורח בעוד חן המדינה הרחוקה עליך, בעוד חשיבות המרחק תלוך, עתה אתה שלנו.

ומתכבד חיים מקריאה זאת ונגש לבתל המזרח, וכל הידים שולחות אליו ברחבה „שלום עליכם".

ושואל הפקח שביניהם על אדות היהודים והיהדות של המדינה ההיא, ואיך נוהגים שם.

„אני לעצמי לא טעמתי טעם בשר בכל ימי שבתי **שם**", מבטיח חיים בתמימות בין יתר דבריו.

„השד לא נורא כל כך — מעיר הפקח — יש שם באשכנז קהלות חרדות ויהודים יראי-שמים ומקיימים כל השלחן-ערוך."

„כן, בודאי ישנם... אבל אני סחרתי במקומות, שקהלות כאלה אינן כלל במציאות..."

„ובמקום אחר ראית בעיניך יהודים יראי-שמים וחרדים על דתם כמו אצלנו?" שואל מן הצד יהודי המפקפק ביהדות האשכנזית.

„פעם אחת התעכבתי בקרב קהלה בזאת, ואמנם יש שם יראים ושלמים, ובכל זאת הרגשתי איזה הבדל שבין קהלה **שם** לקהלה פה. למה הדבר דומה?

— מתחיל חיים להתפלפל — כאן למשל הכל על טהרת הקדש, הכל יהודי. העיר, השוק, הרחוב, החצרות, המבואות, אף האויר, אף השבת-גוי", על הכל פרוש וילון של יהדות. וכשמתפרקים מספר אנשים ויוצאים לתרבות רעה, מיד עושים ביניהם קגוניא, להסיר את השטריימל והקפטן בפעם אחת ביום פלוני ופלוני לכבוד פסח או ראש-השנה. אבל ה„אשכנזים" הללו חיים בעיר שלנו ועל כרחם נשאר אפים יהודי. שם ענין אחר לגמרי. שם העיר טמאה, יד הנוים תקיפה, השוק, הרחוב, אף היהודי בעצמו, הכל משוקע בסטרא אחרא. היהדות העניה מצומצמת בד׳ אמות של בית-הכנסת. וכשמתפקע לב אנשים חרדים יחידים למראה דלדול דתנו, מיד הם מתחברים לכנופיא קטנה ומיסרים „קהלה חרדה". אבל רבים מבני קהלה כזאת הם מטומטמי מח ולב לגבי יהודי פשוט משלנו, כי ההבל מטמא, והסביבה כלה אי-יהודית. — —"

ומאחר ששומעים זאת יושבי כתל המזרח, הם מתאנחים על התנונות הדת. חיים שב על „מקומו" בספסל האמצעי. היא מלא בספודו את תפקידו, חנה של מדינת אשכנז סר מאתו, ומאז והלאה לא יתקרב לכתל המזרח...

וכבר חדל כח יצירתם. ואם ימצאו באחד המדעים תולדות תמידיות, יתחקו על שרשיהן בבינה ודעה, יחברו את ההגיון עם הנסיון ויבדקו אחרי התולדות לכל חלקיהן ולפרטי פרטיהן. אז הפקחנה עיניהם לראות את מעשה היצורים מבעד לשכבהם ופיהם ימלא שחוק על הסברות השטחיות ומעשי הילדות הממלאים את חלל הספרות.

והראיה, כי בחקירת השפה לא ידעו עוד משכילינו להשתמש בשיג התולדה כהלכתו, כי צורת השאלה בדבר המבטא העברי הוא: מי מהמבטאים הנכון? לו שמו לב אל תולדות השפה, כי אז שאלו: כמה מבטאים נכונים? ואפשר, שיהיו שני מבטאים ויותר נכונים גם יחד. השאלה, אם המבטא האשכנזי או הפלני נכון, דומה הוא בעקרה אל השאלה, אם השפה האשכנזית או הדנית הדומה לה נכונה, אם השפה הפלנית או הרוטנית נכונה. בהיותי בארץ מר (מאֶהרען) שמעתי חבר אנשים לועגים לשפה הפלנית ומעידים עליה, כי איננה כי אם טשבית נשחתה. אמנם לא כן היא דעת משכילי עם ועם; הם בכר הסכינו, להודות, כי לכל עם נכונה היא שפתו, ואף כמה דברים אמורים בשפות מאשרות מהממשלות וספרים חשובים ורבים כתובים בהן, אבל המדברים הם גם בעיני המשכילים נשחתים משפת הכתב הדומה להם. זאת היא גם דעת כל המון היהודים והמשכילים בכלל על מדברינו היהודיים, אשר יקראו להם „לעגי שפה" (זרגון). המעטים היוצאים מן הכלל ונוהגים כבוד ביהודית, עושים זאת בכונה מיחדת, כאשר ירצו להרימה למדרגת שפת הכתב ולדחות את לשוננו הקדושה, הרוכסה אותנו אל דורותינו הקדמונים עם תורתם וחייהם. אמנם לא יראה ולא ימצא בנקל איש הרואה ביהודית רק מדבר, כמו שהיא באמת, ובכלל זה לא לעגי שפת אשכנז בעבור החלק האשכנזי שבו, הדומה לו הרבה ולא שוה בכל. באמת גם מדברינו היהודים (חמשה או ששה במספר), גם שפת הכתב לאשכנז, גם יתר המדברים האשכנזים (כשלש מאות) כלם אחים שווים במעלתם מצד תולדותיהם, כלם יצורים בריאים וטבעים אשר התפתחו על פי חקי לשון, מיסדים בכלי הדבור ונוהגים בכל השפות ובכל הזמנים ופועלים את פעלתם חליפות וחוזרים תמיד חלילה. רק סבה תרבותית מרימה את אחד המדברים לשפת הכתב ובה שולטת לפעמים גם יד אדם וגם לשגיאות היא עלילה, ולא כן המדברים, שכלם טבע כצמחי השדה; ולכן יתנו חוקרי השפות להם משפט הבכורה על פני שפות הכתב.

גם המבטאים השונים אשר בשפתנו העברית מתיחסים איש לאחיו כמדברים שונים וכל השנוים המבדילים ביניהם מצוים בכל השפות. לו חפצנו להראות את כל מחזות השפות הדומים להם, ארך מאד; ולכן נביא רק דמיון אחד לכל שנוי ולרוב מהלשונות הידועות בינינו: שָׁם מבטא ספרדי scham, מבטא אשכנזי schom—graben כצפון אשכנז, groben בדרום אשכנז; בָּא, מבטא אשכנזי וליטי bo, מבטא פלני bu—stoła, stół; בּוֹר, מבטא אשכנזי bour. מבטא פלני bojr, מבטא ספרדי bor מבטא ליטי bejr—(כמבטא שלזי ויהודי) gelofen, läuft, laufen, Freude=פרייד (במזרח גליציא ורמניא frejd); מוּם, במ"א ומ"ס ומ"ל mum, כמבטא אונגרי müm, כמבטא פלני mim—Buch, Bücher (במערב אשכנז), Bicher (במזרח אשכנז וביהודית); בֵּן, בכל המבטאים האשכנזים חוץ מבמערב גליציא bejn, במערב גליציא bajn, במ"ס ben—lejben, lajben, leben; בְּרִית, כמ"ס berit, ביתר המבטאים beris—eat כאנגלית=essen באשכנזית; אָב, כמ"ס ab, ביתר המבטאים ow — über באשכנזית=over כאנגלית.

היש עוד צרך לדחות את הפלפול הכוזב, ששנויי המבטא האשכנזי נולדו כשעה, שאין עוד כח בשפה לברא חדשות, והמה איפוא רק שבושים? יבאו הדמיונות משפות חיות ויעידו; ואם מעט לו, יוכל למצא אלפים כאלה בשפות שונות, עתיקות וחדשות. לולא יראתי את האריכות, בארתי גם את סבות השנויים על פי תורת הבטוי (פהאָנעטיק). כל המבין את הדברים האלה יחזה ישר, מה הפוך ועקום הוא להביא ראיה מזקן מבטא על טובו ומנער מבטא על רעו. מצד המדע חקירה נכבדה הוא לדעת מתי, איה ואיך התפתח כל מבטא, אבל אין לחקירות כאלה כל ענין למשפטנו על ערכי המבטאים. בשפה עתיקה החנוטה בספרים מימי קדם, יש לנו צרך לדעת את מבטאה כימים ההם, אם נלמדנה בבתי מדרש לחכמה; ואמנם זה הוא לפי חמר הדין של לשנות רק מבטא מדבר אחד בדור אחד, לרב בימי חייו האחרונים. דין זה דנו חכמי הגוים גם בשפתנו הקדושה, החשובה להם כמתה; ויען מצאו את השמות העברים בתרגום השבעים דומים למבטאם אצל הספרדים וגם דקדוק שפתנו נעשה בידי ספרדים ע"ד מבטאם, דמו, כי המבטא הזה חי באחרית פריחת שפתנו ויקבעוהו לדורות. הנעשה גם אנחנו כן בשפתנו החיה התמיד בעדות תולדותיה השונות ואף כי עתה בעת שובה לחיים של חיים? נקצץ בלי חמלה את כל הנטיעות היונקות, אשר הולידה אלפי שנה ונשוב לימי נעיריה? איה הגבול? עד מתי נשוב אחור? הלא גם הדקדוק הספרדי אשר בידינו היום יעיד לנו, כי לא התמיד אמרו על חדש Chodesch, ועל מלך melech, כי אם לפני כן chŏdsch, malk, כאשר נראה במשקלים הארכים: חָדְשִׁי, מַלְכִּי. אולי לא נקרא את הבינוני כּוֹתֵב לא kouseiw ולא kojsew ואף לא koteb, כי-אם kateb; כי כן היה לפנים, כנראה מהערבית והארמית? למה נבטל רק אה רפיון הת' והב' ולא גם את רפיון הכ' והפ' הנוהגים גם במבטא הספרדים? האם רק הררי הפירנאים מבריעים? או אולי נעשה להפך וננהיג גם את רפיון הג' (כג' בהלנדית וכר' לאלה, אשר לא יוכלו לבטאה) והד' (=ז), אשר נהגו בא"י ובבל בימי המנקדים ובעלי המסרת, כעדות בג"ד כפ"ת? ואולי נחמיר עוד יותר וננהיג גם את רפיון הר' (אולי כר' אנגלית), אשר נהג בזמן מן הזמנים ע"פ ספר יצירה „בג"ד כפר"ת"? אולי נשיב גם לאותיות א', ו', ז', ח', ט', כ', ע', ש', את בטוייהם הראשונים אשר אבדו מהם או השתנו. ויש אותיות, אשר הורו על שתי המולות *) שונות לפי השרשים כמו ח', ע', ז' והאחת או שתיהן אבדו; לצ' היו שלשה מבטאים z, d, s, כלם מאחורי השנים, ושלשתם אבדו ותחתיהם באה המילה מרכבת: תּס. הננסה להראות בחריפות לשנות מראה פסוק אחד בימי משה רבנו ע"ה, בשובנו לבטא את כל ההמלות כמאז ולקצר את התנועות, אשר גדלו אחרי כן, ולבטל את תנועות העזר ולקרא את כל התנועות, אשר נחלשו לשוא, ועוד? מה רחוק יהיה מקריאתו הספרדית? ואמנם הלשנים יתכוננו זאת מעצמם ולאחרים יביא עמלנו רק יגיעה.

ד"ר יוסף זליגר הלוי.

*) המולה = קאָזאָנאַנט.

מענה למר וואלקובסקי.

בגליון הקודם עמל מר וואלקובסקי לסתור את ההוכחות שבמאמרי „לשאלת המבטא העברי" בגליונות „המצפה" ז' ח' ט', בהראותו פנים אחרים בדברי, שלא בונתי להם כלל. הנני סובר, שמכיון ששפתנו לא חדלה מעולם להתפתח בתור דבר מתקים ומשום שהננו רואים בעליל, שבאשכנז ובפולין לא השתכללה שפתנו, כי-אם להפך צורתה המסמנת.— הטעמתה— אבדה לה, ע"כ היתה אז ההתפתחות, ההכרחית לכל דבר מתקים, בבחינת נסיגת אחור והתנונות, אבל לא כתבתי ולא עלתה על דעתי, „שמזמן חתימת כתבי הקדש פסקה תקופת החיים של שפתנו ומתה מיתה מחלטת", כמו שהוא טופל עלי, והוא מרגיש א"ע מחויב להוכיח במופתים חותכים, שלא מתה. הוא בא לידי מסקנה, „שאותו המבטא, שהיה לעצם מעצמות האומה הוא האמתי". אבל מבטא האכרים שבכל שפה ושפה הוא בודאי האמתי ובכל זאת יתאמצו בתי הספר והמורים לשרשו. ושנית היה רק המבטא הספרדי לעצם מעצמות האומה הקמה להחיה ובו מדברים בני האכרים בא"י ובכה"ס. — במאמרי הסתיעתי, שהנועת a הקדמונה היא הקמץ, מזה שההברות הראשונות היו ארובות, מפני שבל מלה בת הברה אחת, שהיא מנוגנת, ארוכה היא, והמלים

הסדר בחדר הבשול.

בחיי בעלה התרחקה הגברת גאלדמאנן מבני משפחתה. אביה וכל יתר קרוביה היו מבני „המהלך הישן" וחפצם היה, כי בביתה יתנהגו ע"פ מנהג היהודים, ובעלה היה איש נאור, שטעם מפרי ההשכלה האיר:פית ולא שם לב אל כל ה„הבלים". ועל בן החליטו קרוביה, לפסוח על פתח ביתה, לעתים קרובות סרו קרוביה אל העיר כ. לדגלי מסחרם, אבל לא חפצו לטעם דבר בביתה. אחדים מהם קללוה גם קללות נמרצות על אשר תאכל טרפה. לו נמצאה הגברת גאָלדמאַנן במצב רע, אז יוכל היות, כי הרגישה בעלבונה והתאמץ בכל עוז להשלים את בני משפחתה, שאהבה אותם בכל לבה. אבל עסקיה התנהלו על צד היותר טוב והוא היתה כה מאושרה, כה עליזה עד ששכחה את בני משפחתה. את בעלה אהבה בכל חם לבה ותכבדהו מאד, עד כי כל משאלותיו היו לה לחק שאין להשיב. ובעלה היה דגיל להשמיע בכל עת את המבטא: „רב לנו להיות עבדים נרצעים לכל מנהג טפל, די לשאת את העול הכבד, עלינו להסיר את הבבלים"!... לפעמים התפלאה היא בעצמה, על השנוי הכביר, שבא ברוחה ובכל הליכותיה. מעלמה בת עירה קטנה וחשבה נהיתה לגברת עדינה ומשכלת, שתביט בשויון נפש ובקרירות מיוחדה על כל מנהגי הדת. אמנם אשת חיל את ליזא! — אמר לה בעלה בעת הראשונה בצחוק. וכל מה שנתעשרה יותר, שכחה יותר ויותר את החיים הקודמים בבית אביה והתרגל בבר אל החיים החפשים החדשים. אבל פתאם בא אסון בחתף על ראשה וינפץ את אשרה לרסיסים. בעלה חלה במחלה מסכנת, ואחרי התגלגלו ימים מספר על ערשו, מת. אז החלה להרגיש את עלבונה. אמנם היא נשארה אלמנה עשירה ועסקיה התנהגו בסדר נכון כבראשונה. אבל הבדידות הכאיבה את נפשה והפחידנה. שמחתה וששונה עבדו כליל. פניה נעשו חורים, ובני ביתה בהביטם אל גברתם התעצבו גם הם אל לבם, גם הרהיטים באולם התמונות על גבי הכתלים, הספרים בארון, הכל נתכסו במעטה אבל ויגון. ואז נכמרו רחמי קרוביה עליה ויחלו לבקרה לעתים תכופות. בראשונה באה אמה אליה ותתן את קולה בבכי, אחרי כן, כמובן, החלה לנחמה לאמר: בתי! מה שעבר אין להשיב עוד, אך מהיום והלאה תתחילו להתנהג בביתך בראוי. האלמנה הצעירה שתקה ולא ענתה לה מאומה, ואמה הוסיפה לדבר: זאת תהיה זכות ופדות לנשמתו... עוד יתרה אעשה לך, אנבי אשלח לך מביתי מבשלת יהודית, אשה בעלת נקיון ויראת אלקים... ובעבור זמן מה יבוא אליך גם אביך לבקרך... הגברת גאלדמאנן נתרצתה לדברים כאיש, שאחת היא לו, אם כה ואם כה.

המבשלת החדשה, שבאה אל בית הגברת גאלדמאנן, היתה גם היא אלמנה מאישה. כל עוד שבעלה חי, לא היה עניה כה נורא. מרים, אשת מרדכי המלמד, לא ישבה בטלה, היא התאמצה להרויח להיות לעזר לאשה בבלכלת הבית, כי לולא היא, אזי לא היה להם במה להחיות את נפשם ונפש ילדיהם. „אמנם, יכלתי לחיות חיי ענג לו צפיתי למשכרתך"... היתה משמיעה כפעם בפעם לאישה, והוא אמנם הודה לה בזה, כי היה איש חלש, שהשתעל תמיד ומשכרתו לא הספיקה לו לפרנס גם את נפשו. „גם גדול הוא שאשתי אשת חיל", היה חושב תמיד בנפשו. אך כשמת בעלה, הרגישה מרים עד כמה אמללה היא.

אם נקל היה לשניהם לשאת את העני או למרדכי המלמד היתה איזו סגולה להרחיק את דאגת הפרנסה, או בזבותו מצאה מרים תמיד מקום להרויח — מי יודע זאת? אך באשר מת, כסה החשך פתאם את מעונה. „איה שבתותי ומועדי?... יגון קודר שפוך עתה על כל פנות הבית". בה נעתה מרים בבכי ותפרש את כפיה. ועל בן באשר הציעו לה בהנת מבשלת בבית גבירה נכבדה קבלה אותה בלי כל פקפוקים וחשבונות „אולי אחלץ מהמון צדותי", חשבה מרים בלבה. אחרים

איש אל אחיו. ויורגה מהר אל הקיר ויקח קנה-מורה ויור בקנאתו באש עברתו פעמים רבות.

כרגע קם שאון בכל הביה. וכל הדלתות היו סגורות, זולתי הדלה, אשר לחדר האורחים, ובעור אנשים מאנשי הביה מתרפקים על הרלת הסגורה באו האחרים בעד חדר האורחים ועמהם הרכב ואחד השומרים והשכנים, ויאספו שמה קהל גדול מסביב. ויראו והנה אריוך נופל ארצה מת ולוטה פצועת-זרוע ומתעלפת ויורגה עומד ולוטש עיניו לכל סכיביו כמשגע. החרפה והנאצה נרלו מאד וקוריה בית יורגה היו רבת רבים ימים ושבועות ואהרן המלמד וחררו, אשר בכפר א. שבו לקדמתם ולא נפקדו רע, הן הארון משנה-הנציב טרור שם בעיר וזקן הכפר השכיל להשלים עם היהורים כארם.

*

וליב בא אל הכפר פ. לעת ערב. זה ימים רבים לא היה לבו טוב עליו כעתה, כי גם אכל לשבע נפשו, גם לבש בגדים חדשים, גם מאות כסף היו לו בכיסו, ויתערב כתוך ההמון השוקק במשק גבים על המרצפת, אשר בין מסלת-הברזל ובין כית הנתיבות. וכטרם יסור אל תוך הכפר עמר עוד במקום ההוא ויבט אל המרכבות המהלכות על המסלה ויתבונן אל כל העם הרב העולה והיורד בהן חליפות.

אך עוד מעט וההמון נמוג וילך והאחרון ברכבי הברזל חלף הלך לו ויעלם בחשכת הלילה וליב שם פניו אל מלונות האורחים, אשר מנגד לבית הנתיבות. וילך הליך וצעוד לאטו, כמו אותה נפשו לעצור במהלך העת, למען ירב לשבוע את נעימות המנוחה ושלות הנפש, אשר חש ברגעים ההם.

ויעבור מעברה ארוכה העשויה עץ, ויבא אל מלון אחר, אשר היו כו, כחרר הקדמוני, כית היין וביה מרזח. וישאל ויביאו לו כוס יין וישת ולא דבר מאומה עם יתר האורחים היושבים שם מסכיב לשלחן, אשר בתוך החדר, והמה אוכלים ושותים ומצחקים ומרבים לספר איש לרעהו על כל ועל הכל. בכל זאת נאצל עליו גם הוא מן הרוח הטובה, אשר היתה על האנשים ההם, וישת ארבע כוסות יין, אחת אחר אחת ויקשב וישמע את מהתלית האורחים העליזים ואת צחוק המלצר ובעל המלון ולבבו שמח ורחב ופניו צהלו וניר שפתיו הביע שחוק קל. אך מרוב היין חם לבו בקרבו, ויתן שבר משתהו וישאל מקום ללון. ויובילו אותו דרך מבוא זכוכית ארוך, ואחר העלה לו המשרת נר בחדר קטן ושפל, אך טוב לעינים, ובחדר מטת ברזל, מראה, כיור לרחצה, ושלחן עצי-הבנים קטן. ובער

החלון הקטן הפתוח עולה ריח ניחוח מצמח האדמה ונשמע קול שריקות המכונה המתהלכת לפני כית הנתיבות.

ועיני ליב שוטטו בכל החדר מסביב, ואחר נגש אל השבכה, אשר לחלון הפתות, למען יחלוף הרוח הצח על פניו ועיניו הביטו אל פלגות האור, אשר יחלק מן המנורות כמצחק בחשבת הלילה. ומדי עמדו ככה מלאה נפשו נחת ושלות השקט ומבלי עלות על לבבו כל דבר היה כמתאוה לעמוד כן כל ימי חייו, עמוד והתבונן אל הככבים הנוצצים בשמים ממעל ואל נגוהות האור הירקרק והאדום המופיע במרחק. ושריקות הצפרדעים וצפצוף הילק יכל שרץ העוף עלו ובאו באזניו כקול שרים ושרות ויקחו את כל לבו וישכיחוהו הכל ומלואה וימלאו את כל כתי נפשו שמחת ההוה.

ויעמוד בוש ואחר סגר את החלון ויעל על ערש יצועו הרך והנקי וישכב וירדם.

ובהקיצו משנתו הערבה והנה השמש במרום השמים וקרניה מפזזות על שפת המטה, אשה שכב עליה. ויהי בעיניו כחולם ויעבר ידיו על עיניו, מבלי יכלתו להאמין, כי כמראה עינים ולא בחזון יראה כל זאת. ויקם פתאום ממשכבו וישקף בעד החלון ועיניו לא שבעו לראוה את כל תפארת היקום בהתחדשו, וירא חלקה אחת נטועה תפוחי ארמה ונטיעיהם היפים פתחו הוציאו פרחים לבנים, ועל גבולה גבעולי פול, אשר שלחותיו נשענו על דליות ופרחיו האדמונים צפוים אל חם השמש. וכמרחק עולות מעל מישור הארץ גבעות עוטות תכלות ועליהן שדי זרע המריקים מעליהם הזהב וערגות מטע העשויות מערכות מערכות והשמש תשלח עליהן קרניה משמי התכלת הבהירים כאבן ספיר. כל היקום מלא חיים ותנובה, בכל מקום ירקרק חרוץ, פרחי חמר, אור חיים וששון וברכת אלקים ושירת הצפרים המצפצפים וקול השרץ הרומש בתוך הדשא.

וליב שב ויעבר ידיו על עיניו לרעת הבחלום אם בהקיץ ישבע את כל המראות האלה, כי היה כאיש נדהם ממראה עיניו. אך מעט מעט זכר את כל הקורות אותו ביום אתמול ורוח כהה לבשהו תחת השמחה, אשר שמח והענג, אשר התענג עד אז. ולבבו שב להכות אותו כחזקה וכליותיו יסרוהו שבע על חטאתיו, כל החמודות האלה העלו על לבבו את דברי ימי חייו הראשונים, את רעותיו ואת רעות מתילדה ואת רעות לוטה ואת רעות יורגה ואת כל ימי העמל, אשר עברו עליו, ויזכור גם את הדבר, אשר הביאהו הלום. וימהר וילבש את בגדיו וכשמעו את צלצל הכסף אשר בכיסו ויוסף לדאבה עוד, הכסף הזה היה לו כאש בחיקו וכמעט אמר להשליכו החוצה ולשוב להתענות התחת יד הרעב

מְטַהֵר אֶת־הַנֶּפֶשׁ
מֵחֶלְאָה וָרֶפֶשׁ.

שׁוֹאֲגִים תַּנְחוּמִים
מִימֵי חֲעָלוּמִים.

נְאַבֵּד־נָא הַפְּסִילִים,
נַשְׁמִידָה הָאֱלִילִים.

בְּבָתֵּי יְהוּדָה
חַג וּכְבוּדָה;
הַקְּטַנִּים צְלֵחִים,
הַגְּדוֹלִים שְׂמֵחִים.

לֵיל שִׁמּוּרִים
רַק־לִבְנֵי הַנְּעוּרִים;
הֲם־יַעַמְדוּ בְסַעַר,
יְדַבְּרוּ בְּשַׁעַר.

לֹא־נֵחָבֵא בִמְחִילָה,
נַעֲלֶה בַמְּסִלָּה;
נִדְבְּקָה בְאוֹרָה,
בֶּאֱמוּנָה טְהוֹרָה.

אַף־כָּתְלֵי הָעֲנִיִּים
לְבָנִים וּנְקִיִּים;
נוֹצְצוֹת הַמְּנוֹרוֹת,
מַבְרִיקִים הָאוֹרוֹת.

בְּנֵי שִׁפְלָה
מֵתוּ בָאֲפֵלָה;
כְּאָז כֵּן־עַתָּה
יֵרְדוּ מָטָּה.

אֲדוֹן הַצְּבָאוֹת
יַרְאֵנוּ פְלָאוֹת,
כְּשׁוּבֵנוּ לִירוּשָׁלַיִם,
כְּבְצֵאתֵנוּ מִמִּצְרַיִם.

שָׂרָה כָּל־זָוִית,
מְלֵאָה הֶחָבִית;
הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ,
בְּכָל־טוּב בָּרוּךְ.

בְּנֵי אוֹנִים
צִיּוֹן בּוֹנִים;
קַו לָקָו,
וָו לָוָו.

„הַשָּׁנָה בְּגָלוּתֵנוּ,
לַבָּאָה בְּאַרְצֵנוּ;
הַשָּׁנָה עֲבָדִים,
לַבָּאָה נִכְבָּדִים“.

הָאָב מְזַיֵּן,
בְּבוּץ מְצֻיָּן;
הָאֵם שַׁלֶּטֶת,
כְּמַלְכָּה מְקֻשֶּׁטֶת.

לֹא לָנֶצַח
יֹאכְלֵנוּ הָרֶצַח;
שָׂבַעְנוּ „מְרוֹרִים“,
נִהְיֶה בְּנֵי חוֹרִים.

כֵּן מַגִּידִים.
נְאוֹרִים וַחֲסִידִים;
גְּאֻלָּתֵנוּ יְסַפֵּרוּ,
הַלֵּל יֹאמֵרוּ.

הַתַּמִּים יִצְהָלוּ,
הַחֲכָמִים יִשְׁאָלוּ:
„מַדּוּעַ? מֵאֵימָתַי?
לָמָּה? עַד־מָתַי?“

נִמְאַס בְּקֶצֶף
בְּ„מַצָּה“ וָשֶׁצֶף;
לֹא נִהְיֶה עֵדֶר,
נַעֲשֶׂה „סֵדֶר“.

כָּל הַפְּלַגּוֹת
יַחְדָּו חַגּוֹת;
בְּאֶרֶץ סָבִיב
חַג הָאָבִיב.

הַנְּבוֹנִים מַעֲמִיקִים,
דִּין־שָׁמַיִם מַצְדִּיקִים;

לֹא־נִרְדֹּף תֹּהוּ,
לֹא נַעֲבֹד לְבֹהוּ!

דר. יוסף זליגר הלוי.

Dodatek do „Hamicpe“ Nr. 14–15.

רמת המצפה

יוצאה לאור בכל חדש

חוברת ד.

שופנהואר והיהודים.

מאת מתתיהו מיזיש

(המשך)

ריחות אחרים גרולים גאוניים, ששאיפתם היתה תמיר לאור יותר גרול, לאור דעת יותר מבהיק ושנפשם הגרולה לא הכירה גבולים קטנונים, הם בהתיחסם ליהרות היו נמצאים במעגל צר, מכווץ וחשוך. קנט, זה השופט המבטל כל מה שנחשב כבר למוסכם ומובן מעצמו, זה הסותר את סברות כל מה שקרמו לו, — נסוג אחור בענין היהרות לרעות המוסכמות של הקרמונים, זה המבקר הכל — בנוגע לשנאת היהודים לא ידע בקרת, הוא דן את היהודים, או כמו שהוא מכנם, הפלשתנאים הדרים אתנו, לעם של רמאים. שילר, שרוחו ונשמתו הוא אידיאליסמוס חי, הוא לא רק אינו מכיר את העבר של עם ישראל בתור אידיאלי, הוא רואה אותו בתמונה מכוערה שבמכוערות, הוא מתאר אותו כאוכל ישראל אמתי. גתה זו השמש הברורה ומאירה, זה הגאון הנשגב, שאת השקפתו על העולם שאב מאת פלסוף יהודי, מאת ספינוזה, הוא דן את היהודים לאי-מוכשרים לתרבות העתידה. היש שנאה עורת מזאת? פיכטה, ההוגה הענקי, אחד הגרולים בין יורשי קנט, פיכטה בעל האידיאליסמוס הטרנסצנדנטלי הקונסקבנטי, הוא ממרום תעופתו השמימית נופל לארץ חשכה בבאו במגע עם היהודים, אינו עמל בלל לנצח את רחיתו הטבעית, אדרבה, הוא בכשרונו מדליק שנאה מלהטת נגד עם עולם, טופל עליו המון חרפות על לא דבר ומתנגד לזכיותיו.

בעולמו הרחב של הפלסוף הזה אין הגולה האומלל מוצא מקום סבלנות. וכן הלאה, הלאה, פירבך, וגנר, רנן, הרטמן, דיהרינג, טרישקה, דליצש הבן ועוד ועוד עד בלי סוף, פלסופים וחוקרים מדעים ממדרגה ראשונה. לא אחשוב עוד יהודים, שהתבוללו וימירו דתם וינחלו את השנאה היפתית נגדנו ביתר עוז, כגון ברנה (בגדופיו הרבים באגרותיו), מרקס (נשמת ישראל היא הכסף וכדומה רבות), אנשים גדולים שסוללי דרך, הראשון בעד מהפכת תר"ח (1848) והשני בעד המהפכה החברתית הלאמית.

בין ההוגים הגדולים קשה מאד למצא איש נוח ליהודים. וגם היוצא מן הכלל מטיב את יחסו ליהודים רק מרחמים על גורלם. לחכמים אוהבי ישראל המעטים מאד שייכים רק ליברלים קיצונים, שאצלם היחס הטוב ליהודים הוא מין התגברות על יצרם, כמו הוגטריאניזמוס (נזירות מכל דבר היוצא מן החי) אצל אחרים, הוא מתכסס על הבקשה לגשם איזו מחשבה עיונית מרוחקת מן החיים ההומים האמתים, וכמו שאין לנו רשות לשפוט מן אוכלי צמחים על נטית כל האנושות, כי ידוע לנו שהיא מתנגדת לרצון אלה היחידים המעטים היוצאים מן הכלל, בן גם מן היחידים המנצחים את האינסטינקט, אין לנו להוציא איזו סברה ע"ד הכלל. פרטים יכולים להיות או קשי ערף ומתנגדים לדרך הכלל, או אנשים שאין להם חוש המשותף לכל הצבור היפתי, ובעד יוצא מגדר הרגיל אין איש יכול להיות אחראי. חזיון בזה בהאנטישמות, שאנו רואים אצל כל העמים, תחת כל האקלימים בכל מדרגות התרבות ובכל הזמנים, חזיון בזה בשום אופן אינו עובר ובטל, ויחידים היוצאים מן הכלל לא יעצרו כח לשנותו, האנטישמות היא אחד מן הדברים המעטים המוסכמים בכל אפסי ארץ, הוא אחד מן הדברים המעטים, שמשתתפים בו הדיוטים וחכמים, כמרים ואפקורסים, מבקרים וקונסרבטיבים.

חזיון בזה הוא כדאי שנסתכל בו וננתח באזמל החקירה המדוקה את אחד מרפרזנטנטיו הגדולים, שהקדישו את עבודת חייהם ליצירת התרבות החדשה ובעת ועונה אחת הוא אחד מהאנטישמיים הארסים. הוא הפלסוף הגדול, החריף שבחריפים, הבודד הכביר, הרחוק משאון ההמון וחייו, הבודהא המערבי, ארתור שופנהואר. הוא יכול להיות לנו לדוגמא, לדעת איך נראתה האנטישמות בצורתה הרמה, איך חושבים עלינו ההוגים החפשים, שאין להם התקשרות עם סמוי עין של הדת ולא עם תחרות התנאים הכלכליים, שבהסתכלותם מצטירת הסברה המדעית ע"ד היהודות. כי לא רק סברת עצמו, לא רק נפשו של שופנהואר משתקפת בבטואיו האנטישמיים, בו מתראה דעת רבים של בני

כלום לצ' עברית. גם הק' בכתב הגליצי מזכיר את אות f האשכנזית בראשה הקצר וברגלה הישרה למטה והנטויה בסופה לימין.

מכל זה נראה, שהא"ב האשכנזי היה למופת ליהודי אשכנז בתקנם את הכתב הנכתב. ובאמת אין בידנו כתב יד בכתב הזה מזמן קדום לתקון כתב הפראקטור האשכנזי.

ובזה נבין, מדוע אין היהודים כותבים שום לשון בכתב עברי, מלבד לשון ספרד בכתב רש"י ולשון אשכנז בכתב החדש הזה? כי שני מיני הכתב האלה לא נתקנו בעקרם אלא לכתוב בהם דברי חול בשתי הלשונות האלה, על כן חקו בהם את הכתב הלועזי, בהתאימם אותו לתמונות האותיות העבריות.

שמעון מנחם לאזער.

חַג הָאָבִיב.

הַשֶּׁמֶשׁ רָם.
הַטֶּבַע קָם;
אָזַל הַקֹּר,
נָמַס הַכְּפוֹר.

מַיִם נוֹפַחַת
בְּשׁוּבָה וָנַחַת.
הָאֲדָמָה יָרְקָה,
הַתּוֹלָדָה מָתְקָה;

מִבֶּטֶן הָאָרֶץ
יִפְרֹץ פָּרֶץ;
מֵתִים נֵעוֹרִים,
קָמִים גִּבּוֹרִים.

הַצִּפֳּרִים תְּעוֹפֵפְנָה,
בִּנְעִימָה תְּצַפְצֵפְנָה;
בְּתֵבֵל רִנָּה,
גִּיל בְּכָל-פִּנָּה.

בְּשַׁחַר וָנֶשֶׁף
בְּנֵי רֶשֶׁף.
טַל תְּחִיָּה,
מַרְפֵּא לַנְּוִיָּה;

אַף עַם סְגֻלָּה
יִתְאַב לִגְאֻלָּה;
לְחַיִּים חֲדָשִׁים
יֶעֶרְגוּ חַלָּשִׁים.

בַּשָּׁמַיִם טֹהַר,
בַּכּוֹכָבִים זֹהַר;
הָעֵצִים פּוֹרְחִים,
הַנִּצָּנִים זוֹרְחִים.

מִקְוֶה לַחוֹלֶה,
נֹחַם לַגּוֹלָה.
יִרְחַב כָּל-לֵב,
יֵקַל כָּל-כְּאֵב;

יִשְׁאֲפוּ מִבּוֹר
לִתְנוּעָה וּדְרוֹר;
מֵעָמָל לְנֹפֶשׁ,
מִלַּחַץ לְחֹפֶשׁ.

הַדֶּשֶׁא לַח,
הָרוּחַ צַח;

תִּגְדַּל הַתַּאֲוָה,
תִּרְבֶּה הַנַּאֲוָה.

מַשְׁלִיךְ דֹּפִי,
עוֹדֶה יֹפִי;

ער יגוע. רק הרבי היה תקותו האחת בצרת נפשו. הוא יכפר עליו לטהרו מכל חטאתיו; הוא יחלצהו ממוסר כליותיו המכלה אותו מנפש ועד בשר, ובכן שם את פניו ללכת אל בית הצדיק.

כצאתו את המלון והנה המסלה המבדילה בין בית הנתיבות ובין טור החניות הומה מאדם וממרכבות, כלם רוחצים באור הבקר השוטף ועובר את הכל. על השלחנות, אשר אצל החניות, ערוכים כל מקח, לחם ופרי, ואיש ואיש יהלל את סחורתו באזני העוברים. נשים לבושות בגדי צמר ובד רבי המַראות והצבעים, עושות מקנה וקנין, אכרים נושאים תרנגלות, בצים וחמאה, ומרכבות מרקדות ממהרות אל בית הנתיבות נושאות את הנוסעים מן המקומות מסביב, והפעמונים אשר עליהן משמיעים קול, להזהיר את העוברים. לכל מראה עיניו אך חיים ותנועה. איש ואיש למעשהו ולחפצו, והמכונות שם מנגד משמיעות קול שריקות ומעלות משאות עשן שחור למעלה למעלה.

וליב מתהלך לאטו ומקנא בכל ההמון הרב הזה הרואה חיים, המשתפך על המסלה, בחניות, בבית הנתיבות ובכל מקום, ואיש איש יתאמץ לעבוד ולהשתכר ולשלוח ידו אל עץ החיים. ויעל במסלה העירה ומדי לכתו הביט אל הבתים הלבנים הנחמדים למראה, אשר מזה ומזה למסלה ובכל פתח ובכל חלון ראה אנשים עומדים ומתענגים על יפעת הבקר ומשמיעים קול רנה מדי עשותם מלאכתם, והמראה הזה הוסיף להאדיב את נפשו ולהוריעו מה אֻמלל, מה חדל הוא.

והוא מוסיף לעלות במסלה וצלו ינטה על השיחים המלאים טל, ומאחריו קצה העיר, אשר אצל בית הנתיבות, עם טורי הבתים המצפים כפיסי עץ או רקועי פחים מאדמים, ובית הנתיבות וכל אגפיו, בנין צהוב וארוך, וזהב השמש משתפך על פני כלו, ובמרחק שדי תבואה, ערמות חציר, יערים ופרדסים לכל מראה עיניו, הכל מלא תנובה וחיים, הכל עוטה אור, נחפה בירקרק חרוץ, נעלם בכנף רננים מנשיקות שמש האביב.

ובתוך העיר המון ארם רב, משוחחים, סוחרים מקטרים עלי קטרה מתרוצצים הנה והלום ודוחקים איש את אחיו כשפעת רכורים, ער כי כמעט לא יכול להבקיע במחנה המוצק הזה. בעמל רב הבקיע לו את הדרך וישאל על מקום משכן הצדיק, וילך עוד רגעים מספר ויבא אל שער הבית. והחצר רחבת ידים ומרכבות עומדות ומחכות לרוכביהן. אל הבית הראש, אשר ליד הרחוב, יבאו דרך החצר. וממנו והלאה אל הימין היו אגפיו עם הלשכות והארות, הטור השני. וכדרוך ליב על מפתן השער הפתוח נפעמה רוחו בקרבו. ויצעד על מרצפת האבנים ויבט סביביו כמשתאה, והמון אנשים עוברים על פניו, זה יוצא

מצאה און לה להתיצב בפניו ולהחליץ ממנו. דמיה מהרו לרוץ בעורקיה, רוחה התפעמה בחזקה והיא מתרפקת עליו ולבה טוב עליה עד מאד, עד אשר שכחה תבל ומלואה, גם הריח הטוב מלא אותה שכרון. ואריוך מדבר באזניה דברי אהבה וחן, כי בערה בו גם הוא אש זרה כקדחת.

ומן הרחוב נשמע קול צעדי איש עובר וקול שריקות החליל, הדק והממשך, אשר לשומרים הסובבים בעיר. וכל אנשי הבית נמו שנתם והחלונות הפתוחים היו כפיות גדולים, שחורים, השואפים את ריח הערב, אשר צרר כל ריח ניחוח בכנפיו. ולוטה קמה פתאום ממקומה ותשם פניה לבא הביתה, והוא הלך אחריה. רגע אחד הביטו איש אל רעהו ויהיו כפוסחים על שתי השעפים, ואחר חמקו עברו שניהם בלאט ליד שתילי השושנים והחבצלות והדלת נסגרה אחריהם לאט ובעוד רבע שעה סגרו גם החלונות והתרדמה ליל קיץ הקיפה את הבית ואת הגן מסביב. רק קול הילק המצפצף מתוך עשבות הגן הפריע פעם בפעם את הדומיה.

ויורגה אחר לצאת הכפר א. והסוסים העיפים צעדו לאטם בדרך העולה העירה. כמעט יצא את הכפר והנה קדם אותו הלילה, ליל קיץ עם זהר הכוכבים ממעל ועם שריקות העדרים וצוחת הצפרדעים מתחת. המרכבה התנהלה לאטה, החשך כסה ארץ, אך המסלה נכרה היטב כקו לבן העובר בתוך השדה השחור.

יורגה דפק את סוסיו וישוחח עם רכבו ולבו היה טוב עליו, כי קרת הלילה העירה את רוחו. ואור הכפרים יגה ממרחק כשביבי אש נוצצים ומתעלמים ומצלות הבקר הרועים ערדים בעמקים המשתרעים ליד המסלה מצלצלות בקולן הדק והערב לאזן שומעת.

מדי עברו פגע פעם בפעם עגלות עמוסות ומרכבות יוצאות מן העיר וכאשר קרב אל מחוז חפצו כן יעפו הסוסים וכן הוסיפו ללכת אט. הוא בא בשער העיר וחצי הלילה עבר והמרכבה רעשה על רצפת הרחוב ולקולה נעורו השומרים, אשר נמו שנתם באחת הפנות.

וכביתו לא חכה לו איש, כי הוא היה לבא ביום השני. ויורגה, אשר היה עיף ויגע, שמח מאד בהגיעו אל פתח ביתו המעלף חשך. ויט רכבו את המרכבה אל ירכתי החצר, לפתח את הסוסים והוא לקח את המפתח, אשר נשא בחיקו תמיד ויפתח את מבוא הבית ויעל נר ויפשט את בגדיו בלאט בחדר האורחים, לבלתי העיר את לוטה משנתה. ואחר פתח את הדלת אשר לחדר המשכב ויקרב אל המטות וירא ויחר ממקומו: אריוך היה עם לוטה. והיא חשה את האור, אשר נגע בעפעפיה ותפקח את עיניה ותתחלחל מאד, כי נפגשו בעיני אישה הזועמות. גם אריוך הקיץ משנתו ושני הגברים הערומים הביטו רגע אחד

הקדמוניות הלא היו בנות הברות בודדות. אך מר וו. בא בטענה, ששכלו מחיב ההפך. אולם מה ענין שבלו לבאן ? — שהמלה כּתב לקוחה מערבית מוכיח גזניום בספרו „דקדוק ש"ע".—ובנוגע להמלים השאולית מרומית ויונית, מוצאים אנו כמעט בכל השתנות צורתן הסתגלותן לרוח שפת עבר, אבל בגבול ובמדה קצובה. אך אי אפשר שכל o, a ביונית ורומית ישתנו בעברית לau, o או oj, u. — מתרגום השבעים אין להביא ראיה לפי דברי מר וו. מפני שאין בשפת יון לא ש' וצ' ולא ח' ! (ההגיון בולט !), אבל הלא השפה היונית עשירה בדיפטונגים ומדוע לא השתמש כהם המתרגם בהעתיקו הנועות ארוכות, שהן לפי האשכנזים דיפטונגים ? —

ח. ד. גרוספלד.

מרפש הקהלות.

לפני הפסח, זמן בעור חמץ, מצוה — חובה לבער. ואנחנו אמרנו כבר : נחדל לחפש, נחדל מלחטט ברפש ולבערו, כי הנסיון הורנו, כי מטבע הזהמה הזאת להיות נמשכת ונדבקת עד שאין להטהר ממנה עוד. התחלת לחטט, שוב לא תעזבך החלאה, תלפפך ותחזיק בך ולא תפטר עוד. גלית את אגם הבוץ באיזה קרן חשכה נדחה והצעק לעזרה, לפנותו ולטהרו, לבל ירעיל את האויר, לבל יהי מחנק לנפש. והנה ערת זבובי האשפה הסובבך, יעקצוך, יעצרוך ויפצו פיהם ויאמרו. איך מלאך לבך להחרידנו ולהשבית מנוחתנו? אין זה טנוף, אלא מקור חיינו, אין זה דמן הראוי לבערו, אלא עולם מלא, המבחר שבעולמות, שאלפי יתושים, זבובים, צפרדעים ופרעשים וכל רמש האדמה ימצאו מחיתם בו. בגלותך חרפתנו והחרבת עולם מלא. והברואים היפים האלה לא יהנו לך עוד מנוחה עד אשר תרים קולך לצעוק כמוהם ולשוע עם הצפרדע : הרפש שגליתי גן עדן הוא, טיט היון שמצאתי הוא נהר היוצא מעדן להשקות את הגן, אשר מבחרי היצורים יתעלסו בו ויחיו חיים מאושרים, כאדם וחוה בטרם טעמו מעץ הדעת... מה יועילו דברינו, אשר נקרא מעל המצפה, אם יבאו אלה, אשר הדברים נוגעים אליהם, וישלחו הכחשה לאמר : לא דבים ולא יער, אדרבה אנחנו הצריקים ושונאינו הרשעים. ואתה לך ובטלת לימים אחדים מכל עבורתך יבאת אל מקום הרפש והיית חוקר ודורש בין המתקוטטים והרועשים שם, למען תוכל להודיע רק את „האמת". אכל האמת ההיא היא רק יחוסית : אמת לזה ושקר לזה. אם כן מה תועיל כצעקתך ? על כן אמרנו נואש ! לא נחטט עוד, יאכלו שם יתושי האשפה זה את זה עד אשר יהיה להם לזרא. אך, רוח הוא באנוש. הם בשלהם ואנחנו בשלנו. הם לא יובלו לעזב את האשפה ואנחנו — את החטוט. וערב פסח בא, מצוה לבער. נקחה נר של שעוה כידנו ונבדוק כל חמירא, ויהי מה. ומה אנחנו מוצאים ? אותו הרפש של אשתקד ושל לפני שנתים, לא פנוהו ולא כסוהו והוא מעלה הבל מזיק. אותן הקטטות הבזויות והמרגיזות בערים ובעירות, אותם התקיפים, אותם המוחאים ואותם המערימים. אל בית נציבות המרינה תבאנה יום יום עגלות שלמות טעונות מחאות על בחירות, קובלנות ותלונות. ומה כתוב בהן ? בלן כתובות בנוסח אחד : ר' אריה ור' צבי נבחרו שלא כדין והפקיד הקורא את הנירוה, אף שמחו לא התחדד כל כך בביהמ"ד, מבין מדעתו, כי ר' זאב ור' דוב אך מתקנאים הם בר' אריה ור' צבי. כי חיות הקדש האלה לא תבטנה על משרות ראש הקהל ורב אב"ד כמו על עבודת הצבור לשם טובת הכלל, כי אם כמו על כבוד, על אות יקר ותפארת, שהאחד רוצה לחטפו מיד רעהו, והמחאות אך מלשינות ורבילות הן. ופקיד האחר יחשוב : מה היהודים האמללים האלה רוצים? הידמו, כי אין לנו שום עבודה רק לעסוק בטפשותיהם ובקטטותיהם המגונות : ראו נא, היהודים מתאוננים, כי אין ממנים מאחיהם שופטים, שרי מחוזות ופקידי צבא. יפה יהיה מראה פני ארצנו, אם תהיה משרה נכבדה כידי הטרחנים והרנגלי המריבה האלה! שתי משרות יש ביד גדולי העם הנמהר הזה: משרת ראש הקהל ומשרת רב אב"ד, שאין להם לעסוק רק בעניני הדת הפעוטים וראו נא כמה אבק הם מעלים, כמה יטריחו אותנו, כמה משפטים, כמה כעס, כמה רגז, כמה שנאה, כמה תקלות וקללות ! ואלה רוצים להיות שרי מחוזות, שרי צבא, ראשי אזרחים ופקידים! — ובהנהגת הקהלות פנימה אך מתלאה. הנה למשל בענין גזלת הכסף בעד הקבורה. בעיר טיסמניץ למשל חוק הוא (ובאיזו עירה אין החוק היפה הזה?) כי יהיה נפטר בעיר, יקח הקהל או הח"ק חלק מן הירושה ובידם יפוי כח להעריך כל איש כחפצם, כמה יתן והם מוציאים גם מעניים כמה מאות כתר „בעד הקרקע". וכי ימות עני, שאינו מניח שום ירושה, גם אז על בניו לשלם כאשר יושת עליהם ואם לא ישלמו לא יתנו לקבור את המת. משא ומתן פשוט הם עושים במתים, כמו בשוק הפרות. וראשי הקהלה מראים את גדלם ואת תקיפתם, ספרי החיים והמתים פתוחים לפניהם. כך וכך תתן, כן אני ראש הקהלה, שלי הגדולה והגבורה והתפארת, מצוה. והגבורים האלה בפני אחיהם יכטלו וירמסו כהולעים נבזים לפני לא-יהודים, המחרפים מערכות ישראל ולא יפתחו לפניהם פיהם (השוה מעשה דמביץ, שהושיבו שמה את המורה דורש הרמים ביעגאנאווסקי כהסכמת ראש הקהל). ולא רק בפני לא-יהודים, כי אם גם בפני יהודים, אשר אך בפניהם ובגדיהם ידמו ללא-יהודים, יבטלו ויאבדו כל גבורתם ותקיפותם. בטיסמניץ עצמה מתה אשת „אשכנזי" אחד, אוכל טרפות ומחלל שבת, עשיר וחשוך בנים, שאינו מוציא פרוטה לצדקה, לפניו היתה דרך ארץ לראשי הקהל ויקברו את מתו בלי טענות ומענות, כי על בן פריץ הוא ומסתמא יתן כאשר ידבנו לבו. ואמנם אחרי הקבורה נדב לבו אותו ויפתח ידו ברחבה ויתן כחן וחסד — חמשה שקל כסף ורה"ק קבלו את נדבתו בספ"י ; דרך-ארץ! בעוד שיגזלו מבני מת עני חמש מאות שקל בחזק יד. — והרבנות ! אוי לנו אם עלינו לדון לפעמים גם עם קצת מבעליה, מופתי דורנו, מחזיקי דגל התורה, מורי הצדק ומנהלי העם. סכסוך היה בין שני מחותנים ויציע האחר, אבי הכלה, טענותיו לפני הרב מקראקאוויץ. הרב שלח הזמנה אל החתן ע"י הרב בד' וזמן קצב לו, שאם לא יבא החתן לפניו עד שלשים יום, יהיה השדוך כטל ויתיר למחותן לעשות שדוך אחר בלי מחילה. הרב מד' שכח למסור את ההזהרה ליד החתן וכאשר עברו ל' יום עשה המחותן שדוך אחר. כאשר נורע הדבר להחתן התאונן כאזני הרב מד' והוא נחמו, כי יתן לו מכתב אל הרב מק', שלא באשמת החתן לא בא, כי אם באשמתו הוא והשדוך קים. כבוא החתן לפני הרב מק' לא נתנו לבא אליו באמרו, כי הוא רשע גמור ואסור להסתכל כפניו ויגרשהו בחרפה. ולחתן ישנן גם תכיעות ממון והכל אבד, יען לא יוכל הרב הנכבד למחול על כבודו, אף שאין החתן אשם כלל או יש להרב איזה טעם אחר לבטל את השדוך בעל כרחו של החתן... ועתה לך וחקור מרוע גלה כבוד מן הרבנים בערים הקטנות.

השואפים לדם.

עמל אנשי הדמים, שהפיצו בתוך הרותנים כתבי עמל ושמועות שוא, להסיתם ביהודים היושבים לבטח אתם, עשה פרי ומקרי רצח יהודים מתרבים בכל גליציא המזרחית באופן מבהיל. דם היהודים והונם הפקר בעיני ההמון הרותני, כמעט כמו ברוסיא. האכרים ירצחו יהודים במין התלהבות פטריוטית ורתית ער שאין כל ספק, כי אין אלה רוצחים פשוטים, כי-אם מתנקמים לאומיים ודתיים על פי שטה ומשטר. האכרים מדמים, כי הם עושים כזה רצון קונם, רצח דתי הם רוצחים, צמאים הם לדם יהודי, כי כהניהם מספרים להם, כי היהורים הורגים ילדיהם ושותים דמם. היה מעשה בשבוע שעבר, שאכר הרג יהודי וילקק את דמו. אלו יכולנו לציר לנו, כי יבא יום שהיהודים ירדפו אחרים על רבר דתם ורשעים יקומו כתוכנו, אשר יעלילו עלילות שקר על בעלי דת אחרת,

---

מילדיה השאירה בבית אמה, ואחדים בבית אבות בעלה המת והיא נסעה אל העיר כ. היא ידעה את הגברת גאלדמאנן בעודנה ילדה ותשמע גם בעירה ע"ד גודל עשרה. בבואה אל בית הגבירה לא יכלה להשביע את עינה מההוד וההדר השורר שמה. „לו כרך ד' את כני במחצית העושר הנפרץ הזה", אמרה כלבבה. בתחלה יראה מאד : „הן אומרים, כי הגבירים אנשים רעים המה". אבל כפגישה הראשונה הכירה לדעת, בי הגברת גאלרמאנן היא טובת-לב ער מאד ולאט לאט דבקה בגברתה ותאהב אותה בכל לבה ונפשה. „גברת עשירה כזאת — ומדברה כה נאוה ופשוט, בלי שמץ גאוה". ואחרי כן התרגלה גם אל הילדים, ולא היו עוד מוזרים לרוחה במבראשונה. שני ילדים היו לגברת גאלדמאנן : נער בן עשר שנים ונערה בת שת'ם עשרה. „ילדים נחמדים כאלה : דכריהם, משחקיהם ובכלל כל הליכותיהם מה מישרים המה", חשבה מרים תמיד בלבה.

גם הילדים מצדם הביטו בעין יפה על המכשלת החדשה, שיכלו לשוחח אתה. אך דבר אחד חרה למרים, מדוע יקלו כבת בחקי הדת ? לעתים קרובות התקצפה עד מאר על הגברת : „איך תוכל בת-יהודית לפרץ גדר הדת כמוה ? מדוע לא תלמד לבנה לברך ולהתפלל ? הלא יגדלו כגוים ממש". בכירה אמנם תשמר מרים ותתאמץ, כי יתנהג הכל ככשרות, אך מה תוכל עשות, אם הגברת תדרש להגיש לה אחרי אכילת בשר כוס חלב ? „איזה טעם תטעם הגברת בחלב אחרי אכילת הבשר ? במדומני כי הקיאותי כרגע לוא הבאתיו אל פי", חשבה מרים בלבה. יום השכת דומה לימות החול בכל פרטיו, הנכרית תשפת את המחם, בבית כותבים ותופרים. „כשל כח סבלי ! — אמרה בעת הראשונה בלבה, ילך לאבדון הכסף, ואנכי אסע הביתה". „אך מה לי ולה ? ההתחת אלהים אנכי ? הן אותי לא יענשו בעד חטאותיה", נסתה פעם להרגיע את נפשה. ואחרי כן כשנתקשרה אל הגברת ותאהב אותה אהבה עזה, היתה חושבת בכל פעם : „הלא רק אחיזת עינים היא, הם שוכחים בודאי, כי יבוא יום וימותו, וכי יש אלקים במרומים"... ולבה דאב לה לגברתה. „רבונו של עולם ! הבא נא בלבה את הרגש, כי תבין ותדע, כי הולכת היא בדרך עקלקלות".

שני שבועות לפני חג הפסח.

מרים מצאה את הרגע הנכון, שהגברת נמצאה במצב טוב, ותשאל את פיה :

„ומה יהיה על דבר חג הפסח ?"

„ומה חפצך ?"

„אני חושבת... המ.,. בדבר מצה".

— „נו, קנ".

„ולכער את החמץ מן הבית ?" שחוק קל נראה על שפתי הגברת.

„עשו כפי בינתך, אנכי, אינני יודעת מאומה". ומרים החלה לנקות „לכבוד חג הפסח", ותשגיח, לכל ישליכו פרורי חלה ולחם בבית, קנתה כלים חדשים ותצו להביא מצה ובו'. ימים אחדים לפני החג באה עוד הפעם אל הגברת.

„ומה עוד ?"

„ומה יהיה עם עריכת הסדר ?"

„לא אבין את דבריך".

„מי יערך את... את הסדר ?"

„ערכי בעצמך, ומי לא יתנך לערכהו ?"

„מה את מדברת — אמרה מרים כנכלמה — איך יכולים לערך את הסדר בלי גבר !"

„ומה אעשה ?" ענתה הגברת בשחוק על שפתה.

„ההדע גברת יקרה, נחוץ לקרא לאורח הגון, כי יחג אצלנו ויערך הוא את הסדר".

„יהי כן !" ומרים בקשה מאת שמש בית התפלה, כי ישלח אורח נכבד, יהודי בא בשנים וירא אלקים אל ביתם. את הסדר ערבו בחדר הבשול. החדר היה מואר יותר מכפי הרגיל, מלבד העששית הגדולה התלויה בספון, הציגו על השלחן גם מנורות אחדות. ויהודי זקן ישב לו על מטת-ההסבה ויערך את הסדר

יוכלו לשמור את העובדה הזאת, שנוצרי אדוק הרג יהודי וישת את דמו לשם מצוה. כן מודיענו מר יל"פ מהאליטש: „זה מכבר יצאו שמועות מבהילות מבין האברים בעירנו ויתברכו בלבבם, כי לא יארכו הימים וגם פה יהיה כמו ברוסיא, שיהרגו את היהודים ויבזו הונם. בכל יום מפחידים האברים את העיר, ידביקו מודעות על כתלי הבתים, כי נכון מטבח ליהודים לקים המצוה, לרחוץ בדם היהורים. עתה באו לידי מעשה. ביום ו' שעבר התנפל אכר על העגלון שמחה יואל ראט, שעמד על מפתן ביתו ויכהו במקלו על מצחו עד שנפצע מחו, דמו זב מראשו ומנחיריו ויפול מתעלף. אז צנח האבר וילקק בקר-רוח את דמו השותת. כאשר שאלהו אכר אחר, שעמד עליו, מדוע הוא עושה כה? השיבו: ריקה, הטרם תדע, כי המצוה גדולה לשתות דם יהודי? ויקח עוד כלונס, שהיה מונח שם ויך את היהודי על צדו. ספק גדול הוא אם יחיה היהודי עוד. הרוצח נתפש." ממשארניקאנצה אצל הוסיאטין מודיענו מר צהק"ב, כי כאשר נסע משם יהודי אחד העירה, באו רוצחים בצהרים אל ביתו ויתנפלו על אשתו הצעירה, בת כ"ה שנה, בקרדום וירוצצו את ראשה. כאשר נפלה האמללה חתכו את ראשה בסכין וישברו את אצילות ידיה ויקחו תשע מאות כתר מהתבה וימלטו. את גוית ההרוגה כסו בברים ובכסתות. הרוצחים נתפשו. גם במאידאן אצל שיניאווא הרג אכר את בעל מלון ושני אורחים יהודים, שלא אבו לתת לו כסףם.

מכתבים מערי המדינה

קראקא. במועצת עירנו הציע לפני ימים אחדים יועץ העיר וציר מועצת הממלכה הסוציאלי דאשינסקי, כי תשלח מועצת העיר בקשה אל הממשלה, כי יושבי פרורי העיר, שהם עדות מיוחדות, כמו גרזעגארזקי, דאמביע, פלאַשוב, טשארנא-וויעש, פראנדניקי, זוויערזיניץ ואחרים יבחרו למועצת הממלכה ע"פ סדר הבחירה החדש עם העיר קראקא יחדו. ההצעה נמסרה אל ועד תקנות העיר, שרחה את ההצעה ברוב דעות. הדבר הזה נתן בישיבת המועצה ביום ה' שבוע שעבר ענין רב לוכוח נמרץ. יועץ העדה ד"ר גראם צדד בזכות הצעת דאשינסקי, לחבר את העדות, אשר מחוץ לעיר עם העיר, למען יקל לבחור ציר סוציאלי (כמובן דאשינסקי). נגד ההצעה הזאת דבר יועץ העדה משנה נשיא הקהלה ד"ר רפאל לאנדא, אשר הגיד בנאום ארוך את הדברים האלה: סדר הבחירות החדש גוזל את משפט היהודים באופן אשר לא יאמן בשתי בחינות: האחת, כי בחלוקת הערים הגדולות למחוזות מיוחדות לא יוכלו היהודים לבחר רק במחוזם ולא תהיה להם עוד שום השפעה על הבחירה ביתר חלקי העיר והקנדידטים הנוצרים לא ישימו לב כלל לדעות היהודים. והשנית נעשתה עולה ליהודים בחלוקת המחוזות, שלא יוכלו לבחר בכלל רק חמשה או ששה צירים יהודים. באוסטריא, בן אמר הדובר, ישנם בין 26.100.708 נפש 1.224.889 יהודים, שהם כארבעה אחוזים ומחצה ממאה נוצרים. לפי הערך מגיע ליהודים בשמונה עשר צירים והממשלה תתן להם רק ששה או שבעה. בגליציא ישנם בין 7.315.939 נפש 811.371 יהודים, שהם יותר מאחר עשר אחוזים ממאה יושבי הארץ. לפי זה מגיע פה ליהודים בעשרה צירים, אף אם נשוה אותם לאכרים, שציריהם מעטים מצירי יושבי הערים. וסדר הבחירה נותן לנו את האפשרות לבחר רק לכל היותר חמשה צירים בלבוב, בקראקא, בסטאניסלאו, בבראדי-זלאטשוב ובקאלאמיא-בוטשאטש. קראקא נחלקת לשלשה חלקים, שאחד מהם מכיל את מחוזות העיר קאזימיר ושטראדם, שיושביהם יהודים ועתה אם יחברו את פרורי העיר עם העיר יבחרו הערות פלאשוב גרזעגאזקי לודווינוב ואחרים עם מחוזות היהודים ואז יאבדו היהודים את מנדטם האחד, כי לא יהיה להם הרוב. (קול נשמע; „גם זה אין אסון!" הקול יצא מפי יועץ העדה ד"ר מוריץ הורוויץ, בחיר היהודים הדמוקרטים והחסידים למועצת העיר, שמסרו נפשם בעדו.) הד"ר לאנדא הוכיח מה נכבד הוא ליהודים, שיהיה להם ציר נאמן יהודי במועצת הממלכה, בארץ, שאין שופטים את האדם לפי כשרוני, לפי טיבו ולפי פעולותיו הסוציאליות, כי-אם לפי דתו ולפי מולדתו יעריכוהו. ויזהר מפני הסכמה להצעת דאשינסקי, הגואל והמושיע של יהודי קראקא, הרוצה לגזול מיד היהודים את מנדטם, למען יקל לו להבחר. הצעת דאשינסקי נדחתה ברוב גדול. ובכל זאת ספק גדול הוא אם יפקחו היהודים בעירנו עתה את עיניהם, לראות מי המה מנהליהם ואחרי מי הם הולכים בעינים עצומות. ד"ר גראם וד"ר מוריץ הורוויץ, מאשרי היהודים הדמוקרטים רוצים להפסיד את המנדט היהודי בקראקא לטובת הסוציאלי דאשינסקי, והקונזרוואטיבים הצילוהו, אחת היא אם לטובתנו אי לטובתם, בכל אופן נראה, כי אינטסרי הסוציאליב חשובים בעיני מנהלי הדמוקרטים מאינטרסי היהודים, אף שהם מתימרים בכל בחירה, כי הם מושיעי ישראל ושומריהם וכל יהודי עירנו רואים חובה ומצוה לעצמם לעזור את דאשינסקי, את גראם ואת האדבקטים הצעירים התופשים בכנפי מעילם. „אין זה אסון (אם לא יבחרו יהודי למועצת הממלכה) אמר אחד האדבקטים האלה, שבחרוהו הדמוקרטים היהודים בהתלהבות רבה כל כך ויעשו סעודה שלמה בשמעם שנבחר למז"ט ובש"מ.

נ.

טרנוב. (מתן בסתר), בשבוע העבר בא אל לשכת העדה נוצרי אחד מנכבדי עירנו ויתן לראש עדתנו מו"ה יוסף מאישלער ג' מאות כתר, לחלקם לעניי ישראל על חג הפסח הבע"ל, ויבקש מאתו שלא יפרסם שמו ברבים. ראש עדתנו הביע לו תודתו והראה לו החלטת ראשי עדתנו, לתמוך עניי עירנו מקופת הקהל על חג הבע"ל בסך עשרת אלפי כתר ויפק רצון מזה. — בזה אעיר לפרנסי קהלתנו וגם לראשי קהלות אחרות, שהחלוקה צריכה איזה תקון וקודמת בזמן לכל הפחות שני שבועות קודם החג. — ראשי העדה מחויבים ליתן להעני האפשרות לקנות המצות בעוד שהנה במקח השוה. מה יעשה העני עם מעט המעות, אשר יתנו לו ארבעה ימים קודם החג? מוכרי המצות כבר אפסו מן השוק, האופים חדלו לאפות והמעט אשר עוד להשיג היא ביוקר. — חוב קדוש עליכם ראשי העדה לדאוג לעניים כמו לעצמכם. זכרו זאת לשנה הבאה לתקן את החסרון.

יא"ה.

קולומיא. אבדה גדולה אבדה עירנו במות עלינו איש נכבד. אחד ממנהלי עדת ישורון מר שאול קנעפער ז"ל בשנת ס"ח לימי חייו. בליל שבת פ' ויקרא התפלל בבית התפלה, ואחרי התפלה הרגיש עלוף בנפשו. ויובילוהו לביתו, שמה יצאה נשמתו בטהרה ובמוצש"ק הובל לבי"מ לכ"ח. כל אנשי עירנו באו לחלק לו בבודו האחרון. אם כי הגשם והשלג השתמשו בערבוביא, ורוח סערה עשה דברו, בכ"ז נהרו וינהו המונים המונים מכל עברים. לגמול לו חסד האחרון, כי האיש הזה היה אחד משרידי הדור החולף, נוצר יראת שדי, הוקיר רבנן ויתמוך תלמידי חכמים, נדיב ושוע, ובעשרו לא גבה לבו ויתהלך עם כל אחד בנעימות ותמימות; הוא היה חבר נכבד לכל דבר טוב ומועיל, הונף והורם לראש ונשיא לחבדת ת"ת, ראש ונשיא לחברת בקור חולים, ולא לבד לשאת אות הכבוד, אבל ישב תמיד כבית מועצתם, ועל פיו היו נחתכים כל עניני החברות האלה. בו התאחדו כל המעלות הטובות הנותנות פאר וכבוד להאדם הנעלה. ה' עפרו יחונן. ונשמתו בצל שדי תתלונן.

זר שושנים.

יאסלא. כירוע לקוראי ה„מצפה" נצחה פה מפלגת האופאָזיציא בהכניסה שני יועצים אֶל חדר הקהל. אך מפלגת ראשי הקהל הקודמים עם קנדידטם הראשי לא מצאו את נצחון האופאזיציא לפי רוחם, ויערבו מחאה נגד הבחירות, ועתה, יצאו בתכסיסי מלחמה חדשים ויקוו שבודאי ינצחו המה... בשבוע שעבר היה פה בעירנו עת העמירה לצבא. ו„הפריץ"— מנהל הראשי של בחירות הקהלה פה — הפחד את אנשי עירנו, כי יתן צו להכנים לצבא את כל בני בעלי האופאזיציא ובני בריתם הציונים. אך גם „ימי העמידה" עברו בשלום, ושמחת „חוטפי הנשמות" עלתה בתהו.— יראו נא אנשי עירנו:" בי אין השד כל כך נורא; כמו שהציור יורה".— הבחירות החדשות תהיינה, בפי שמשערים, אחרי הפסח.

בעריש מעללער.

סמבור הישנה. בימים האחרונים הופיעו כותבים אחדים בעלי מפלגות שונות מבני עירנו על במת „המצפה" והמונות אחדים מנכבדי עדתנו בידם, להציגן לראוה. יש אשר שנאתם לראשי הערה רברה מתוך גרונם, אשר חפצו לעולל קרנם בדבות שוא ויש אשר קנאתם לבעלי הצד שכנגדם הציתה אש משטמה בלבם לעפרם בעפר ולהתעולל בהם, ומגמת כלם אך לסכסך איש באיש ולעשות את העיר כמרקחה. אך כותבי עמל כלם, ומכתבי עמל הנמו, בונים הם חיץ וטחים אותה תפל והקן לא ידעו, יודעים הם רק לדבר בגנאי של זה „שלא במקום מצוה" ולעומתו להרבות בשבח משנהו שלא לצורך ואת בקיעי החומה לא ידעו לבצר ואת המתפרצים לא יבינו להזהיר. שלש שנים כבר נגוזו מאז שנפטר הרב אב"ד ז"ל דפה מבלי אשר נשאר אחריו איש יושב על כסאו — זולת הרב ר' יצחק אלטענבערג נ"י — להורות הוראה ובני עדתנו תועים כצאן בלי רועה, כי זה האחרון מבלי שים לב לזאת שאיננו מקבל פרם מקפות הקהלה בעד הוראתו פה זה יותר מעשרים שנים (וזאת היא אמנם עון פלילי), אין השעה מספקת לו לכלכל לבדו את ההוראה הדרושה, ומאשרנו הנכבדים אינם חולים ע"ז ואין מתעורר בצדק לאמר: נהנה ראב"ד לעירנו ונשיבה את כסא ההוראה על כנה! אמנם אין לכחד, כי נשיא עדתנו מתאמץ זה כביר למנות פה רב הגון וראוי ולתת את משרת הרבנית על שכם איש מורם מעם, ורק באשמת קנאים אחדים לא הפיק עוד את זממו. אבל לזאת לא אשא פניו, בי יבחר „לפי שעה" בהרב הגאון אבד"ק סאַהל, שיבוא לעירנו להורות „הוראת שעה" רק פעמים כשבוע. כי מה אהני לן נשיאנו בתקנה זו, אם ביומו של הרב דוקא לא תקרה שום „שאלה" ודבר משפט? האין בידו למלאות אה ידי הרב הנ"ל, שיורה וידין פה בכל ימות השבוע? הנני מקוה, כי נשיא קהלתנו ידע למצוא פתרון לשאלתי ולא אהיה כזורע על צחיח סלע.

זה שמ"י.

מכתב מרוסיא.

ימי הפסח ממשמשים ובאים, ימים מוכנים לפורעניות של פוגרומים, וכל מלאכי החבלה כבר יצאו לפעלם ולעבודתם, הגנראל בוגדנוביץ, מסדר הפוגרומים של אקטובר ומשרתיו מן המניסטריום של הפנים, קרושעוואַן וסיעתו, כבר החלו להכין את „דעת הקהל". בבית דפוסו של שר העיר פטרבורג נדפסו המוני פרוקלמציות ברשיון הצנזוריה, הקוראות להנקם ביהודים, להרוג ולאבד אותם ואת גואלם ויטה „היהודי". לו לא גדל כך הכאב, כי אז יכולנו לשחוק על הקריאה הזאת. ויטה גואל היהודים! בשעה שגלוי וידוע לכל, אשר כל זמן אשר יעמוד ויטה בראש הממשלה לא יוכלו היהודים גם לחלום ע"ד שווי-זכיות; בשעה אשר הוא המוצא און בנפשו להושיב בכלא את כל בחירי העם הרוסי, לא העמיד למשפט אף את אחד מן החוליגנים או פקידי הפוליציה, אשר עזרו בדבר הפרעות או גם כונו, ובשעה שניידהארט הגבוד האדיסאי מקבל שכרו ששת אלפים רו"כ מקופת הממשלה. הרי לך גואל היהודים ומושיעם! ואם יקשה בעיניך, הקורא, מדוע שלחו היהודים זה לא כבר דיפוטציה אל ויטה, לבקש ממנו על נפשם, כי יגן עליהם? אשיבך, כי באמת הקהל העברי לא שלח את הדיפוטציה, אלא שהיא נבראה בסודי סודות בחדרי אנשים אחדים, אשר מאז הסבינו להביט על עצמם כבעל אפוטרופסי כנסת ישראל היתומה ונפשם דבקה בדרכי השתדלנות העתיקה, וילכו „שלוחי בית ישראל", שהיו כמעט כלם מאותן הערים, אשר עברה עליהן כום הפוגרומים ויקדו וישתחוו וידברו תחנונים. כל העתונים העבדים אשר ברוסיא קראו תגר על השליחות הזאת, שהיא לא לכביד ולא להועיל, וימטירו אש וגפרית על ראש השלוחים ושולחיהם. אנבי אמנם לא אאשים הרבה את

כמשפט, מרים ישבה שקועה במחשבות נוגות. היא זכרה את הפסח בחיי בעלה. אל חדר הבשול נבנם מקס הקטן, הוא הביט בהשתוממות על הכל, אחרי כן יצא ויקרא לאחותו. שני הילדים עמדו דומם ובלי מלים שאלו „מה נשתנה"? והזקן לקח את ההגדה בידו ויחל לקרא בקול וברגש את ספורי הנפלאות. מרים יצאה. ותבא בסאות לילדים וישבו.

„בני יהודים, ומביטים על הסדר כבני הטורקים" חשבה מרים. עברו עוד רגעים אחדים ואל חדר הבשול נבנסה גם הגברת גאלדמאנן בעצמה. היא הביטה בעינים תועות על השלחן, על היין, ועל הזקן ובמוחה התעוררו זכרונות קדומים מחייה בבית אביה... זה חמש עשרה שנה, אשר לא ראתה זאת, ובלי חפץ ורצון נשארה קפואה על עמדה, לבה לא נתן לה לצאת. מרים הגישה לה בסא, והגברת ישבה. ומרים שבחה ברגע הזה את יסוריה, על פניה נראה שחוק שלו ומאשר. הנה, הנה נופל המסוה ו„אחיזת העינים" חולפת... הגברת תהיה ליהודית ובניה יהיו ליהודים נאמנים. הזקן קרא בקול: „גאל ישראל".

ומרים קמה מעל מקומה להגיש אובל אל השלחן...

מ. לזרב. (תר' ג. ז.)

האנשים האלה, בי בשעה שהחרב מונחת על צוארי איש — ההגיון שותק וחוש הכבוד כעוף יתעופף. ומה עול עשו האנשים האלה? המה הלכו לבקש רחמים על קהלותיהם ועל כל בית ישראל, לבקש בי תגין הממשלה עליהם ולא תתן לאויבי ישראל לכלות את זממם. אך דא היא עקא, כי הדיפוטציה כלום שהועילה. אמנם הבטח הבטיח להם ויטה, העשיר בהבטחות והעני בקיומן, כי יעשה „כל אשר בכחו" למנוע בעד פרעות נגד היהודים, אבל יחד עם זה מצא שעת הכושר לדבר דברי כבושין באזני כל ישראל על אשר יתערבו בענינים לא להם. „ידרשו נא היהודים את הזכיות המגיעות להם, ואז תושע להם ימינו, אבל אל יתערבו בעניני המדינה הכלליים, כאשר לא יתערבו כזה הפולנים או הפינים". התשובה הזאת תראה בעליל, כי גם הממשלה הנכחית לא שנתה את מבטה על יחס היהודים למדינה ועל יחס המדינה ליהודים השורר ברוסיא מקדם. ראשית לכל הראה ויטה בדבריו לדעת, כי היהודים זרים המה במדינה, אף כי אין להם טריטוריום מיוחד במו להפולנים או להפינים, ואף כי מפוזרים ומפורדים המה בכל הארץ, בכל מקום אשר לא ישיגם החוק המגביל את ישיבת היהודים, בכל זאת אין להם להתערב בעניני המדינה הפנימים, וממילא מוכח מזה, כי כיון שזרים המה אין שווי זכיות מגיע להם כלל, ורק אם בדרכי הממשלה ילכו אז תט היא אליהם חסדה ותחלק להיהודים איזה קליות ואגוזים של הנחות. שנית רמז ויטה במוסרו, כי היהודים נרדפים ומכים יען וביען יתערבו בעניני המדינה הכללים, רמז להתקוממות, וכזה הצריק את הדין על היהודים, כי המה בעצמם אשמים בדבר הפרעות והממשלה מה הוא כי יאשימוה, ויש כזה גם אזהרה על להבא. הפוליטיק של ויטה, למרות אשר התכסה תחת ערמת דברים יפים וערומים, הוא כהירה עד מאד וכל איש, שיש לו מוח בקדקדו, יבין כמה יש לנו היהודים לקוות ממשלה, אשר הוא עומד בראשה. ולמרות כל אלה יקראו בני „המאה השחורה" לויטה „יהודי". אין זאת, כי אשתו, אשר מזרע היהודים היא, אשמה בדבר, וסבורים הם החוליגנים, כי אשתו כגופו.

בעת האחרונה נאסרו הפרוקלמציות הנזכרות של ה„רוסים האמתים", הקוראות להרוג ביהודים ולשלוח יד בויטה עצמו, אפס כי האסור הזה בא לאחר זמן, כאשר ככר נשלחו הכתבים האלה לעשרות אלפים ע"י פקידי האדמיניסטרציה לתחום המושב וככר עשו את שליחותם ויזרעו רוש ולענה בכל המקומות, אשר היהודים נחתים שמה. ומפני מה נאסרו? אין אנו יודעים, אם באמת אין הממשלה חפצה עוד בפוגרומים, מפני עסקי הלואה, שיש לה לעשות בחו"ל וממון ישראל באמצע, או מאשר נוכחה לדעת, כי אין הפוגרומים מועילים לשכך את הריבלוציה וכי יש לזה אמצעים יותר טובים, או אולי רק מאשר הפרוקלמציות האלה קוראות למלחמה גם על ויטה. אבל זאת ידענו, כי הפחד מפני פרעות לא סר מאתנו גם אחרי אשר הודיעה הממשלה גלוי להג"ג (גינרל-גוברנטר) ומנ"ג, כי לא תתן לעשות פרעות ביהודים, ואנחנו חיים בפחד תמידי ואימת יום מחר תבעתנו ובכל רמ"ח אברינו נרגש מה היא קללת התוכחה: „והיו חייך תלואים לך מנגד".

אולם לא רק הפחד הזה הוא, אשר יעיק עלינו וימרר את חיינו. גם מבלעדי פחד המות והבזה, אשר לנגד עינינו, חיינו בבדו מנשוא, כי אין זה חיים, בי אם — עפ"י הכלל: עני חשוב כמת — מיתה אטית. בני ישראל יושבי רוסיא, אשר עד העת הזאת חיו ברוחה ויש גם אשר צברו הון ועשו עשר, עתה רשו דלו ורעבו ופניהם הושחרו בשולי קרירה. לאחד מעשרה קיבה שבעה ולאחד ממאה קומה זקופה. כל המסחר העברי הוא כבנין של קנים, אשר כל רוח מצויה תעקור אותו ממקומו ומה גם רוחות שאינן מצויות באלה המנשבות עתה ברוסיא. המשבר הכלכלי הנורא, אשר יעשה עתה שמות בכל ארץ רוסיא, הראה בראש וראשונה ובעצם תקפו את פעולתו על היהודים. הסוחרים שמטו את דגליהם, העשירים היו לבע"ב, והבע"ב היו לעניים. נורא מצב ישראל ברוסיא ואחריתו מי ישורנה. ומה יפעל ישראל לעת רעה כזאת? לו יש רק עצה אחת ודרך אחד — לעזוב את הארץ, אשר היתה לו לגיא הריגה ומקום הריסותו. ובדרך הזה יחזיק. העמיגרציה! זאת היא הרפואה האחת, אשר נשארה לנו לכל מכותינו הכתובות ואשר לא כתובות בתורה, אשר בתסן באו עלינו. לא יפלא איפוא אם זרם היציאה מן הארץ הולך הליך וגדול מיום ליום. ובני ישראל לא ישאלו הרבה עצות, לא יחקרו אנה להם ללכת, המה סובדים וממשכנים את בלי ביתם ובל אשר להם, את שארית הפליטה, שהשאירו החוליגנים, נוטלים סקלם ותרמילם, כרטים לנסיעה, מעט כסף ומעט צידה לדרך והולכים יחד עם נשיהם ובניהם ובנותיהם ובל אשר להם בדרך הכבושה מכבר: לצפון ולדרום אמריקא לאנגליא, לדרום אפריקא וגם לאוסטרליא. יש גם כאלה אשר בצאתם לא ידעו אנה פניהם מועדות ורק בעברם את הגבול שמחים המה, כי פנו ערף לארץ, אשר לא תשא אותם. בשנה הזאת תשא עליה היציאה חותם של בהלה, של נסה. מבל עיר גדולה יוצאות יום יום שיירות גדולות לדרך, ומן הערים הקטנות יש כאלו אשר כמעט כל יושביה היהודים עזבון. ולא רק משפחות עניות, לא רק בעלי מלאכה או צעירים לימים, שאין להם מה להפסיד בביתם או בי כחם במתנם ותקותם בלבם להשתכר הרבה במקומם החדש, עוזבים את מקום מושבם ונדים למרחוק, כי אם גם משפחות בע"ב הגוניב, גם אלה אשר כסף להם בצלחתם, אנשים אשר מעולם לא עלה על לבבם לעשות כלי גולה, מוכרים בל אשר להם, לוקחים מקל נודדים בידם ובאים אל תוך המון היוצאים. ובל זה נעשה למרות העצה היעוצה לבית ישראל מאת אספת בריסל: שבו תחתיכם, אל תסעו!

(סוף יבא). זרובבל.

מכתב מאשכנז.

כחיי היהודים במדינות המערב בכלל ובאשכנז בפרט נראה בשנים האחרונות התעוררות מתנומה, המתחזקת וגדלה משנה לשנה. התפשטות התנועה הלאומית, התגברות השנאה לישראל בכל שורות החברה וענפי החיים והשמועות הרעות הבאות מחוץ — שלש אלה אי אפשר להן לבלי עשות פעולה גדולה על האורגנות היהודית, שאף שאינו חי כאופן נורמלי, אבל עוד לא אבד את ההרגשה, וכל דקירה מכאיבה לו בכבשר החי, מרוצת הדם מתחזקת והחיים דופקים ביתר עז ואי אפשר עוד לישן שינה קבע במנוחה כמו שהיה עד עתה, שינת מרמוטא, בשום אופן, ע"פ ההרגל עוד יסגרו לפעמים אשמורות העינים והקהל היהודי רוצה לישן, אבל הוא יכול לישן רק „שתין נשמין" כין בשורה רעה לחברתה, ותיכף הוא מתעורר ע"י דפיקות מבפנים ומבחוץ. וכיון שאי-אפשר עוד לישון, מן הטבע שהיהודים משפשפים בעיניהם, מתבוננים ומתקרבים זה לזה. ככה נראה סמני התעוררות, התקרבות והתאחדות בכל פנות החיים היהודיים באשכנז. פה באים יותר ויותר לידי ההכרה, כי היהדות היא רק אז אסון נורא, שאי אפשר להנצל ולהפטר ממנו, בשעה שרוצים להסתירה, וכל יותר שמשתדלים לכוצה ולכסותה ולעטפה בכל מיני כסוים יפים, לבל ירגשו בה, הכסוים הצרים הולכים ונקרעים, ומקומות מקומות נגלים מבין הקרעים לעיני כל הקהל ומגדילים עוד את החרפה. אבל בשעה שאין בושים בה להגלות עמה לבתחלה בקהל, אין האסון נורא ואין החרפה גדולה בל כך. לכן עוזבים באשכנז עתה את שטת הפזור והכסוי, שהיתה נהוגה עד היום, ושמים אל הכנום וההתרכזות פניהם. את המחזה הזה נראה בכל חיי אחינו האשכנזים. באגודת-הקהלות, הקימת זה כמה שנים ועוד לא עשתה שום דבר כללי נכבד, נראו סמני רצון לעבודה בללית, מכל הצדדים דברו ע"ד האחדות הנחוצה לטובת כל הכלל ודרשו להטיב את החנוך העברי ולמוד הדת בבתי הספר; והאגודה החדשה, יורשתו של ה„יודענטאג" של פיליפסון, „אגודת היהודים האשכנזים" מתפתחת ויש לקות ממנה למעשים נכבדים לכלל ישראל באשכנז.

גם האורתודוכסים בתור מפלגה הולבים ומתרכזים. בשנה שעברה התאחדו לאגודה אחת כל חברות „שומרי שבת", שבאשכנז יובלו באמת לעשות הרבה לחזק את שמירת השבת, הגדר הראשון לקיום היהדות, ונוסדה מחדש אגודת המורים האורתודוכסים. גם נעשו נסיונות לאחד את אדוקי הדרום מיסודם של הירש ולמן עם הצפונים של הילדסהימר. גם ביחוסם של האורתודוכסים אל החפשים באו איזו שנוים לטובה, ובאספת אגודת הקהלות האחרונה הודיע העסקן הנודע מר היד ש מהלברשטדט בפרוש, כי החרדים שבעים רצון מהנהגת ה„געמיינדעגבונד", ועוד לא היתה להם סבה לטעון נגדה.

גם בחיים הכלכליים מתרכזים היהודים יותר ויותר בערים הגדולות, כי מפני השנאה המתגברת עוזבים הרבה מיושבי הכפרים והעירות את מקומותיהם ומתישבים בברכים, שיש בהם ישוב יהודי חשוב. עפ"י רוב היתה הצבירה בערים הגדולות מביאה נזק גדול להיהדות, כי בשעה שבערים ובעירות עוד נראים סמנים יהודיים, בערים הגדולות הולכת היהדות ומשתכחת, כמחזה שנראה גם במזרח. אבל בזמן התעוררות למעשים מביא רבוי האוכלוסים בברכים תועלת גדולה, ובפרט שהרבה מהבאים הם מן החרדים, ובכלל מאלה, שעוד לא נתרחקו הרבה מהיהדות, והמה מביאים באופן זה שפעת בחות חדשים בחיי הקהלות.

פרי התעוררות הרוח העברי היא גם ההתקרבות ליהודים המזרחים, ההולכת ג"בונדולה בשנים האחרונות. את הנודדים מקבלים בהרבה מקומות בהשתתפות חמה, גם ה„הילפספעריין" עושה לפעמים דבר גם לתועלת הנודדים בעצמם, מלבד עבודתו התמידית, להעשיר את חברות מסלות הברזל והאניות.

התנועה הלאומית מתפשטת באשכנז עפ"י רוב רק ברוחב. רוב הציונים הם מדינים-פילנתרופים. את הציונות הרוחנית, את הצד הלאומי שבה, יבינו רק יחידי סגולה, הקרובים יותר אל ידיעת היהדות, ואצל הרוב עוד לא נכנס רוח התחיה העברית לעצמם ובשרם, רצונם רק לעזור ע"י הציונות ליהודי המזרח הנרדפים. סבת הדבר — מעוט הידיעות העבריות, הוא ע"י החנוך העברי המקולקל, שהנהו ברע מאד — או יותר נכון, איננו כלל — אבל בכ"ז יבלה אגיטציה נכונה לעשות הרבה נפשות לציונות, כי המפלגה הבינונית, ובפרט החרדים, אפשר להפך בנקל, כי עוד לא התרחקו הרבה מן היהדות ועוד חיים בלבותיהם רגשים עבריים, רק העומדים בראש, הפרנסים העשירים והרבנים והמשכילים המתבוללים החוששים לשמא יאמרו הבריות, משתדלים לדחוק את רגלי הלאומות ואינם שמים על לב לתקן את החנוך העברי, והדור הצעיר מתרחק יותר ויותר מן היהדות האמתית, עד שבצאתו על עולם המעשה ישאר אצלו ממנה רק צלן של איזה מחשבות וזכרונות. בבית הספר ילמד התלמיד רק תרגום תפלות אחדות ומעט מההיסתוריה הביבלית, ידיעת התורה ובפרט השפה העברית זרה כמעט לבלם, עם שגם הרבנים ירעו עברית רק מעט. על הלאומיים באשכנז לתקן כראשונה את החנוך העברי וגם לעשות אגיטציה נכונה להרעיון הלאומי ואז יש לקות הרבה, אבל עתה כמעט שאין באשכנז שום אגיטציה ציונית.

(סוף יבא.) אני.

מקרוב ומרחוק.

מצב הבריאות בקראקא. לפי החשבון הסטאטיסטי של הלשכה המרכזית לסטאטיסטיקה בווין ימותו עתה בכל שנה מכל אלף נפש אדם בווין 18'7, בפראג 19'9, בברין 17'8, בגראץ 19'8, בלבוב 26'2, בקראקא 18'9 בטריעסט 26'5, בטשרנוביץ 22'1, בלינץ 20'1. הנה איפא ווין נוחה לבריאות האדם מכל הערים הגדולות באוסטריא. אחריה תבוא קראקא; לבוב וטריעסט עומדות באחרונה.

ספירת העם באשכנז. באשכנז תספור הממשלה את העם בכל חמש שנים. בשנת 1900 היה מספר העם 56,367.178 נפש ובסוף שנת 1905 חיו באשכנז 60,605.183 נפש. הנקבות יתרות על הזכרים במיליון נפש בקרוב, מספר יושבי פרוסיא לבדה ל"ז מיליון וש' אלף נפש. מספר יושבי עיר הממלכה ברלין ופרוריה שלש מיליונים פחות י' אלפים. עוד בשנה הזאת תמלאנה ג' מיליונים. מ"א ערים ישנן באשכנז, שמספר יושביהן יותר ממאת אלף נפש, רמ"ט ערים וכפרים, שמספר יושביהם יותר מעשרים אלף נפש.

שביתת פועלים. זמן שביתה עתה. באמריקה שובתים יותר מחצי מיליון פועלים של מברי הפחם, וכן בצרפת ובבלגיא שובתים חופרי הפחם. בהמבורג שובתים המלחים וכל הפועלים על החוץ. בווין שובתים פועלי הרצענים. בפיומע שבתו המלחים.

שוב אסון במכרה פחם. בתקופת אסונות גדולים אנחנו חיים עתה, אין צרה באה לבדה, צרה גוררת צרה. במכרה הפחם אשר על האי מאקאשימא ביפן הוצת אש בהבל המערה, מאתים וחמשים פועלים נשרפו חיים.

עולים חיים מכבשן האש. שלשה שבועות חלפו מעת שקרה האסון הנורא במכרה הפחם בקוריער בצרפת. אשר נשרפו שם כאלף ומאתים איש וכבר נואשו מכל האמללים ויחדלו להציל, כי השרפה עוד לא נשקעה כלה. עתה העלו משם י"ג אנשים חיים, שהסתתרו באיזו זוית, שלא הגיעה שמה האש ויחיו ג' שבועות בלי לחם ובלי מים באויר מרעל וסרוח. שמונה ימים לא מצאו כל מזון, ויאכלו עפר וקליפת עץ. ביום התשיעי מצאו בארות סוסים מעט שבולת שועל ויתפרנסו בו שני ימים. אח"כ מצאו פגר סוס נרקב ויאכל בשרו וישתו מי רגלים ובכל העת בקשו מוצא ולא מצאו. עתה הם שוכבים בבית החולים ואינם יכולים לבלוע כל מזון, כי מעיהם חמרמרו, הרופאים מקוים כי יחיו אחרי ה' ימים הוציאו עוד ט' פועלים.

לתקנת חולים שאין להם תקנה. רופא אחד, חבר מועצת המדינה במדינת אי או וא, הציע לתקן תקנה, להמית ע"י רופא את כל חולה. שאי לו עוד שום תקוה

לחיות, למען הצילו מיסורי חנם. הוא טוען, מדוע ממיתים סוס וכלב הסובלים יסורים, לקצר צערם, הלא עלינו לחמול על אדם יותר מאשר על בהמה? המחשבה הזאת כבר עלתה על לב רבים, אבל אי אפשר להוציאה אל הפועל מפני הרמאים. אם יתירו להמית חולה שאין לו תקנה, יקרו מקרים שיעשו יורשים קנוניא עם רופא להחיש מות קרוב זקן לרשתו.

*

הבוגדים בעבודתם. ד"ר ביק וסיעתו, צירי מועצת הממלכה וועד דמדינה מאחינו ויתר דאינטליגנציא היהודית הזקנה הוציאו קול קורא הדש אל ה„עם הפולני בעלי דת משה" וידרשו ממנו לדגיד תשובה ברורה על השאלה: אם רוצים ללכת אחרי החבל הקטן ציונים צעירים המתימרים להיות באי-כח כל ישראל או לעבד עבודה ריאלית בארץ מולדתם דפולנית וכו' (פה הללו מעל כל ברכה ותהלה את רעיון דהתבוללות בפולנים). החתומים קוראים לכל היהודים להתחבר אל חברת „בתי ספר לעם" (אשר על שם גאלדמאן, אשר תעודתו לדפוך את כל היהודים לפולנים ולהכרית שם ישראל). המתבוללים ירגישו כפי הנראה, כי הקרקע משתמט מתחת רגליהם, על בן הם מרבים עתה בקריאות והזהרות.

ד"ר ביק והנסיך ליכטענשטיין. חבר נוצרי של הקלוב הפולני כותב ב„אללג. צייטונג דעס יודענטהומס" (עתון של מתבוללים): פעם העיר ד"ר ביק איזה דבר בפרלמנט, שפגע בו בכבוד הציר האנטישמי הנסיך ליכטענשטיין. הדבר היה רע בעיני הקלוב הפולני ובישיבת סתר דרשו מאתו ראשי הקלוב שיעלה על הבימה בישיבה כללית ויבטל דבריו ויפיס את הנסיך. הרבה הזהרתיו — כותב הציר הפולני ההוא — שלא יעשה לעצמו את הבושה הזאת ויבחר לותר על המנדט מאשר להכנע לפני האנטישמי. אבל הד"ר ביק בחר לדתרפס ולעמוד על עמוד הקלון כאשר לותר על המנדט. ויעמד על דבימה ויקבל נזיפה.

אורחים חדשים. מפחד השוד החדש, אשר כפי השמועה יתפרץ בפסח ברחו אלפי יהודים מרוסיא הדרומית לגליציא ולבוקובינה. הידודים אינם מאמינים עוד בהבטחת דממשלה ונציביה שדוחזקו שקרנים. רבים מהם באו הלום בלי אמצעים לחיות ויפלו למשא על הארץ העניה ובכ"ז דחובה לעזרם בכל האפשר. כי אין לתמוה על דאנשים, שלא אבו לדפקיר חייהם.

דורש הדמים ביעגאנוסקי. ביום ב' שבוע זה בישיבת יועצי העיר דמביצא דציע יועץ העדה מר יצחק פינק הצעה נחוצה באמץ לבו על דבר העברת דצורר ביעגאנאווסקי מעירנו. בהתעוררות רבה דבר להוכיח את הנזק אשר יביא לעיר, עד כי ראש הגימנזיום, אשר גם הוא בין היועצים, קם ממקומו ודבר אחריו כחצי שעה ויבטיח, כי הוא יקבל הדבר על עצמו ובמקומנו יהיה איש טוב. מא"ל.

נודד רמאי. בשבוע שעבר בא לפרזעוואָרסק צייר מגולי רוסיא ויתעכב פה שלשה ימים. בליל ו' גנב בהוטל שש מאות כתר במזומנים וחפצים יקרים בערך ת"ק כתר ויעלם. השוטרים שלחו טלגרמות לכל המקומות עד גבול רוסיא וזה הועיל. שוטר אחד הלך מרדימנא ליארוסלאו ויפגע באורח הזה ובאשר חקר מפיו על אדותיו נודע לו כי הוא האיש המבוקש. א. ב

גטין. לשכת עורכי־הדין בווין הגישה בקשה אל מועצת הממלכה, לתקן את דיני האישות, שיהיה מותר גם לקתולים לגרש את נשותיהם כמו ליהודים, אבל גם לתקן שלא יהיה ליהודים הגרושין קלים כל כך. זהו הגיון משונה של עורכי־דין. מתקנאים הם ביהודים על דין הגטין הנהוג בהם ומשתוקקים שיהיה גם לקתולים הזכות הזאת, ובתוך כדי דבור הם רוצים לקחת מיד היהודים את הזכות. ויודעים דם חכמי דת ודין אלה, כי למרות אפשרות הגט אצל היהודים יקרה אצלנו מקרה גט רק לעתים רחוקות מאד, כי הלא כל דורשי זכות הגט לקתולים מורים באצבע על היהודים, שאע"פ שמותר להם הגט, אין זה גורם שום תקלה בחיי האישות שלהם, כי אינם מגרשים בקלות דעת.

המרצחים נקיים. הגנראל נ י י ד ה א ר ד שר העיר האדסה בימי ההרגה אשר על פידו השתתפו שוטרים וצבא בזבח היהודים, וק ו ר י ל ו ב נציב מינסק, שחולל שם את ההרגה, עמדו לפני הסנאט הרוסי, הוא בית הדין הגדול לממלכה, למשפט ויצאו נקיים. הסנאט הודיע את המניסטר לעניני החנוך, כי ראש האוניברזיטה באדסה, שהעיד על ניידדארד, כי שלא כדין עשה, הוציא דבת שוא על ניידדארד הצדיק והנקי. גם הודיע את המניסטר לכשכטים, כי דקטיגור במינסק דוציא דבת שקר על קורילוב, בדאשימו אותו, כי התנהג שלא כדין ביום ההרגה. ובמצב כזה יש עוד מי שמתאונן על היהודים ברוסיא, כי אינם אוהבים את הממשלה ודרכיה.

פחד היהודים ברוסיא. מקיוב נמלטים המון ידודים, כי דפטריוטים מכינים שוד וזבח בהם לימי הפסח ומהלקים כרוזי רצה ועלילת שוא בין אנשי הצבא. בערים רבות מאד יושבים אחינו באימה וברגזה ממראה עיניהם, כי איזה דבר מתרגש עליהם ובכתי הפקודות אין לבטוח. אגודת סופרי רוסיא פרסמה קול קורא אל העם הרוסי. שבו היא מראה על הסכנה. אשר בזבח יהודים חדש והיא דורשה לבלי תת לעשות שנית שערוריות כאלה. סוכנות חטלגרף מפטרבורג מודיעה בשם הממשלה, כי בפקודת וויטה פנה המניסטר דפנימי אל כל נציבי דפלכים אשר יהודים שם בפקודה, לתפוש באמצעים נמרצים להשבית פרעות בראשיתן ולהגן על חיי היהודים ועל הונם בכח רצבא. ואם יפרוץ שוד באיזה מקום יעמדו דפקידים למשפט. הממשלה מאמינה, כי אחרי האזהרה הזאת אי אפשר עוד שתהיינה פרעות ביהודים.

רבולוציונר רוסי. בסטאניסלאו נשפט אחד רמלחים המורדים מדאניה הרוסית פוטיעמקין, שמרדה בשנה שעברה במכשלת רוסיא ותור על ערי דחוף, האניה, אשר זכרה לא יסוף מדברי ימי רוסיא. האניה תעה ימים רבים על פני השחור עד אשר תם המזון ותמסר בידי רומניא. אחד המלחים האלה בא דרך בוקובינה לסטאַ־ניכלאוו. שם אספו לו כסף, יהודים ופולנים נתנו לו נדבותידם ביד רחבה. המלח, ברטשנוב שמו, הוציא את דכסף בשתיה ויחרף את קיסר אוסטריא ויצעק, כי ישמיד את היהודים ואת הפולנים. ביה"ד חרץ עליו משפט מאסר לחדש ימים.

קונקורס. המיליונר היהודי מיכאל וואוועלבערג בווארשא קצב פרס ע"י דאניברזיטה הלבובית על ספר שיכיל ברור מצב היהודים דאקונומי ודחברתי על אדמת פולן בזמן דזה. דסופר יכול לכתוב אם ע"ד רמצב הכללי של היהודים בפולן או ע"ד מדינה מיוחדת בפולן, אשר יהודים יושבים שם או ע"ד שאלה מיוחדת מחיי היהודים, למשל על יהודים עובדי אדמה, על נדידת היהודים מפולן או ע"ד יחס היהודים לתנועה ידועה, למשל לציונות או לסוציאלות.

התנפלות על בית היק"א. בבית היק"א נעשה חרבן בשבוע הזה. גולי רוסיא וגליציא התאספו שם לקבל כסף לנסוע לקנדא. פקידי היק"א המקבלים עשרות אלפי שקל לשנה בעד „עבודתם" הכבדה, המה אדונים רמים ונשאים ויסגרו את הקפה ויצוו לבא מחר, כי כבר עבר זמן העבודה בלשכה. הדבר חרה לגולים, שאין להם כסף-לינה בפאריז וישברו וינפצו את כל אשר בלשכה. דגולים הושמו במשמר. שם מצאו מקום ללון.

ח' „בני ברית" באמריקה בשביל היהודים. ראש אגודות „בני ברית" באמריקה הריץ טלגרמה ארוכה אל ראש ממשלת רוסיא ע"ד השמועות דבאות, כי מבינים בפטרבורג זבח חדש ביהודים לחג הפסח. וויטה ענה אחרי ימים רבים, כי יכול להבטיח, שהממשלה תתפוש בכל דאמצעים דאפשריים למנוע שוד ושפיכת דמים באזרחים שוקטים ושלוים מאיזה עם שהם.

לכבוד שבת. באמריקה, ארץ דהמצאות החדשות ודרקלאמה המציאו היהודים ההרדים שומרי שבת המצאה חדשה לחזק את הדת ולהזהיר מפני שבת. עגלות גדולות של והיטים העבירו בחוצות היהודים ע"י נכרים ועליהן כתבות באותיות גדולות ומזהירות, יהודיות ואנגליות: אנדנו רוצים לשבות בשבת! דניחו לנו לשבות בשבת! אל תקנו אצל מהללי שבת! על העגלות ישבו נוצרים ובידידם חצוצרות ונבלים וכנורות ותפים ומצלתים ומדי בוא העגלות לפני חנות של יהודי עמדו והמנגנים נגנו והידודים ההולכים אחרי העגלות הריעו תרועה גדולה ובצאת דאנשים ככל החניות דפתוחות, לראות מה נהיתה, דברו לפניהם החרדים על חלול שבת דברי תוכחה ומוסר וידרשו מהם לשמור שבת ולבלי עשות בה כל מקנה וקנין. וההמון ההולך אחרי העגלות הלך ויתרבה מצעד לצעד וכאשר גדלה האורחה מאד התחילה לכוף את הסוחרים לסגור את בתי מסחרם. סבת הפומבי הזאת היתה, כי המשרתים עשו אמנה עם הסוחרים לסגור בשבת. שתי שבתות שמרו ומיד נגאלו מחוכתם ויפתחו.

ישוב יהודי בקפריסין. סוחרים יהודים בפלך פולטבה ברוסיא הקטנה מסדרים נדידת יהודים לאי קפריסין, אשר בים התיכון ממול סוריא. כבר יסדו חברת מניות למסחר, לחרשת המעשה ולישוב. כל מניה ד"א בת מאה רובל. הקרן היסודית תהיה חצי מיליון רובל.

בית חוניו. שמועה מרעישה מודיעים העתונים האנגלים, בי סמוך לעיר אלכסנדריא של מצרים נמצאו חרבות בית-המקדש של חוניו הכהן, הנזכר כגמרא וביוסופוס. חוניו בנה את ביהמ"ק הזה כתבנית ביהמ"ק אשר בירושלם ויעש שם פשר בין מנהגי הפרושים והצדוקים והשמרונים. החרבות היו עד כה מכוסות בשכבת אדמה וע"פ מקרה נגלו ואין כל ספק, כי הן שארית בית המקדש ההוא, שהחריבוהו הרומאים. בחרבות ההן נראה עתה תמונה ממשית מביה"ק אשר בירושלם. הבשורה עשתה רושם אדיר באנגליא.

אין אחדות. אגודת יהודי אנגליא החליטה לבלתי התחבר אל „אגודת האגודות", אשר נוסדה בבריסל. היא אינה רוצה באחדות, פן יאמרו, כי היא מודה חלילה, כי היהודים הם עם אחד.

ממשלת אנגליה לעזרת היהודים. כאשר באה הידיעה לאנגליא, כי נשלחו מפטרבורג ברשיון הצנזורה כרוזים אל כל רחבי רוסיא להשמיד את היהודים, פנה חבר הפרלמנט שמואל מונטגיו אל המניסטריום החיצוני ויבקש מאת המניסטר אדוארד גריי, לשאול בפטרבורג על אדות ההכנות לזבח היהודים ולדרוש מאת ממשלת רוסיא למנוע את התועבות בכל תקף. אחרי ימים אחדים קבל מונטגיו מכתב מאת המניסטריום החיצוני ובו כתוב לאמר: שר! המניסטר לעניני החוץ מודיעך, כי כאשר קבל את שאלתך בדבר השמועות הרעות הבאות מרוסיא, הריץ מיד טלגרמה אל ציר האנגלי בפטרבורג וישאלהו על אדות השמועה. הציר הודיע, כי אמת השמועה, נשלחו כרוזים כאלה, אשר נדפסו בדפוס שר העיר פטרבורג. ציר אנגליא התאונן על זה בשם ממשלתו וממשלת רוסיא כבר פעלה להפר את מחשבת בעלי הכרוזים. בטלגרמה אחרת הודיע ציר אנגליא, כי מועצת המלכות פקדה על המניסטר הרוסי לעניני הפנים למנוע בכל עוז את שוד היהודים. המניסטר שלח פקודות אל כל הנציבים להזהירם מפני פרעות ביהודים, כי המה יהיו חיבים באחריותן וגם לצוות עליהם שלא יחמירו מדעת עצמם בגזרות הרעות החלות על היהודים. בטלגרמה שלישית הודיע ציר אנגליא, כי מחבר הכרוזים הנזכרים הורד משאתו ויאכד את פקודתו אצל הממשלה.

נגד הפרעות המיניסטר לעניני הפנים הוציא פקודה למסור לדין את הצנזורים, אשר נתנו את רשונם על הדפסת הפרוקלמציות הדורשות השמדת היהודים: „קול קורא להעם הרוסי", „סבות כל האסונות ברוסיא", „ואמצעים איך להפטר מן הרעה הבאה ע"י היהודים". — הגנראל-גוברנטור ביעליסבטגרד הוציא פקודה, בי מי שיעוז להפריע את המנוחה בימי חג הפסח הקרובים לבא, יענש על פי חוקי מצב המלחמה. בעד הנסיון היותר קטן לעשות פרעות תהי הפוליציה אחראית ותשא עונה בכל חומר הדין.

מליץ אחד מני אלף. בכפר ס א ל נ א י ע. מחוז ניזיין (פלך צ'רניגוב) יש רק יהודי אחד. אכרי הכפר שאלו בינם לבין עצמם מה לעשות בעתים הללו עם היהודי האחד הזה, ויפנו בשאלה אל הכהן וולינורסקי, אם מותר לגזול את רבושו. הכהן ענה אותם בדברים האלה: אל לכם לעשות את הדבר, ואפילו בפקודת איש הלבוש בגדי פקיד-פוליציא. היהודי מביא לנו תועלת. מלבד זאת צריך להמול עליו ואין להכותו. הוא עמל להביא לחמו לפי הטף ועני גדול הוא. האכרים החלו תכף להביא לבית היהודי תפחי-אדמה ולחם. ואחד השוטרים הלשין על הכהן בגלל נאומו ותיכף נתפש והושם במאסר בעיר ניז'יזן. כשמוע האכרים את הדבר, אספו ביניהם סך שמונה עשר רובל ויודיעו את הדבר בטלגרמה להגר־

A. הצורה השנית הוא חצי עגול וקו משמאלה. הגע בעצמך: איזה יחס ורמיון יש לצורה זו של הא' לצורת הא' העברית? בא' בכתב רש"י נוכל עוד לציר לנו איזה דמיון רחוק, אבל בא' הזאת אין שום רמיון בשום אופן. לא נשגה אם נחליט, שיצירת הא' הזאת לקחו להם יהודי אשכנז את אות » בכתב יוני וקורזיב רומי ואת אות a בכתב פרקטור, למופת, אך קצרו אותם כררכם, תחת עגול שלם עשו חצי עגול, להקיל את הכתיבה, ואת הקו הציגו משמאל, מפני שכותבים אותה מימין לשמאל. (רוב הכותבים משתמשים בשתי הצורות גם יחד, אולי נכון הוא, שידקדקו לכתוב את הצורה הראשונה רק בראש הפסוקים, כי מוצאה באות A הגדולה, ואת הצורה השנית יכתבו רק באמצע, כי מוצאה באות a הקטנה).

אות ב' בא"ב הנכתב דומה יותר לאות 𝔅 האשכנזית מאשר לב' עברית, אלא שקצרוה כררכם, למען תהי קלה לכתיבה. וכן אות ד' הנכתבה דומה יותר לאות 𝔇 האשכנזית מאשר לר' עברית וגם אותה קצרו. אות ז' הנכתבה דומה לאות ζ (זעטא) היונית ולז' בכתב נשים, שמוצאה בz רומית. אות ט' הנכתבה, בראשה הימני הנמוך וכראשה השמאלי הגבוה, מזכירה לנו את אות t הרומית, t האשכנזית ותאו היונית. כ' הוא c הפוכה. ך כתובה דומה יותר לאות ch אשכנזית מאשר לך' עברית. הל' הכתובה, בבסיסה העב ובגופה הזקוף למעלה ובראשה הנטוי לימין, הוא ממש אות l האשכנזית, אבל אינה דומה כלום לל' עברית. המ' הכתובה היא אות m אשכנזית מקוצרה.

הע' נכתבה בשתי צורות. האחת דומה לע' עברית והשנית היא e אשכנזית הפוכה, כי גם הע' העברית בכתב אשורי ורש"י, אם נסגור את גגה בקו קטן, תהיה e הפוכה. ובזה נבין את החידה: מרוע קבעו היהודים האשכנזים בארתוגרפיה שלהם את הע' לתנועת הסגל, בעור שבכל לשונות הגוים נקבעה בסדר א"ב תנועת o במקום הע'? סבת הדבר היא, כי רק צ ו ר ת הע' הרומה לצורת e הפוכה, היתה להם לקו המרה. ומפני הררך הנפתל הזה בקביעת התנועות באה ערבוביה בכל הארתוגרפיה. אחרי שהע' היא e אין עוד אות מיוחרת לתנועה o וע"כ הכרחו לעשות את הא' גם לסמן תנועת o, בראותם, שכל האשכנזים הדרומיים מבטאים את הa כמו o. באות ה' לא השתמשו עור בתור תנועה כבכל הלשונות, כי לא הצטרכו לה ויעשוה לסמן קול h, תחת שבכל הלשונות (גם בערבית) הח' העברית היא h בסדר א"ב.

אות ף הכתובה דומה ממש לאות 𝔉 האשכנזית, אבל אינה דומה כלום לף' העברית. הצ' הכתובה דומה ממש לאות 𝔃 האשכנזית, אבל אינה דומה

הרור ורגשם, שנתן להם שופנהואר צורה ברורה. האדם הגדול הוא המרכז הרוחני, שבו תהקבץ תמציתן של נפשות אלפי אדם, שבו יסודרו ויבטאו הגיונות ורגשות של המונים. שופנהואר ממלא מקום מספר גדול של אנשים. ומפני שהשפעת שופנהואר לא רק היתה, אבל גם בזמננו היא מוצאת חן אצל הצבור המשכיל והוא הולך ומתפרסם תמיד בחוגים יותר רחבים, יוצא מזה שלא רק שופנהואר מצה דעת רבים, ומציגה לפנינו ולא רק הכניסה בחייו לרגשי המשכילים, אבל גם אחרי מותו הדעות האלה מתרחבות ומתפרצות בכח גובר משנה לשנה. לכן הוא מענין גם לתבלית הכרת הנפש המודרנית, שקלטה הרבה מהפלסוף אף בנוגע ליהודים, לדעת את שופנהואר האנטישמי.

רישרד ו ג נ ר במבוא לספרו האנטישמי „היהורים במוזיקה", רצה לבאר את הכח הדוחה נגר היהורים, ורצונו להצדיק את התעוב האינסטינקטיבי. הוא משער השערות רבות, שמטרתן להראות את מומי היהורים, ושהתעוב והדחיה צודקים ומקורם כעובדות ממשיות. כמוהו יחשבו כל האנטישמיים המדעיים, אף שאינם אומרים כן בפרוש. כי מה מטרתם, מה מטרתו של שופנהואר למשל בהשפילו את גאון ישראל ובגלותו את מומיהם, הוא שואף רק למצא סבה, לבאר את הכח הרוחה, שהוא מרגיש נגד כל מה שהוא יהודי, הוא חפץ להצריק את שנאתו, את שנאת כל העמים והדורות לבני ישראל. ההבדל שבין סתם סופרים העוסקים בשאלת ישראל בעין טובה וכין צוררי ישראל הוא, שהראשונים בהכרתם את שפלות ישראל, הם חושבים אותו לתוצאת המעמר הבללי, לתולרת ממשלת הלחץ והצרה בהגטו, וסבורים שאפשר ע"י תקון, כגון שיהיו היהודים אכרים, או בשבתם בארץ מיוחדה, להרים את ישראל למצב אנושי שלם, כלומר שאפשר לעקור את שרשי הבוז מעצם ישראל, ולפיהם הכח הרוחה שבישראל הוא מקרי ונתן להסירו, והאחרונים מדמים, שהשנאה ליהודים מסובבת ע"י כח עצמי של היהורים, ע"י הגרועות הלאומית, הגזעית, הרתית-העממית. השנאה הנזעית, שהיא הגלית הזמן החרש, גרועה יותר אף משנאה רתית הנראה אצל הקלריקלים. הקלריקלים מצריקים את שנאתם ע"י התכווצות ישראל בדת מיוחדה נושנה, והם עוד אינם גוזרים ע"ר מהות ישראל והנם חושבים את מי-הטבילה לאמצעי, להחזיר את ישראל להיות העם הנבחר. ושנאת החרשים, המיוסדת על הוכחות מדעיות אתנולוגיות, היא יותר מסתכלת בעצם הדברים. המרע האנטישמי אמנם מסרס הרברים, מעקל את האמת, טופל רברים ברוים, אבל כל מטרתו היא, להראות את הדבר הנמצא בעצם ישראל ומעורר תעוב נגדו. למרות רצונם המושכל, מטרתו היא לגלות את היסודות

אל המבט הנזעם הזה, המפיל עליו כלהות. המחזה היה מחזה-עצב. מעבר מזה המלמד הלבוש אך כתנת ומכנסים וככעו התחתון הבלה והנכהם על קצה קדקדו והוא יחף, ותלמידיו המתלכדים אחד באהר בחרדת לבם כעניי הצאן למראה חית-טרף, ומעבר מזה יורגה העומד ומטיב את לבו בחרדה, אשר נפלה על המלמד ועל צאן מרעיתו. רגע אחד היתה דממה, ואחר החל לשאול לרשיון, למלא פיו תוכחות על אדות המקום, אשר לא יכשר לבית ספר, להת בקולו קול עז, גערות ונאצות וגדופים, ובעוד רבע שעה היה ה ח ד ר ריק, הילדים גרשו משם ואהרן נאסף אל משמר. בבית הפקרות בקשו כתבו המתיהש, שאלו ממנו העודות על מעשהו ועל מוצאו, ואף כי ישב שם זה שנה תמימה, ישב ולמד את הילדים, שפטו אותו משפט איש ריק, אשר אין לו מקור היים ולא מכון לשבתו, ויאמרו לשלחו מן הכפר.

כשמוע היהודים יושבי המקום ויאספו יהדו אל כית יעקב „האזרח", ומשלחת מלאבים יצאה מלפניהם אל כית הפקדות, להפיל תהנתם לפני האדון יורגה, אשר ירף מן המלמד ומן החדר.

ויורגה ידע מראש את אשר יהיה, וישב את פניהם כהניעו כתפיו לכל התחנוניהם ובהגידו להם, כי לא יוכל לעשות את בקשתם וכי גם עליו להת דין וחשבון לפני הגדולים ממנו. בערב יצא לשוב העירה אל כיתו ואת אהרן המלמד נתן על יד יעקב האזרה עד שוכו.

בלילה ההוא נועצו, כל אשר השיגה ידם כעדה, ללכת העירה ולנסות שם דבר אל האדון שנית, אולי יהעשת להם בפעם הזאת, ולא — ופנו אל הגבירה, אל לוטה.

*

היום פנה וחמו נדעך וברהוב הרומני היו כל ההלונות פתוחים, לאסוף הביתה את רוה הלילה הצה. והשעה העשירית הגיעה ומנורות הרהוב הפיצו את אורן הירקרק והכהה והככבים ממסלותם נוצצו כאלפי עינים מזהירות מתוך ההשך הפרוש על פני רקיע השמים. ופרחי הגנים והפרדסים יתנו ריה ונשא על כנפי הרוה אל כל עברים ושאון הרהובות ההומים, אשר במורד העיר, עולה כהד ממרחק בהוך דממת הלילה.

ובסכת הגן ישבה לוטה ותקשב ותשמע את דברי אריוך הנעימים, ופעם בפעם השא מרום עיניה והכיטה אל הכוכבים בעד כפת העצים הרעננה המסתירה אותם מפניה ולקהה עיניה שמץ מהם, כי יגנב קו אור מאהד הכוכבים כעד מפרצי העלים. ונשמת רוהו החמה על פניה החלוף וימינו תהבקנה, והיא לא

וזה בא וזה מתלהש עם רעהו. והמה מחכים עד הגיע תורם לבא לפני הצריק. ויפן אל הדלת הפתוהה ויערוך בלכו את הדכרים, אשר ידבר אל הצדיק בשפכו לפניו שיהו, וכבואו אל מכוא ארוך. והנה אנשים יוצאים לקראתו ויושיטו לו ידיהם ויוכילוהו אל עבר פניו, אל ירכתי המכוא ומשם בעד הפתה אל כית התפלה. ויגידו לו כי הצדיק מתפלל ועליו להכוה מעט עד אשר יוכל לראות פניו ואיש איש הגיד לו, כי יש לאל ידו לעשות, אשר יראה את פני הצדיק מהרה. וליכ משתאה על האנשים המתחרים על אדותיו ויתבונן אליהם כסככם אותו ועיניהם מפיקות ערמה וכלם נכונים לקראתו, לשרתו לקול האות הראשון. וידע כי זאת פעלה הכגדים החדשים אשר לבש, כה הכסף, אשר חן וכבור יתן על כל היושבים בצלו. ולוטה בתו עלתה על לכו רגע אהד ומעיו המו לה. ורוח הלפהו כברק פתאום וינהש, כי מצאה רע. והנה נגש אליו אחד ההסידים ויעידהו מהגיון לבו, בהודיעו אותו, כי הצדיק מהכה לו.

(המשך יבא) תרגם מ ב ש"ן.

הכתב והעברי.

לא רק את לשונם החליפו היהודים פעמים אהדות, כי-אם גם את הכתב. וכמו שככל החליפות והשנוים, שעכרו על לשון היהודים, נשארה הלשון העברית בצורתה, שקבלה בסוף ימי פריהתה (זמן הסופרים והתנאים), לשין הספרות, כן גם בכל השנויים, שקבל הכתב העכרי כמשך התקופות השונות, נשאר הכתב העכרי כצורתו, שקבל כימים ההם, (ה„כתב האשורי"), כתב הספרות, כלומר כתב הדפוס.

הא"ב העברי הקדמון, שהננו נותנים כזה את צורתו (ע"פ סכה טכנית היא נדפס פה משמאל לימין). ושתמונותיו ושמותיו נקבעו ע"פ התמונות דברים ידועים, ששמותם מתחילים בקולות ההם,

ת ש ר ק צ פ ע ס נ מ ל כ י ט ח ז ו ה ד ג ב א

היה מצד אחד אבי הא"ב האשורי וכל יתר הצורות המאוחרות של כתבנו שהסתעפו ממנו, ומצד אחר אבי הא"ב היוני ויתר מיני א"ב הנהוגים באירופה (האטרוסקי, הרומי, הסלבי הישן, הרוסי והאשכנזי) בצורותיהם השונות, שהסתעפו מן היוני. אבל גם כל מיני הא"ב, הנהוגות בכל עמי אזיא ואפריקה, מקורם בכתב העברי הקדמון הזה, אשר חכמי אירופה יקראו לו כתב כנעני (פניקי), אף שאין,

הגרועים בישראל. המדע הזה, לו היה רציני ובלי מרורת פתנים, אז היה ליהודי התענינות גדולה בו, כי הוא היה מלמד ליהודי איזה דבר במהותו גרם להשנאה הנצחית, המדע הזה היה אז אמצעי להכרת עצמו ונתוח פסיחולוגי מדויק. היום לדאבון כל אוהב אמת ודורש טוב עמו, הורר המדע ע"ר האנטישמות לכלי המבטא של האינסטינקט הגרוע. אבל למרות זה מפני שהמדע הזה הולך וחודר יחד עם ההשכלה הכללית לכל שדרות העם והשפעתו מקבלת הקפים גדולים, על היהודי לדעתו, למען שים עין להמסכה הנוצרית, להכיר איך להטות את אשוריו לטובתו. נתוח דעת איזה סופר אנטישמי הוא לא רק חשוב לנו, למען נכיר אותו, אבל עוד הרבה יותר בער הכרת ארסיות האנטישמות, כהראותו עד כמה טעה הסופר וישקר, עד כמה נתן צורה אחרת לדברים, למען הצדיק את שנאתו; לכן אתאמץ לא רק לתאר את האנטישמות של הפלסוף שופנהואר, אבל גם להראות את שקריו ושגגותיו.

שופנהואר שונא ומתעב את היהודים מפני שהם אופטימיסטים, והוא שוכח בשנאתו המקלקלת את השורה, מה שהגיד כעצמו במקומות אח־ים, שעמים אחרים אהבו את החיים בעיון ובמעשה הרבה יותר מהיהודים, שעמים אחרים היו מסורים כתענוגים ושקועים כמערנים ארעיים עד אשר שכחו באמת כל עולם המחשבה, עד אשר הסיחו את דעתם מכל אצילי ורוחני והיו דבקים בהחמר העכור כליל. כן הוא אומר למשל: „ההוראה הרצינית האמתית והעמוקה של החיים נאבדה להיונים והרומים, הם חיו כמו ילדים גדולים". (בספרו פרארגה) ובמקום אחר: „היוני, מלבר אפלטון, חשב למטרתו להיות מכשר לחיות חיים מאושרים" (שם). אפלטון לא היה בכלל פסמיסט ואת העולם חשב לצללים של אידיאות השלמות, וכזה ככר העיד, שהוא רואה איזו מגמה לשלמות שמימית (דבר המתנגד לדעת שופנהואר, שהעולם הוא רע בהחלט ואי אפשר למצוא בו איזו איריאות נשגבות ושלמות! בתכלית השלמות). ובכל זאת הוציא אותו שופנהואר מן הכלל, כי אפלטון היה לו למורה על שדה האמונה ויבחר בדעותיו. הנה בכל אופן לפי שופנהואר היה העולם הזה הגשמי הענוג, בל התאות נפש היוני. הוא מציג גם פעם אחת את היוני עם היהודי בשורה אחת: „האופטימיזמוס היוני נראה ביהרית ובאישלם". הנה אין סבה לשנא את היהודים ביחור, כי הלא גם נושאי התרבות העתיקה היו מתנגרים לפסימיזמוס של שופנהואר ובכל זאת הוא רגיל לחרף את היהודים ולרומם את היונים. „אסון גדול הוא. שהעם שתרבותו הקדמונה הונחה כיסוד להרבותנו, לא היה העם הרומי או היוני רק דוקא אלו היהורים" (בספרו העולם בתור רצון

וציור). האין בזה אנטישמות גלויה? הוא מוסיף עוד שם, שהיהודים היו בזמן קדם „עם קטן נבדל, קשה ערף, היראחי, אשר היה למשל ע"י שגעונו, המתועב מאת העמים הגדולים במזרה ומערב". זאת היא ראיה גדולה אצלו: תעבו את ישראל בכל הזמנים, לכן גם הוא מתעב אותם ומבקש להורידם והוא עמל גם להוכיח בהור הוגה דעות את הסבה, למה ראוים המה לבזותם. הראיה הזו היא מענינת את הפסיהולוג, ומראה את תקף הסוגסציון של העבר.

(המשך יבא).

בעל תשובה.

מאת ש. ינוביטש.

(המשך)

ובכפר אין כל נפש אדם נראה. החם גדל מאד והאויר רובץ כעפרת על כל היקום. אין כל רוח נושבת והכלבים הרובצים בצל לא חרצו עוד לשונם למרכבה העוברת עבור וחרוק על פני החצץ המכסה את המסלה, כמו אמרה להפריע את הדממה הנסוכה על פני הכפר.

המרכבה באה אל בית הפקודיות ויורגה ירד ממנה ויבא אל החצר, וטורי הבתים, אשר מזה ומזה למסלה, שבו היו כנרדמים נגד השמש הבוער כתנור.

ובעוד חצי שעה הגיע גם אדרן המלמד אל הכפר והוא עיף וצמא ורוחץ בזעה ויבא אל בית המכסה קנים ושם כעשרים ילדים משהקים תחת מוסך הבית. והוא בא מכפר פ., אשר קראו לו שמה אל ברית מילה, כי היה גם מוהל.

וכחדר הקטן היה האויר לה וקריר לעמת חם היום אשר בחוץ והגללים נתנו ריח באף הבא. ואהרן הסיר את מעילו ויעמוד בכהנתו ועליה „טלית קטן", אשר כנפותיו כהות ומאכלות מרב ימים. אחרי כן דלה כד מים ויאמר לחלק לחם-דבש להלמידים הטובים והנה הארון יורגה הופיע בפתה. ויבקש את מעילו ולא מצא, כי אבר מפחד פתאום, ויעמוד על עמדו כאיש נרהם ליד שלחן העץ הארוך ועל השלחן ספרים עברים, אלה קרועים ואלה פתוחים, מפזרים ומפרדים על פני כלו, והילדים ההנגשו יחדו מאחריו, כמו קוו למורם, כי יהיה סתר למו מפני הרעה הנשקפה.

ויורגה עמד בפתח הביה, ידיו על חלציו ועיניו מפיצות עבדה וזעם נטויות על אהרן, אשר נבחר לו בעת ההיא לרדה חיים שאולה מהיות צפוי

להם שום ראיה, שהעברים למדוהו מן הכנענים. אנחנו יודעים ממסרתנו, שהעברים הקדמונים קדמו בארץ ישראל להכנענים, שלקחו את הארץ מיד בני שם וגם הפניקים היו בתחלה עם עברי, שהתערבו בתוכו כנענים ויקראו על שמם (עיין מאמרי „יושבי ארץ ישראל הקדמונים" ב„האשכול" ברך ג'). והפניקים קבלו את הלשון ואת הכתב מן העברים ולא להפך, כי הן לכל העמים בני שם ישנה לשון הרומה לשפת עבר, ולבני הם היו לשונות מגזע אחר. אך אין לפי כבוד עמי אירופה להודות, שנחלו את הא"ב מיד היהודים הבזוים בעיניהם.

היונים כתבו בתחלת את כתבם מימין לשמאל כהכתב העברי והכתב היוני הקדמון דומה לכתב העברי הקדמון, אחרי כן כתבו את השורות כערוגות השדה, שורה אחת מימין לשמאל ושורה אחת משמאל לימין וכאשר התחילו בסוף לכתוב רק משמאל לימין, הפכו את קצת האותיות פניהם לימין או למטה (את קצות האל"ף הימניים, למשל, הפכו למטה ותצא להם צורת אות A היונית והרומית).

האותיות הרומות זל"ז בכתב האשורי דומות גם בכתב העברי הקדמון, אף ששתי האלפא ביתות אינן דומות הרבה זל"ז. הב' דומה לכ', הג' לנ', הד' לר', הה' לח'. (הא"ב העברי הקדמון הנדפס פה הוא הכתב המתוקן ע"י הפניקים, אבל בכתב העברי האמתי, החרות במטבעות החשמונאים, הנמצאים כמוזאום היהודי בווין ובכתבת צנור המים של חזקיה מלך יהודה בירושלם, דומות האותיות האלה עד שקשה להכירן). וזה רבר מתמיה, המראה, שיש באמת איזה יחס פנימי בין הקולות האלה. את הרמיון שבין מבטא הד' והר' ובין הה' והח' נרע גם אנחנו, כמו שנדע את הדמיון, שבין מבטא המ' ובין מבטא הנ', שצורתה בכל מיני הכתב הצי צורת דמ'.

אות אחת עברית משמשה להברה שלמה, ככתב היתדות של האשורים, על-כן אין צרך באותיות התנועות. אבל קריאת ההברה משתנה ע"פ כונת המלה משם לפעל ומבנין לבנין. אצל היונים נשתנה ערך האותיות ולא שמש עוד כל אות רק לקול פשוט אחד, המולה (קונסוננט) או הנועה. לסמני קולות התנועות קבעו היונים את אותיות הגרון שבכתב העברי, היתרות להם, כי אין בלשונם קולות כאלה, וגם את שתי האותיות ו' וי', ששמשו כבר בעברית (כמו בערבית ולא בפניקית) להרחיב את התנועה. את הא' עשו לקול a (כהערבים), את הה' ואת הח' לקול e, כבטיאן, את הו' לקול u (וגם לקולות v fi) ולקול y (מזה ראיה המבטא הפולני, שהשורק היה ככר אצל העברים הקדמונים y ולא תמיד u, כבמבטא דספרדים והאשכנזים והליטאים), את הי' לקול i ואת הע' לקול o.

וכמו שנעשהה הלשון העברית בסוף ללשון הקדש, ולעניני החול קבלו

אבותינו לשונות זרות, כן נעשה אח"כ גם הכתב העברי קדש ולצרך חול יצרו להם כתב אחר, שלא קרצוהו כלו מן האותיות העבריות. „בתב רש"י" הוא אמנם דומה הרבה לכתב העברי, אבל כבר נראתה בו השפעה אלפא-ביתות זרות, שאין לכחרה. למשל, אות ח אינה דומה לא' אשורית, יותר רומה היא לאות A יונית ורומית; הוסף לו קו קצר מראש עקצו העליון עד הבתף הימניה ותמצא A ממש. אות ב גם היא רומה יותר לאות B הרומית מאשר לב' עברית; הוסף קו משמאלה ותמצא אות B. אות ג דומה יותר לאות C הרומית מאשר לצ' עברית, רק זו פניה לימין, מפני שכותבים את כל הכתב לימין וזו פניה לשמאל, כדרך הכותב העברי, הפונה לשמאל ועקץ למעלה לצאת ידי הצורה העברית. לאות ש אין שום רמיון עם הש' העברית, כי-אם עם אות σ (סיגמא) היונית, העומרת במקום השי"ן העברית כסרר הא"ב. יהודי ספרר תקנו להם את הכתב הזה (שקראוהו אח"כ ע"ש רש"י), לכתוב כי בשפתם הספרדית מימין לשמאל. על כן לקחו את החמר מאותיות עבריות ורומיות ויונית גם יחד.

עוד יותר נראה השפעת הכתב הלועזי כ„כתב הנשים" (ווייבער טייטש), שיצרו יהודי אשכנז, לכתוב בו אשכנזית מימין לשמאל. הא' ככתב הזה הוא כא' של כתב רש"י, שמוצאה, כמו שהראיתי, באות A. הז' בכתב הזה הוא אות Z ממש. הכ' הוא חצי עגיל, כאות C הרומית, שמבטאים אותה באשכנזית תמיד ככ' עברית בשני קולותיה, אם רגושה או רפויה. הל' היא כמעט קו ישר זקוף, כאות I האשכנזית. המ' דומה יותר לאות m מקוצרת מאשר למ' עברית. הסדק בגג אות ע' צר כל כך עד שהוא רומה לאות e הפוכה לשמאל (ראה בסוף המאמר הזה). הפ' סגורה לגמרה משמאלה ורומה לאות D; הוסף עוד קו למטה בשמאל ותהיה P. הף' צרה מאר וזקופה למעלה ורומה יותר לאות f מאשר לף' עברית. הצ', כצ' של כתב רש"י, דומה לאות C בהוספת קוץ קטן וכן אות ץ היא C הפוכה עם קו נמשך למטה, לצאת ירי הצורה העברית. אות ק' שם לא השתנה, כי הוא רומה גם בלי שנוי לאות q הפוכה לשמאל, שהיא במקומה בסדר א"ב הרומי.

יותר מבכלם נראה השפעת הא"ב הלועזי בכתב הנכתב בזמן הזה של היהודים האשכנזים (ברוסיא, פולן, אונגריא, אמריקה). הכתב הזה חרש הוא לפי ערך, כי נראה בו השפעת בתב הרפוס האשכנזי (פראקטור), שצורתו נקבעה אחרי המצאת הדפוס.

הא' נכתבה בכתב הזה בשתי צורות שונות זו מזו: הצורה האחת דומה לצורת הא' בכתב רש"י ועוד יותר לזו שב„כתב הנשים" הנ"ל, שמוצאה באות

וויטה. כעבור שלושה עשר ימים הוצא הכהן ממאסרו, אבל פטרו אותו ממשמרתו, ועתה הוא שוכב בבית־החולים.
„הזמי".

מכירת חמץ. האשה: הכבר מכרת את החמץ? — הבעל: כן, אבל חכי, עוד דבר אחד שכחתי למכור. — האשה: את מה? — הבעל: אותך. — האשה: לזאת אל תשית לב, כי כבר מכרני אבי ז"ל לנכרי. א. דייטש.

שאלה חמישית. הבן: מדוע מניחים מרור בקערה זכר ל„וימררו את חיינו" ואין מניחים בה כסף וזהב זכר לבזת מצרים? — האב: כי מהמרור עוד נשאר זכר לנו, אבל מהכסף והזהב לא נשאר בידנו מאומה. צ. אבן

שאלת חכם. אשה: רבי, מה אעשה לעכברים המכרסמים את כל בגדי ואת הספרים? — הרב: היש לך חתיכת אפיקמן מפסח? — האשה: יש, בעלי מצפין משנה לשנה. — הרב: לכי והניחי את חתיכת האפיקמן אצל החור והעכברים יאכלוהו ויהיו הבגדים והספרים אסורים להם באכילה, כי אסור לאכול אחרי האפיקמן. — האשה: מאין יודעים הם את הדין? — הרב: יודעים הם, כי בלעו אצלי שלחן ערוך שלם. אב' קורנבליט.

משדה הספרות והמדעים.

תולדות אנשי שם בקראקא

משנות המאה השלישית ועד הזמן האחרון.

מאת

פ. ה. וועטשטיין.

(המשך מגליון 11)

מקום מוצאו של למוד החילוקים איננו לא ארץ אוסטריא ולא ארץ פולן, לא עיר פראג ולא עיר קראקא, כ"א ארץ אשכנז, ערי אויגסבורג, נירנברג ורגנסבורג, ושם בשלש הישיבות של הערים ההן נוסד דרך הלמוד המחודר הזה, ויתפתח ויעל עד למעלה ראש, עד כי היה לכל אחת מהנה סגנון מיוחד, סגנון אויגסבורגי, סגנון נירנברגי וסגנון רגנסבורגי, סגנון סגנון לבדו. [1]) ור' יעקב פולק, לא גלה מימיו דרך חדש בלמוד התורה ולא המציא מעולם שיטה חדשה, שיטת הפלפול, בדרישת התלמוד, אלא היה הראשון, שהנהיג אותה „במדינות אלו", מדינות אוסטריא ופולן, שהיה הוא תופש ישיבה בהן. [2]) ואותה השיטה דרך למוד החילוקים, מצא ר"י פולק כבושה וסלולה לפניו בבר בימי בחרותו בישיבות נירנברג, שהיתה (אותה השיטה) נהוגה שם בבתי המדרש עוד בימי גדולי ישראל ר' יעקב ווייל (הנודע בספרי הפוסקים בשם מהרי"ו, הלמיד מהרי"ל) ותלמידו ר' ישראל ברונא, שעסקו בה וקדמו לו בזמן הרבה שנים, ושניהם נהגו כערים הנ"ל ישיבה גדולה, הראשון בנירנברג ובאויגסבורג והאחרון יותר מעשרים שנה (משנת ר"ך בערך) ברגנסבורג [3]).

1) „ויהיה נ"כ חידוד, דהיינו לתרץ בדרכים אמתים כל אוישברעננר (אוינשבורנר) וכל נירנברנר וכל רעגנ"ר שפורנר (רעגינשפורגר) וכן בתוספת לקשר זא"ת או תימא" (של"ה מסכת שבועות קפ"א ע"א).

2) ולכן כותב בעל צמח דוד: „ואומרים, שהוא היה הראשון שהמצ"א... פלפול החילוקים שנוהגים בוראשי ישיבות במדינות אלו", מפני שלא ידע ברור את הדבר וכתבו רק מפי השמועה והיה מסופק בו (דעת הרב נידעמאן במה"ע החרשי להרב ר"ז פראנקל ז"ל כרך י"ג ע' 427). החכם רא"ה וויים ז"ל אומר בספרו דור דור ודורשיו ח"ה ע' 252: „אשר יחסו המצאת אלו החילוקים המוליכים את הלומדים בתהו לא דרך למהר"ר יעקב פולק, הוא בלי ספק (?) מפני שזה הרב הלך בדרך הפלפול עד הקצה האחרון". דבר זה אינו נכון בלי שום ספק, מפני שהחילוקים הקיצוניים היו כבר נהוגים באשכנז והרבה שנים כבר קודם לזמנו של ר"י פולק, כמוכח מהמשך הדברים להלן. וממילא לא נכון הוא מה שכותב הרב רי"מ שטראשון ז"ל בסוף ספר קריה נאמנה ע' 312, כ' מהר"י מינץ רומז בדבריו: „אולי מתוך פלפולו מחלקי" (שו"ת מהר"י מינץ סי' י"נ) כמתלהלה לדרך הפלפול והחידוד, שחידש מהר"י פולק". ולא צדק נם ההבדל שעושה ידידי החכם שוח"ה ז"ל (בישרון תרכ"ו ע' קנ"ו) בין פלפול ובין חילוקים וכתב (שם), כי „אמנם את החילוקים המציא ר"י פולק". וכן מביא הרב נידעמאן כטעות (כמה"ע לרו"פ הנ"ל) את אביו של דר"י פולק בשם „יצחק הלוי" במקום „יוסף" סתם.

3) שו"ת מהרי"ל סי' פ"ו כ"נ ל' ונ"א ופ"ה ושו"ת מהרי"ד

הלא בה דברי מהר"י ווייל: „ודאי כשאנו מפלפלין ולומדים חריפות, בגון בזמן התוספות [4]), אז אנו רגילים למשקל ולמטרח בדקדוקים ובחילוקים דקים כמיעל פילא בקופא דמחטא. אבל לפסוק הדין או להתיר האיסור אין לפסוק הדין או להתיר האיסיר אלא בראיות ברורות מלובנות ומחוורות מתוך פשטים סוגיא דשמעתתא ולא מתוך הדקדוק". [5]) „מהרי"ו בלמודו עם התלמידים" -- בותב תלמידו מהר"י ברונא — „נוהג כהראשונים בעלי (חכמי) התוספות ללכת בדרך הפלפול לחדד התלמידים" [6]) ו„עיקר הרבנות תלוי בפלפול והרבנות מצד הפלפול עדיף" [7]), „ומי שלמד לפני רבו בילדותו ורבו היה גדול ממנו אם אח"כ נתחכם התלמיד ונעשה חריף וגדול טפי שאח"ב יהא הרב כפוף לתלמיד ורשאי התלמיד לישב בראש והרב לפניו. דר' יוסי היה רבו של רבי מ"מ אמרינן בגמרא דאילו היה ר' יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני רבי ואומר בתום' בפ' כל היר לפי שאח"כ נתחכם רבי יותר ומפולפל דמחדדן שמעתתא ולא אמר שיודע יותר אלא מחמת הפלפול נעשה גדול יותר" [8]), „כדאמרינן בפ' כל היד היאך מניחים דברי הרב ושומעים דברי התלמיד ומשני משום דמחדדן שמעתתא ונתחכם רבי יותר... ומדקאמר משום דמחדדן שמעתתא ולא אמר שלמד ובקי בהלכות יותר משמע דהדבר תלוי בחריפות". [9]) הפוסק הנודע ר' יוסף קולון המפורסם בשם מהרי"ק, אחד מגדולי הרבנים בימים ההם, חולק על דברי בן דורו מהר"י ברונא הנ"ל, הסובר ש„הרבנות מצד הפלפול עדיף", והוא עושה הבדל בין „המעמיד את התלמיד על פשט ההלכה על דרך האמת והיושר", ובין הרב הבוחר „בדרכים שעושים היום (בימי מהרי"ק) בתוספות" [10]) שהכל שוה לפני הרב „יהיו אמת או שקר". את הראשון הוא מכיר לרב אמתי, והתלמיד חייב בכבודו, כי זהו „רבו שלמדו חכמה", ובשני „אינו רואה בו שום רבנות". אמנם — יאמר מהרי"ק — אין להתרחק בלה מדרך החריפות, כי ממה שהתלמידים מפלפלים עם רבם ומקשים על דבריו „מה שראוי להקשות, „פלפול כזה הוא דבר חשוב" בי „מתוך כך רווחא שמעתתא" [11]).

סי' קנ"א ולקט יושר ח"א ע' 97 (הוצאת ר' יעקב פריימאן רב בהעלישויא) ושו"ת מהר"י ברונא סי' קכ"א קס"ח רנ"ג ורע"ז ונידעמאן, געש. ר. יור. אין דייטשלאנד III ע' 12 ודדו"ד ח"ה ע' 259. ויש להעיר את ידידי הנ"ל, כי מלבד פסקים וכתבים סי' קמ"ב ומנהגי מהרי"ל דף צ"ה ע"א, שמביא במבוא הספר לקט יושר ח"ב ע' XXXIV לראיה, כי מהרי"ו נהג ישיבה גם באוינשבורג, יש הוכחה לזה מאותו הספר עצמו (לקט יושר) ח"א ע' 97.

4) שני סוגי הלמוד התלמודי היו, „סוג „הפירוש", הפשט הפשוט, כפירושו של רש"י, וסוג „התוספות", והן תשובות על שאלות העולות מהענין בעצמו ולשני סוגי הלמוד האלה נקבעו שני זמנים מיוחדים, שנקראו „זמן הפירוש" ו„זמן התוספות" (כמו שקוראם מהרי"ו בשו"ת סי' קס"ד) וגם „פירוש זמן" ו„תוספות זמן" (כמו שמכנה אותם מהרי"ק בשו"ת סי' קס"ט). בעל בית הלל (על ש"ע יו"ד סי' רמ"ב) כותב: „שמעתי ממ"ו הגאון מהר"ר משה ז"ל בעל חלקת מחוקק שבימי מהרי"ק היו נוהגין ללמוד בישיבה בזמן אחד היינו חצי שנה הלכות בלא תוספות עד שהיו שגורים בפיהם כל מה שלמדו בתוך חצי שנה בכל יום הלכה, עד שנמרו איזה סוגיא, ואח"כ, כזמן השני דהיינו בחצי שנה השניה היו לומדים תוספות בעיון גדול שעל החלכות של חצי שנה הראשונה והיו קורין אותו בלשונם „תוספות זמן". גרץ בספרו ח"ח ע' 250 טעה בזה וכתב דרך החריפות של בעלי התוספות... שב לאיתנו באשכנז" (נידעמאן בספרו הנ"ל ח"ג ע' 79—80 הערה 4 ובתרגומו העברי ח"נ ע' 62 הערה 6). ואין ספק, שהמליצה השגורה „גמרא פוסקים תוספות" או בקצרה „גפ"ת" אין הכונה על פירוש התוספות, כי אם על סתם פלפול, שעסקו בו בתור נוספות על למוד הגמרא והפוסקים.

5) שו"ת מהרי"ו סי' קס"ד.

6) דדו"ד ח"ה ע' 250.

7) שו"ת מהרי"ק סי' קס"ט.

8) שו"ת מהר"י ברונא סי' קפ"ז.

9) שם סי' רס"ח.

10) עי' הערה 4.

11) שו"ת מהרי"ק סי' קס"ט.

הערה.

ב„המצפה" גליון ט"ו-ט"ז שנה שעברה באר החכם יז"ה מקראקא מה שנקרא השבת שלפני הפסח „שבת הגדול", מפני שהפטרת השבת הזאת אינה מסדר השבוע, כ"א בפרשת וערבה, שבתוב בסופה „הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול". ומפני שגם אנו מיחלים לגאלתנו בליל פסח קראו את השבת שבת הגדול. לפי דבריו יש לומר טעם מספיק לסברת הגר"א, שמפטירין „וערבה" בכל שבת הגדול וכשחל ע"פ בשבת אין מפטירין, משום שאי אפשר עוד לקוות שיבא קודם הפסח, שכבר אמרו רז"ל בעירובין מ"ג „אין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יו"ט". ימ"ר.

מִגְדַל הָרָזִים.

אגדה לפסח.

לפני שנים רבות מאד היה ברומא מגדל גבוה ושבעה שערים לו ועל כל שער תלו מנעולים אין מספר ואיש לא יכול לבא אל תוך המגדל. והימים ימי קיסרי רומא. לפי מנהג ישן היה על כל קיסר חדש לתלות מנעולים חדשים על בל שער ושער, נוספים על המנעולים הישנים וכה רבו המנעולים מדור לדור. טעם המנהג הזה לא נודע לאיש, כאשר לא נודע הרז הצפון בתוך המגדל. בן עברו שנות מאות ואף קיסר אחד מכל הקיסרים הרבים לא ערב בנפשו עוז לעבור על מנהג הקדמונים.

רק קיסר אדיר אחד, אשר הגיע למלכות דרך גשר דם ודמעה, העז לבטל את מנהג בל אשר ישבו לפניו על כסא רומא ויצו לשבר את הבריחים ואת המנעולים ויבא אל תוך המגדל בלוית אנשי חיל מצבא השומרים לראשו. ויחפש לבעות מצפוניו ולא מצא מאומה, מלבד ארון זהב מכסה שכבת אבק עבה וקורי עככיש. ויפתח את הארון ומה גדול תמהונו בראותו, כי מלא הוא עשבים ירוקים, רעננים ורטובים, כמו זה עתה נתלשו בשדה! „איך אפשר הדבר?" פנה אל עבדיו העומדים לפניו, „בי לא יחדל עשב שנות מאות או שנות אלפים את ירקו ואת רעננותו, אך איש לא יכול להשיב את הקיסר דבר.

סר וזעף יצא הקיסר מתוך המגדל ויצו להביא את ארגז הזהב אל היכלו ולהעמידהו אצל כסאו. ממחרת שלח להקהיל אליו את בל חכמי רומא ואת כל כהניה וישאלם פשר דבר, איך לא נבל העשב, הצפון בארון זה מאות בשנים. ויתמהו האנשים ויחרישו ולא יכלו לפתור לקיסר את חידהו. ויקצוף הקיסר וילעג לחכמים ולכהנים ויאמר בחמתו: „אם לא תוכל חכמתכם לענות על שאלתי, תוכל זאת אימתכם מפני עצם ידי וחתתי. שמעו את אשר אני מצוה אתכם: פתרו לי את חידתי, ואם לא, בני מות אתם!" ויחרדו הכהנים והחכמים מאד ויפלו על פניהם לפני הקיסר ויאמרו: „הקיסר לעולם יהיה! הנני מחלים את פני הקיסר הרם והנשא, להת לנו זמן שלשים יום ואנחנו נחקור ונדרוש עד אשר נגלה את התעלמה ונשיב את הקיסר דבר". הקיסר נעתר להם ויתן להם ארכה שלשים יום, אך הזהר הזהירם, בי אם לא יהיה לאל ידם, להגיד לו על שאלתו מענה נכון, תמצאם ידו הקשה ודמם בראשם.

ברגלים מעודות יצאו החכמים מלפני הקיסר ויתאספו בבמה להשתחוות לפני פסלי אלהיהם ולהתחנן להם, כי יאירו את עיניהם. ויצומו שלשת ימים ושלשת לילות ולא נענו. בל חקירותיהם ותפלותיהם היו לריק, לא יכלו הבין את רז העשב הירוק לעולם. ויעבר הזמן, אשר נתן להם הקיסר; צללי הערב העטו את שמש יום השלשים והאמללים עוד לא מצאו את פתרון חידת הקיסר. רק אלקים, רק איזה פלא, יבול להצילם, ופלא כזה נעשה להם.

ברומא היה בעת ההוא איש זקן מאד בן מאה ועשרים שנה ולו שבעה בנים, גדולי החכמים ברומא. ובאו חליפות בבקר ובערב אל אביהם הזקן, לנשק את ידו ולבקש ממנו ברכה. מפני המבוכה ביום המר והנמהר הזה לא בא ביום השלשים הזה איש מהם

אל הישיש, לנשק ידו. בערב זכרו את עותתם ויבא בלם, להתודות לפניו חטאתם ולבקש ממנו סליחה וירא הזקן והנה פני כלם זועפים ועצבים ויפצר בהם, להגיד לו פשר הדבר. בשמוע אביהם את דבריהם, ויאמר להם: „אל תתעצבו בני, אם זאת היא דאגתכם אל תיראו, אני יודע את הרז. עתה לכו נוחו על משכבותיכם ובבקר הוליכו אותי אל הקיסר ואפתר לו את חידתי". האנשים חבקו את אביהם בשמחה רבה וינשקו לו וילכו לישן. ממחרת הושיבו את אביהם במטה וישאוהו על כתפותיהם אל היכל הקיסר. ויתיצבו לפני המושל ויאמרו לו: „חיים ואשר רב לאדוננו ומושלנו! הישיש הזה, אשר בקרבנו, יגיד לך את רזי העשבים".

וישתחו הזקן לפני הקיסר ויאמר: „דע קיסר גדול, כי ארון הזהב, אשר מצאת במגדל, הוא לאליפז בן עשו אבינו. הוא אסף שש מאות אלף מיני עשב, כמספר בני ישראל, ויניחם בארון הזה. כל עוד יהיו העשבים האלה ירוקים ורעננים, אות לטובה הוא לבני ישראל, ואם יבלו וייבשו, קץ יבא להם. ועתה אגלה לך אדוני הקיסר עוד רז אחד. אם תמצא ידך לעשות, שיערכו יהודים את סדר חג הפסח על הארון הזה, כמו על שלחן, שישתו עליו יינם, יברכו את אלהיהם, יספרו עליו את יציאת מצרים ויאכלו עליו מצה ומרור בליל פסח, אז ישתנו העשבים ויקומו מתוך הארון כבן אדם, אשר ימליך על כל העולם ובחזקתו ישמיד את כל היהודים ואת משיחם, אשר יחכו לו. ואם לא תמצא ידך לעשות בן, ילך ישראל הלוך וחזק עד אשר יבריח את מלכות אדום מן הארץ".

הקיסר הורה לזקן על דבריו ועל עצתו ויתן מתנות לו ולבניו וישלחם מעל פניו, בהבטיחו אותם אהבתו. וישאר הקיסר לבדו בהיכלו ויחבל התחבלה, לעשות כאשר יעצהו הזקן. וישלח לקרוא צורף זהב ויצוהו לעשות ארון זהב דומה כלו לארון, אשר מצא במגדל. אחרי ימים אחרים הביא הצורף את הארון וייטב בעיני הקיסר, כי רמה מאד אל הארון הישן ויתן לו הקיסר מתנות כיד המלך וישלחהו. ויקח הקיסר כלי זהב ומטבעות זהב ואבני חפץ וימלא בהם את הארון ויניחהו אצל הארון הישן. וישלח לקרוא לחכם היהודים, העומד בראש העדה היהודית והנודע באיש תם וישר וירא אלקים מאד.

ויהי בבוא חכם היהודים, ויקראהו הקיסר אל חדר סורו, אשר שמה לא יבא כל איש ויאמר אליו: „הלא ידעת, רבי, כי עליתי על כסא מלבות רומא לפני שני ירחים. בימים המעטים האלה נוכחתי, כי כל עבדי ואנשי ביתי קושרים הם, לבבי לא ישקט ולא ירגע. לא אוכל שאת את המחשבה, כי כל הסובבים אותי בוגדים הם, ומעל ושוד משחק להם. אימתי תבעתני תמיד, פן יקשרו עלי קשר ואבדו לא רק בסאי, כי-אם גם הוני וחיי. אתה הוא האיש האחר בכל העיר, אשר אוכל לבטוח בו ולהפקיד בידו את סודי. הנה הארון הזה מלא זהב ואבני חפץ, זה כל הון כיתי, אותו אפקיד בידך לשמרו, כי לא אוכל לדעת מה ילד יום ואין לי איש נאמן כמוך, אשר אוכל לבטוח בו. לבן תהי נא למצער שארית הוני שמורה בידי איש נאמן, להיות לי לפלטה ביום רע. ועתה השבעה לי, כי לא תסיח דעתך מהארון הזה, הארון יהיה לך גם לשלחן, אשר עליו תאבל ועליו תלמד ולא תפרד ממנו, כי בנפשך הוא. אך איש אל ידע מה בתובו. הארון יהיה שמור אתך עד אשר אדרוש אותו מידך, ושכרך נכון לפני.

הרב הודה לקיסר על אמונתו ובטחונו בו ויבטיחהו, כי ישמר את הפקדון באישון עינו. וציר יצא מבית הקיסר, אשר נשא את הארון אל בית הרב. והרב לא ידע, כי המיר הקיסר את הארון וישלח אליו ארון מלא עשבים. וישמר חכם היהודים את שבועתו וישם עינו על הפקדון ולא נטשהו אף רגע. עליו אכל ועליו למד ואף בלילה הציגהו אצל מטתו.

ויהי ליל פסח ויצו החכם לערוך את הסדר במצוה על ארון הזהב. וימזגו לו את הכוס הראשונה ויחל לקדש על היין. כמעט הוציא מפיו את המלה הראשונה בנגון והנה קול איום ונורא נשמע בבית: „ברוך דין אמת, חמץ בבית!" החכם ובני ביתו נבהלו מאד, אך לא הפסיק את הקדוש ויוסף לברך עד אשר גמר את הקדוש וירחץ ידיו ויחלק את הכרפס ויחל לקרוא „כהא לחמא עניא..." והנה הקול המוזר קורא בעוז מחריד לב ומזרה אימה בכל הבית: ברוך דין אמת, חמץ בבית!" חלחלה מלאה לבות כל המסבים, כל ברי גויותיהם רעדו מפחד ויקומו ויחפשו בכל הבית, לרעת מאין יצא הקול ולא מצאו מאומה, כל איש זר וגם כל חמץ לא היה בבית. וישובו אל מקומם לקרוא את ספור יציאת מצרים והנה קול רעש גדול וחזק מלא את הבית, מחריש אזנים ומקפיא כל דם בגידים. במו קול מאות אנשים דופקים, מכים, שורקים ומהוללים נשמע בבית ומכל הפנות נשמע קול היללה הפרא קורא במקהלה: „ברוך רין אמת, חמץ בבית!"

חור במת מפחד צוה החכם בקול רועד את עבדו, למהר לאסוף אל ביתו את כל חכמי היהודים אשר בעיר. כבואם הצטדק החכם על הבהילו אותם בליל קדוש כזה, ויאמר להם במלים קצרים ומקטעים: „אל תשאלוני עתה באור מעשי וחפצי, כי-אם שבו עמדי פה ומלאו כסותיכם יין ויחדו נודה לה' על חסדו ואמתו אשר עשה עמנו מיום צאתנו ממצרים ער היום הזה".

ויעשו כן האנשים. כמעט ישבו והנה קול רעש גדול בבית, כקול רעם בשחקים ביום הסער. ובאשר פנו האנשים להביט מה קול הרעש, גרלה הצוחה עד מאד באזניהם, רגע בקול מאים ומתרגז ורנע כקול מתהולל ומזהיר בלעג. וחררת אלקים נפלה על האנשים הקול חולך וחזק, „ברוך דין אמת, חמץ בבית!".

עתה הבינו האורחים, למה קראם בעל הבית אליו בשעה הזאת. ויקחו נרות בידיהם ויחפשו בכל חדרי הבית, בכל פנותיהם וחוריהם ולא מצאו כל חמץ או דבר אחר, אשר יוכלו לחשבו בחמץ. אז באה מחשבה בלב החכם בעל הבית ויאמר: „לבי אומר לי, כי בארון הזה, המשמש לי כשלחן, ואשר לא לי הוא, בו נמצא איזה רבר, אשר חמץ הוא לנו. אנא, היו עדים לי ואפתחנו בפניכם ונבדוק". ויפנו הכל מעל הארון וירם את המכסה ויחרדו האנשים וירתעו לאחוריהם, בי בתוך הארון רבץ עגל וראשו ראש אדם ומרגע לרגע גדל עד בי גדל מאד ומעיניו זרק זיקי אש, אשר הבריקו לעיני האנשים כברקים באישון לילה. כאשר עברה הבהלה הראשונה לקחו כל האנשים קרדמות וכל הבא בידם וילחמו ביצור הנפלא הזה, המפיל עליהם אימת מות. אך כל אשר הוסיפו להכותו כן גדלה קומתו וכן הוסיפו עיניו לזרות אימה ואבדן מחוריהן.

(סוף יבא) א. ב"ץ.

משה ענגלארד — העננע האפשטעטער
מאורשים
פשעווארסק. — זאקליטשין.

שלמה גראסס — דבורה קאראלל
מאורשים
קרזעשאוויצע — קראקויא
בחודש ניסן תרס"ו.

לעאן פריימאנן — סאבינא ליעבער
מאורשים
קראקא — ברזעסקא
בחודש ניסן תרס"ו.

מקרב ולב עמוק אביע ברכת מז"ט למר מיכל כראנד מקראקא לארוסי בתו מרת שרה גיטל עם מר משה רייכער מאשוויענצים. פינחס פיעלפרייר.

ברגשי אהבה וידירות אביע ברכתי ברכת מז"ט לרעי אהובי החריף מר זאב וואלף אלטמאן לארוסיו עם מרת מלכה קנאבלער מקאלאטשיצע.
יעקב קארפיאל — גלאגאוו.

ברגשי גיל ואהבה הנני מברך בברכת מז"ט את אבי זקני מר זלמן פאלעק לחתונת בתו היא דודתי מרת העניטציע. פייביש פאללעק — יאסלא.

הנני מברך בברכת מזל טוב את אחי מר שלמה גראסס להארסו את בת הגביר ר' שאול קאראל מקראקוי. שמעון גראסס — וואוויניטץ.

מקרב לב ונפש עמוקה הנני מברך בברכת מז"ט את אחי משה נ"י, לארוסיו עם מרת העניע תי' בת דודי ר"י האפשטעטער מזאקליצין.
אברהם ענגלארד — באבניא.

הנני מברך בברכת מז"ט את ידירי הר' הנכבד ר' יהודה ראזענטהאל לחתונת בתו מרת יוטל עב"ג מר זאב אייזענבערג מטארנא.
אלכסנדר פאסטראנג — מפילזנא.

בלב מלא רגשי שמחה אגיש ברכת מז"ט לידירי מחו' מר משה ענגלארד מפשעווארסק, לבואו בברית התנאים עם מרת העניע, ב"ר הג' ר"י האפשטעטער מזאקליצין, יהי' ד' עמו ויעל.
ישעי' פאמע־אנץ — באבניא.

ממעמקי לבי אביע ברכת מז"ט לידידי מו"ה ליפא מייזנער מזמיגראד ליום בא אחיו מר בנימין זאב מייזנער בברית הנשואין עם ב"ג מרת יוטא בת יונתן מבוטשאטש. שלום קליינהויז.

באהבה ורעות הננו מגישים ברכת מזל טוב הנובעת מלבנו פנימה לידירנו הגביר מר שמואל קנאלל ולרעיתו הנכברה, להביאם את בתם בקשר החתן עם בן הגבירה מ' גליקיל וויינשטאק מקאלוש.
אלטר ראטצער וזוגתו — נארבורנא.

ברגשי גיל וששון אביע ברכת מז"ט לידירי הר' מאיר געלערנטער מפה, לחתונת בתו תחי' עם הר' אברהם פרענקיל נ"י, מלבוב.
נחמי' ראזענבוים — פרעמישלא.

מעמק לבי וברגשי אהבה תבענה שפתי ברכת מז"ט לרעי חביבי מר אברהם משה מארילעס, מלאטאוויסק לנשואיו עם מרת בריינדיל גיטל באקענ-ראטה מסחורניצא. רור פיש — ליטאוויסק.

ברכתי תעלה על ראש כבוד רודי הנכבר מו"ה יצחק סאדגער באשפצין, להביאו את בתו בקשר החתון עם מר פינחס רייך. מזל טוב!
אריה ליבוש אפאטהעקער — בוברקא.

ברגשי אהבה וכבוד הננו מברכים בברכת מז"ט את רענו מר אלי' לאנדמאנן מטארנוב, לארוסיו עם מרת רויזא ליאן מפשעמישל.
צבי ערער, אשר שטערנהיים, בנימין פאבער.

אוקיר אנוש מפז, את מר משה בן הנביר מהו"ר אייזיק ענגלארר מפה לברכו בברכת מז"ט להארשו עם מרת הענא בת הגביר מה"ו ישראל הויפשטעטער מזאקליטשין. ומברכתו יתברכו גם הוריו.
יששכר געווירץ — פשעווארסק.

תשואת חן ותודה למר חיים זייף מפה על ברכתו, אשר ברך אותי בברכת מז"ט, וגם אני אברך אותו בברכת מז"ט לארוסיו. אפרים אליעזר יאללעס.

ברגשי שמחה אביע ברכת מז"ט למר חותני הרב הגביר יצחק אייזיק ענגלארד נ"י ולחמותי המשכלת ת' ליום הביאם את בנם מר משה יחי' בברית האירוסין עם בת הגביר מר ישראל הויפשטעטער מזאקליטשין.
חיים דים פשעווארסק.

מקרב ולב עמוק אביע כרכת מז"ט להגביר הנכבד ר' ישראל הויפשטעטער מזאקליטשין ולרעיתו מרת אסתר להביאם בברית האירוסין את בתם מרת הענע תחי' עם בן הגביר מר אייזיק ענגעלארט מפשעווארסק. יוסף הדס — זאקליטשין.

ממעמקי לבי אברך בברכת מז"ט את הגביר ר' ישראל הופשטעטער מזאקליטשין ואת רעיתו מ' אסתר לארוסת בתם מרת הענע עם מר משה ענגעלארט מפשעווארסק.
צבי קלינגעלפרויא — זאקליטשין.

ממעמקי לבי הנני מברך בברכת מזל-טוב את גיסי מר שלמה גראסס להארסו את בת הגביר ר' שאול קאראל מקראקוי.
שמעון בעללער — קרזעשאוויטצע.

ברגשי אהבה הנני מביע את ברכתי ברכת מז"ט ממעמקי לבי לגיסי מר שלמה גראסס מכאן להארסי את בת הגביר ר' שאול קאראל מקראקוי.
אלי' גוטה — קרזעשאוויצע.

מעומק לבי אברך בברכת מזל טוב את מר משה ענגלארר בן הגביר ר' יצחק אייזיק ענגלאוד מפה לבואו בקשר האירוסין עם בת הגביר ר' ישראל הויפ-שטעטטער מזאקליטשין.
אברהם דוד האבראך — מפשעווארסק.

פה יבוקש מורה אמן פדגוג מוכשר ללמד ששה נערים מבני עשר עד שלש עשרה שנים גמרא, תו"ס, תנ"ך, שפת עבר ודקדוקה, שפת אשכנז ודקדוקה. משכורתו ארבע מאות כתרים לחצי שנה, מזונות, וחדר עבור בית הספר ואם יפיק רצון יוכל לקוות על הוספה הגונה. לפנות עד ר"ח אייר הבע"ל אל

Samuel Katz, Radautz, Bukowina.

טהעע

פאן קראנען 3 ביז 10 פער ק"ג ביי

L. APPERMANN, BRODY

פיר ציפריעדענהייט גאראנטירט.

פיר ברוכלײדענדע

ראדיקאלע הילפע אהנע אפעראציאן. פערלאנגען זיא גראטיס אונד פראנקא דיא נייא ערשיענענע בראשיערע פאן מ. פרייליך, ספעציאליסט פיר ברוכ־לײדענדע אונד ערפינדער דער ק. ק. פאט. באנדאזען, אין לעמבערג, גראדעצקא־גאססע 35.

גימנזיום עברי.

בית הספר אשר לנו פה הקים לו מטרה נכבדה, לחבר חנוך גמור בכל מיני הלמוד של הגימנזיום עם ידיעה עמוקה בתורה נ"ך, דקדוק, גמרא ומפרשים. התלמידים יחונכו ע"פ האמונה המסורה לנו. תלמידים מגליציא ומרוסיא, שאינם בקיאים בשפת אשכנז, מוכרחים להכנס פה למחלקת ההכנה לחדשים אחדים, להכון לגימנזיום שלנו. מחיר הלמוד, המעון והמזונות לתלמיד אחד מן חמשים כתר ולמעלה לחדש. יתר הפרטים מודיע תמיד

Dr. M. Jung, Rabbiner
Ung. Brod. (Mähren).

לשון־הקדש.

נערים גדולים גם קטנים מבני שש שנים ומעלה יובלו לקבל אצלי לקח בשפת־עבר עפ"י שטה טבעית, קלה ונוחה.

M. J. Heilmann, Podgórze
Józefinska 24.

קורזים עברים בקראקא.

בקורזים העברים, אשר בחברה „ציון" בקראקא מתקבלים נערים ונערות להביאם לידי שלמות בידיעת תורה נביאים וכתובים, שפת עבר ודקדוקה ובקריאה, כתיבה ודבור. מחיר הלמוד ממוצע. זמן הלמוד אחר הצהרים.

התלמידים מתקבלים בכל יום במעון החברה רחוב דיטעל מספר 27 בבית ר' זלמן פרייליך בעבר המפנה אל השדה.

הועד של החברה „ציון".

מנהל הקורזים מר שבח וואלקאווסקי מקבל גם לקחים פרטים בביתו ברחוב

Miodowa 9.

ווארנונג!

דיא געפערטגטע אדמיניסטראציאן אונד רעדאקציאן דעם

גראססען מיקולסקישען אדרעססבוכעס

פאן קראקויא אונד פאדגורזע

בעעהרט זיך היעמיט איהרע פ. ט. אבאנענטען דארויף אויפמערקזאם צו מאכען, דאסס נור דיאיעניגען הערךען צור אויפ־נאהמע פאן אררעססען רעספ. אינסעראטען פיר דיעזעס אדרעססבוך בערעכטיגט זינד, וועלכע זיך מיט איינער געהעריגען לעגיטימאציאן (פערזעהען מיט דער מיקולסקישער שטאמפיגליע) אויסווייזען קעננען. — צו גלייכער צייט ערקלערען וויר, דאסס

הערר **Jan Alexander Kozubek** וועלכער דען פ. ט. אינטערעססענטען **איינען צווייטען יאהרגאנג אונזערעס אדרעססבוכעס אלס מוסטעד פאר־צייגט**, ניכט מעהר מיטארבייטער אונזערעס אונטערנעהמענס איזט, דאהער אויך ניכט בערעכטיגט איזט אויף דאס גראססע מיקולסקישע אדרעססבוך אירגענדוועלכע בעשטעללונג ענטגעגענצונעהמען. בעהופס גענויער אינפארמאציאן בעטרעפפענד אדרעססען אונד אינסעראטע ערזוכען וויר זיך אן הערךן **N. Wasserstrom** Berka Joselowicza 15. אדער אן דיא **אדמיניסטראציאן דעם אדרעססבוכעס**

Krakau, Florianergasse 8

צו ווענרען.

PATENT-ANWALT
Dr. FRITZ FUCHS
diplomierter Chemiker
(beeidet)
Technisches Bureau
INGENIEUR A. HAMBURGER
Wien VII. Siebensterngasse 1.

גרעססטער טרעפפער עווענט. 6000.000 מארק.	גליקס־אנצייגע.	דיא געווינגע גאראנטירט דער שטאאט.

איינלאדונג צור בעטהייליגונג אן דען

געווינן־שאנצען

דער פאם שטאאטע האמבורג גאראנטירטען גראסען געלד־לאטעריע, אין וועלכער

9 מילליאנען 25,285 מארק

זיכער געוואננען ווערדען מיססען.

דיא הויפטגעווינע דיעזער פארטהיילהאפטען געלד־לאטעריע זינד פאלגענדע, נאמליך: דער גרעסטמעגליכסטע געווינן איזט אים גליקליכסטען פאללע: 600,000 מארק.

1	פרעמיע א	300,000	מארק	1	געווינן א	40,000	מארק
1	„ „	200,000	„	1	„ „	30,000	„
1	„ „	60,000	„	7	געווינגע „	20,000	„
1	„ „	50,000	„	1	געווינן „	15,000	„
1	„ „	45,000	„	11	געווינגע „	10,000	„
1	„ „	40,000	„	36	„ „	5,000	„
1	„ „	35,000	„	83	„ „	3,000	„
1	„ „	30 000	„	160	„ „	2,000	„
1	געווינן „	100,000	„	428	„ „	1,000	„
1	„ „	60,000	„	583	„ „	300	„
1	„ „	50,000	„	181	„ „	200	„

אים גאנצען ענטהאלט דיא לאטעריע, וועלכע אויס 7 קלאססען בעשטעהט, 92,000 לאזע מיט 44,655 געווינען אונד 8 פרעמיען, זאראסס נאהעצו **דיא העלפטע אללער לאזע זיכער געווינגען מוס.**

דער גרעסטמעגליכסטע געווינן 1-שטער קלאסע בעטראגט אים גליקליכסטען פאללע $M.$ 50,000, שטייגט אין דער 2-טען קל. אויף $M.$ 55,000, אין דער 3-טען אויף $M.$ 60,000, אין דער 4-טען אויף $M.$ 65,000, אין דער 5-טען אויף $M.$ 70,000, אין דער 6-טען אויף $M.$ 80,000, אין דער 7-טען אויף $M.$ 600,000.

פיר דיא **ערסטע קלאסע**, דערען ציעהונג אמטליך פעסטגעזעטצט, קאסטעט:

דאס גאנצע אריגינאללאז נור מארק —.6
דאס האלבע אריגינאללאז נור מארק —.3
דאס פיערטעל אריגינאללאז נור מארק 1.50

דיא איינלאגען פיר דיא פאלגענדען קלאססען זאוויא דאס גענויע געווינן־פערצייכניס זינד אויס דעם **אמטליכען**, מיט **שטאאטסוואפפען** פערזעהענען **פערלאזונגס־פלאן** ערזיכטליך, דען איך אויף וואונש אים פאראוס **גראטיס** אונד **פראנקא** צוזענדע.

יעדער דער בעטהייליגטען ערהעלט פאן מיר נאך שטאטטגעהאבטער ציעהונג זאפארט דיא **אמטליכע** ציעהונגסליסטע **אונאויפגעפאדערט** צוגעזאנדט.

דיא אויסצאהלונג אונד פערזענדונג דער געווינגגעלדער

ערפאלגט פאן מיר דירעקט אן דיא אינטערעססענטען **פראמפט אונד אונטער שטרענגסטער פערשוויעגענהייט.**

☛ בעשטעלונגען ערביטע פער פאסטאנווייזונג אדער אויך געגען **נאכנאהמע.**

☛ מאן ווענדע זיך דאהער מיט דען אויפטרעגען דער נאהעבעפאר־שטעהענדען ציעהונג האלבער, זאגלייך יעדאך ביז צום

3. מאי ד. י.

פערטרויענספאלל אן

Samuel Heckscher senr.
Bankgeschäft in HAMBURG.

ריימזאמק: יעדעס שטיק זייפע מיט דעם נאמען „שיבט" איזט גאראנטירען ריין אונד פריי פאן אירגענד וועלבען שאדליבען בעשטאנדטיילעט

גאראנטיע: 25.000 קראנען צאהלט דיא פירמא געארג שיכט, אויססיג, יעדערמאנן, דער נאכווייזט, דאסס איהרע זייפע מיט דעם נאמען „שיבט" אירגענד וועלבע שאדליכע ביימענגינגען ענטהאלט.

שיכט־זייפע

(הירש־ אדער שליססעלזייפע)

ערשפארט געלד צייט או. מיהע. ערהאלט אונד שאנט די וואשע.

פיר יערע וועשע אונד וואשמעטאדע דיא בעסטע אונד בילליגסטע.

גיבט שנעעווייסע וועשע. העבט דיא פארבען, מאכט זיא לויכטענדער אונד העללער.

ביים איינקויף אכטע מאן בעזאנדערס דארויף, דאסס יעדעס שטיק זייפע מיט דעם נאמען **„שיכט"** אונד איינער דער שוטצמארקען „הירש" אדער „שליססעל" טראגט.

וויר ברינגען היערמיט דעם פ. ט. פובליקום צור קעננטנים, דאס די ע דענאמירטע לעמבערגער כשר־זעלכווארענפאבריק דער פירמא **פאסטער קאמפ.** נונמעהר אין דען בעזיטץ דער פירמא **בלאנקשטיין עט פרענקעל** איבערגעגאנגען איזט. די פאבריק איזט יעטצט מיט דען נייעסטען מאשינען פערזעהן אונד ערצייגט די שענסטען סאלאמי, זאווי אלע פערשיעדענען זעלכווארען־סארטען צו בילליגסטען פרייזען. שטעהט אונטער אויפזיכט דעם ביד"צ דפה.

Blankstein & Frenkel, Lemberg, ul. Gazowa 10.

הויפט פיליאלען אין לעמבערג: קארל־לודוויג שטראסע 41, באימוף 18 באזשניצא 20.

Wyd.: Naftali Hof. S. M. Lazer.

Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer

Drukiem S. L. Deutschera w Podgórzu